

צילום 15: צוות טנק בריטי מטפל בטנק שלו.

הגיעו לעמדות הירי המתוכננות זמן קצר אחרי חצות. אלא שאותה סערה ששיבשה בלילה הקודם את פשיטת הקומנדו הבריטי על שדות התעופה הגרמניים-איטלקיים נמשכה במלוא עוזה. מטוסי התצפית הבריטיים, שנועדו להטיל נורי תאורה על המטרות ולכוון את האש, חנו בשדה שהוצף עלידי הגשם. המטוסים לא הצליחו להמריא והמבצע בוטל.

מסע ההתקרבות

כאמור, הכוחות הבריטיים העיקריים היו ערוכים בשטחי כינוס 130 עד 180 קילומטרים ממערב לקו הקדמי של הכוחות

הגרמניים-איטלקיים. הם החלו להתקרב לקו החזית כשבוע וחצי לפני יום פתיחת המתקפה. כדי לשמור את מטרת התנועה בחשאי הכוחות נשלחו תחילה לאימונים במרחקים 80 עד 100 קילומטרים מהחזית. שטחי האימונים נבחרו כך שהאוגדות והחטיבות תהיינה פרוסות באופן דומה לפריסה שבה יתקפו ב־18 בנובמבר.

ב-14 בנובמבר, ארבעה ימים לפני פתיחת המתקפה, החלו הכוחות הבריטיים להתקדם בהדרגה לעבר החזית, כמה עשרות קילומטרים ביום. ביומיים הראשונים נעו ביום ונחו בחניונים יחידתיים בלילה. ב־16 בנובמבר נותרו במנוחה והחלו להתקדם רק אחרי רדת החשכה. בבוקר ה־17 בנובמבר חנו בשטחי כינוס חטיבתיים במרחק של כ־20 עד 30 קילומטרים מהקו הקדמי הגרמני-איטלקי. עוצבות גיס 13 חנו מול מערך הגבול הגרמני-איטלקי ואילו עוצבות גיס 30 חנו הרחק מדרום מול המרחב הפתוח שלא הוחזק עלידי הגרמנים-איטלקים בכוחות קבועים אלא רק בסיוורים קטנים.

הלחימה

18 בנובמבר

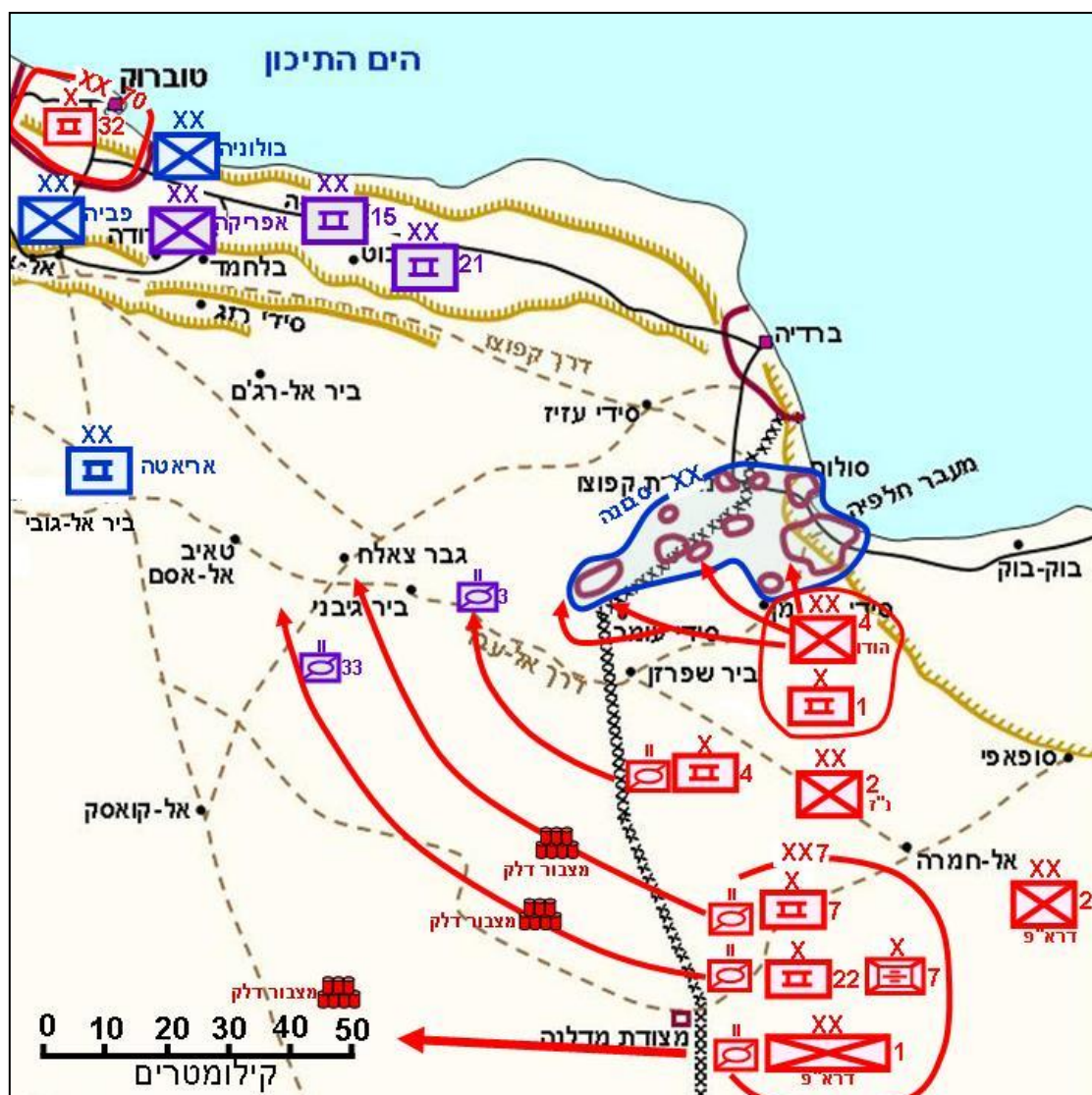
ב־18 בנובמבר בשעה 06:00 חצו עוצבות הטנקים והרגלים של גיס 30 הבריטי את הגבול מצפון ומדרום למצודת מַדְלָנָה – מצודה איטלקית מלפני המלחמה השוכנת כ־60 קילומטרים מדרום לסידיע'ומר:

- מצפון למצודת מַדְלָנָה נעו עוצבות הטנקים – חטיבות משורינות 7 ו־22 ומאחוריהן חטיבה מסייעת 7 (כולן במסגרת אוגדה משורינת בריטית 7), ומצפון להן חטיבה משורינת עצמאית 4 בתנועה קשתית לעבר גְּבֶר־צָאֶלֶח. כל חטיבה משורינת חברה לאחד מגדודי השריוניות שנכנסו לשטח יומיים קודם, כדי שישמש עבודה מסך סיוור ומשמר קדמי, ונעה אחריו.

מספיינות הטורפדו וחמושות בתותחים בקוטר 76 עד 127 מ"מ, שאפשר היה לצודד, להנמיך ולהגביה במהירות, וטווח הירי שלהם היה ארוך מטווח הטורפדו.

- מדרום למצודת מְדֻלָּנָה, נעה אוגדת רגלים דרום-אפריקנית 1 (חטיבות רגלים 1 ו-5) כשפניה לעבר המרחב שמדרום לְאַלְקוּאַסְק (כ־50 קילומטרים מדרום לְבִיר אֶלְגוֹבִי). משימת אוגדה זו הייתה לחפות על אגף השריון הבריטי ולשלוח סיורים מערבה, לעבר בִּירְחָפִים – אזור ההיערכות של אוגדת הרגלים הממונעת האיטלקית טריאסטה – כ־60 קילומטרים ממערב לזירת הלחימה המתוכננת.

בשעה 09:30 בערך, גדודי השריוניות הבריטיות שנעו לפני חטיבות משורינות 4 ו-7 נתקלו בגורמים מכוח הסיור הגרמני המאוחד. ניסיונות להדוף את הגרמנים לאחור נכשלו. הסיירים הבריטיים דיווחו שהם מזהים טנקים עם השריוניות הגרמניות – אולם דיווח זה היה שגוי. מנגד, נכשלו גם ניסיונות של הסיירים הגרמניים לחדור דרך מסך השריוניות הבריטי כדי לצפות בכוחות הנעים בעקבותיהם. גדוד השריוניות הבריטי המערבי ביותר, שנע לפני חטיבה משורינת 22, נתקל בכוח סיור של אוגדה משורינת אֶרִיאָטָה האיטלקית (אשר, כזכור, לא הייתה כפופה לכוחות הגרמניים) והדף אותו לכיוון צפון-מערב. בעוד גדודי השריוניות הבריטיים מנסים להדוף את כוח הסיור הגרמני המאוחד עצרו הטנקים הבריטיים לתדלק במצבורי דלק שהוטמנו בשטח האויב בימים הקודמים. בשעות הצהריים, לאחר שתדלקו, הצטרפו הטנקים הבריטיים לגדודי השריוניות בלחימה נגד כוח הסיור הגרמני המאוחד. הגרמנים ניהלו קרב השהיה – גדוד סיור 3, שהותקף עלידי גדוד טנקים מפה 13:18 בנובמבר.

מחטיבה משורייתת עצמאית 4 הבריטית, השהה 5 קילומטרים לכיוון צפון־מזרח (ב'55: 16 דיווח בבהלה ובהגזמה רבה שהוא מותקף עלידי כ־200 טנקים בריטיים...); ואילו גדוד סיור 33, שהותקף עלידי גדוד טנקים מחטיבה משורייתת 7 הבריטית, השהה 5 קילומטרים צפונה ואחר כך, לקראת ערב, נסוג עוד כ־7 קילומטרים צפון־מערבה בניסיון לנתק מגע.

עד שעות הערב הגיעו רוב החטיבות המשורייתות של ג'יס 30 ליעדים שהוגדרו להן ליום הראשון: חטיבה משורייתת עצמאית 4 ממזרח לג'ב־ר־צ'אל־ח, חטיבה משורייתת 7 מצפון־מערב לג'ב־ר־צ'אל־ח. תנועתה של חטיבה משורייתת 22 הייתה איטית מהמצופה והיא עצרה לקראת חשכה (18:00) כ־30 קילומטרים מדרום־מזרח לג'ב־ר־צ'אל־ח – כ־15 קילומטרים מדרום ליעד שלה. החטיבה המסייעת 7 הבריטית נערכה סמוך לג'ב־ר־צ'אל־ח. במהלך היום התקלקלו 40 – 45 טנקים, כמעט כולם בחטיבות 7 ו־22.²⁶ צוותי חימוש הוזעקו לתקן אותם בשטח.

בזמן שבו ג'יס 30 התקדם נגד ההשהיה של כוח הסיור הגרמני המאוחד, תקפו כוחות גיטוש מאוגדת הרגלים 4 ההודית של ג'יס 13 את כל רוחב מערך הגנת הגבול. הם בחנו את גבולות שדות המוקשים שהניחו האיטלקים־גרמנים וטיווחו את הארטילריה שלהם על המתחמים המבוצרים הגרמניים-איטלקיים. אוגדת הרגלים 2 הנירזילנדית יצאה משטחי הכינוס שלה וחתה את הגבול מדרום למתחם המבוצר האיטלקי הדרומי ביותר בסיד־ר־ע־מ־ר כדי להתחיל את עקיפתו וכיתורו של מערך הגנת הגבול.

סיכום היום

המגע הראשון בין הכוחות הבריטיים לבין הכוחות הגרמניים התרחש בצהריים. על־פי יומני המבצעים של האוגדות המשורייתות הגרמניות, מפקדת ג'יס "אפריקה" הגרמני ומפקדתו של ר־מ־ל, נראה כי במשך כמה שעות אחר-כך קיבלו המפקדים הגרמנים בשלוות נפש את תנועת הכוחות הבריטיים מדרום להם. מפקד אוגדה משורייתת 21, שגדודי הסיור 3 ו־33 הוכפפו לו מבצעית, העריך, כי "האויב לא תקף בנחישות", וכי "התקפות האויב אחר הצהריים נועדו למטרת סיור – האוגדה אינה צריכה לנקוט אמצעי נגד".²⁷ כישלונם של הגרמנים היה, שהמודיעין שלהם לא הצליח לאתר את היקף הפעילות הבריטית: מטוסי הסיור שלהם היו מקורקעים עקב השיטפונות שהרסו את שדות התעופה ביומיים הקודמים, דממת האלחוט שעליה הקפידו הבריטים מנעה מיחידת ההאזנה הגרמנית לאסוף מידע וגדודי הסיור לא הצליחו לחדור מבעד למסך השריוניות הבריטיות כדי לראות מה מתרחש מאחוריו. רק ב־19:45, אולי אחרי שהגיעו אליו הדיווחים על הנסיגות הארוכות של גדודי הסיור בשעות האחרונות, הורה מפקד ג'יס "אפריקה" הגרמני, לו־ד־י־ג ק־רו־ל, לאוגדות המשורייתות 15 ו־21 להיערך לתזוזה דרומה מול השריון הבריטי, אולם מפקדו, ר־מ־ל, התייחס לפעילות הבריטית כאל סיור אלים גדול והורה לק־רו־ל להשאיר את האוגדות במקומן. ר־מ־ל סבר שהמאמץ העיקרי של כוחותיו הוא עדיין ההסתערות המתוכננת שלו על ט־ב־רו־ק ב־20 בנובמבר. הוא העריך שהמהלך הבריטי הוא ניסיון למשוך כוחות גרמניים מההתקפה הממשמשת ובאה. יש להניח גם שחויית הירידה החדה בכשירות האוגדה המשורייתת שלו, שערכה את הסיור האלים לתוך

²⁶ אמינותם המכנית הנמוכה של הטנקים הבריטיים הייתה ידועה לשמצה. חטיבה 4 הייתה מצוידת בטנק אמריקני חדש, מדגם סְטוּאָרְט, שאמינותו המכנית המעולה הייתה חידוש מרענן לצוותי הטנקים הבריטיים.

²⁷ מצוטט מיומן המבצעים של אוגדה משורייתת 21 הגרמנית ב-:

J. A. I. Agar-Hamilton & L. C. F. Turner, *The Sidi Rezeg Battles 1941*, Oxford University Press, 1957, p 128.

השטח הבריטי חודש קודם, השפיעה על נכונותו להסתכן במסע מיותר שעלול לפגוע בכשירות השריון יומיים בלבד לפני שיזדקק לו להתקפה על טוֹפְרוֹק. בערב נשבה חייל מאוגדת הרגלים 4 ההודית שהשתתף בלחימה ליד מערך הגנת הגבול. בחקירתו מסר מידע מלא על התוכנית הבריטית, אלא שהגרמנים מיאנו להאמין שחייל כה זוטא יודע את כל פרטי התוכנית והסיקו שמדובר בהונאה. המפקדים הבריטיים, שציפו לתגובה נמרצת יותר מאשר קרב השהיה של שני גדודי סיור גרמנים, נותרו נבוכים. כל תוכניתם התבססה על כך שהם בחרו את שדה הקרב הנוח להם, יגיעו אליו ראשונים ויהיו מוכנים לגרמנים כשאלה יסתערו עליהם בהתקפת נגד. יתר על כן, אחד השיקולים לבחירת שדה הקרב רחוק מטוֹפְרוֹק היה מתוך הנחה חשובה, אם כי מוטעית (שכן לא הבינו את תורת הלחימה הגרמנית), שהשריון הגרמני יגיע לשדה קרב זה ללא התותחים נגד טנקים האימתניים שקטלו בהם בשתי התקפות הנפל כחצי שנה קודם, ואילו אם יעלו צפונה יאלצו להילחם גם נגד תותחים אלה. בצר להם ובזכרם את הוויכוח על התוכנית, החליטו מפקד ארמיה 8, קְנִינגְהַם, ומפקד גיס 30, וילֹפִי נֹרְי, להעמיק למחרת את החדירה צפונה כדי לאלץ את השריון הגרמני להגיב – כיוון הפעולה היעיל ביותר היה כיבוש שדה התעופה סִידִיֶּרְגֶּ המצוי כ־15 קילומטרים בלבד מהכוחות הבריטיים הנצורים סביב טוֹפְרוֹק. הם הניחו שהיאחזות במרחב זה תנתק את כל הכוחות הגרמניים שממזרח לטוֹפְרוֹק מעורפם התחזוקתי ותאיים על עורפן של העוצבות האיטלקיות הצרות על טוֹפְרוֹק עצמה, וכך לא תהיה לגרמנים ברירה אלא לתקוף נגד הכוח הבריטי. ואולם מהלך זה העלה שני לבטים:

- הראשון – אסור היה להרחיק את חטיבה משורינית עצמאית 4 מערבה מדי מהאגף המערבי של גיס 13 בקרבת מערך הגנת הגבול, שכן היא אמורה להגן על גיס 13 מהתקפת האוגדות המשורינות הגרמניות אם אלה תתקופנה את הגיס הזה במקום את גיס 30.
- השני – תנועה צפונה תחשוף את אגפן המזרחי ועורפן של החטיבות המשורינות הבריטיות לאוגדה המשורינית האיטלקית אָרִיאָטָה הערוכה בבִּיר אֶלִיגֹנְבִי.

המפקדים הבריטיים החליטו להתפשר:

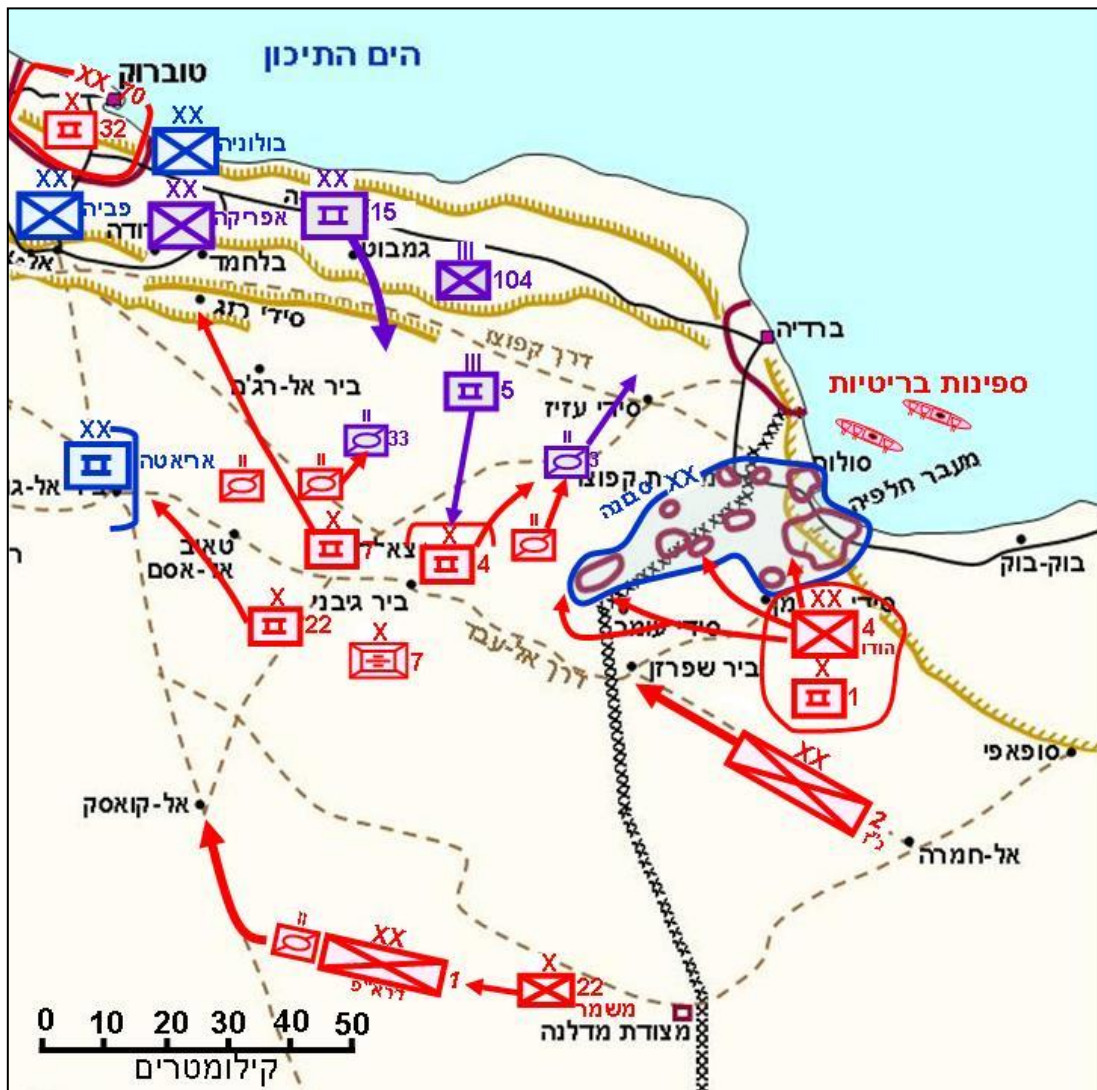
- חטיבה משורינית 7 תסייר לעבר סִידִיֶּרְגֶּ, ואם יעריך מפקדה שיש לפניו הזדמנות – תשתלט עליו.
- חטיבה משורינית 22 תסייר לעבר האיטלקים בבִּיר אֶלִיגֹנְבִי ותתפוס מולם שטח מועיל בהתאם להתפתחויות.
- חטיבה מסייעת 7 תישאר במקומה, אך תהיה מוכנה בהתרעה קצרה לנוע ולסייע לחטיבה 7 או לחטיבה 22 בהתאם לצורך.
- חטיבה משורינית עצמאית 4 תישאר במרחב גְּבֶר־צָאֶלְח כך שתגן הן על האגף המזרחי של גיס 30 והן על האגף המערבי של גיס 13.

המפקדים הבריטיים התעלמו מכך שפירושה של תוכנית זו היא פיצול כוחם המשוריין, כך שאם ייאותרו הגרמנים להיענות לאתגר, כפי שקיוו הבריטים, הם יוכלו לרכז מאמץ עדיף בכל פעם נגד חטיבה בריטית אחת ולהביסה כשהיא לבדה. התוכנית החדשה הייתה ניגוד גמור לאחד התנאים ההכרחיים שהם הגדירו במהלך התכנון המקורי.

בליל 19/18 בנובמבר הפגזו שתי סיירות בריטיות את העמדות הגרמניות-איטלקיות סביב מעבר חלֶפֶה, שבקצה הצפוני של מערך הגנת הגבול. גם הפעם לא הגיעו מטוסי התצפית הבריטיים ליעד. הסיירות ירו כ־340 פגזים מטווח של כ־13.5 קילומטרים "בכיוון הכללי של יבשת אפריקה" (כך הניסוח בהיסטוריה הרשמית של הכוחות הדרום-אפריקניים במלחמת העולם השנייה) ואז פנו למשימה אחרת. משימות דומות בוצעו כמעט בכל לילה של המבצע. בגלל היעדר התצפית החטיאו רוב הפגזים את המטרות, והשפעת ההפגזה הייתה זניחה.

במהלך הבוקר המשיכו גדודי השריוניות הבריטיות להתכתש עם גדודי הסיור הגרמניים מצפון מזרח ומצפון לנג'ר־צ'אלֶח. גדוד טנקים מחטיבה משורינת עצמאית 4 הבריטית נשלח לסייע לשריוניות הנלחמות נגד גדוד סיור 3 הגרמני. יחד הדפו השריוניות והטנקים הבריטיים את גדוד סיור 3 עוד כ־20 קילומטרים צפון-מזרחה מעבר לסִדִי־עִזִי. באותה עת הותקף גדוד סיור 33 הגרמני על ידי כוח שריוניות בריטי אחר. מאחורי השריוניות הבריטיות ראו אנשי גדוד סיור 33 טורי טנקים ארוכים נוסעים בכיוון צפון-מערב ודיווחו שאוגדה משורינת בריטית שלמה מתקדמת בכיוון סִדִי־רֶגֶ. בינתיים יצאו חטיבות משורינות 22 ו־7 הבריטיות מאוגדה משורינת 7 למשימותיהן.

מפה 14 : 19 בנובמבר.

הדיווח שהעביר גדוד סיור 33 הגרמני למפקדת אוגדה משורינת 21 הגרמנית היה שגוי – לא כל אוגדה משורינת 7 הבריטית נעה לעבר סִידִי־רֶזֶג. חטיבה משורינת 22, מתוגברת בסוללת תותחי שדה אחת (8 קנים), התקרבה לִפִּיר אֶלְגוֹבִי, ובצהריים יצרה מגע עם פלוגת טנקים ששימשה כמערך האבטחה של אוגדה משורינת אֶרִיאָטָה האיטלקית. פלוגת הטנקים האיטלקית אולצה לסגת לתוך המערך העיקרי. דקות ספורות קודם לכן, מסיבה לא ברורה ובלי שיידע על כך את מפקד גִיס 30, שינה מפקד אוגדה משורינת 7 הבריטית את משימת חטיבה 22 מסיור לכיבוש – הוא הורה למפקד חטיבה 22 לכבוש את מרחב פִּיר אֶלְגוֹבִי מידי האיטלקים.²⁸ החטיבה הבריטית הסתערה באופן שתואר עלידי קצין שצפה בה "הדבר הקרוב ביותר להסתערות פרשים" שראה במלחמה. הלחימה בתוך המתחם האוגדתי האיטלקי התנהלה בטווחים קצרים, והטנקים הבריטיים נפגעו מאש תותחים נגד טנקים מוסווים היטב. ניסיונות לעקוף את התותחים הללו נתקעו בתוך שדה מוקשים. לבסוף, כעבור כ־4.5 שעות לחימה, הטיל מפקד האוגדה האיטלקי את רוב אגד הטנקים שלו להתקפת נגד, והבריטים נאלצו לסגת. במהלך הקרב הושמדו לאיטלקים 34 טנקים, 8 תותחים נגד טנקים ו־4 תותחי שדה ו־15 טנקים נוספים ניזוקו. כ־210 לוחמים איטלקיים נהרגו או נפצעו. מנגד, 25 טנקים בריטיים הושמדו וכ־55 טנקים נוספים ניזוקו או התקלקלו (אך פונו משדה הקרב לסדנאות תיקון). למעשה, התקפת נפל זו קיצצה את מצאי הטנקים בחטיבה 22 הבריטית לחצי. אנשי החימוש הבריטיים, שהקימו סדנאות שדה במרחב שמדרום לִגְבֶר־צֶאלָח, הצליחו לתקן את רוב הטנקים הלא מושמדים תוך יממה עד שתיים – אבל בינתיים הטנקים הללו חסרו לחטיבה. חטיבה משורינת 7 הבריטית, שעל אגפה המזרחי חיפו השריוניות הבריטיות שנלחמו בגדוד סיור 33 הגרמני, התקדמה באיטיות לעבר סִידִי־רֶזֶג בלי להיתקל באויב. בערך בשעה 13:00 הורה לה מפקד אוגדה משורינת 7 לכבוש את שדה התעופה בסִידִי־רֶזֶג. החטיבה הגבירה את קצב ההתקדמות, כבשה את השדה בסערה ותפסה בו 19 מטוסים איטלקיים שלא הספיקו להמריא. אחר כך נערכה החטיבה הבריטית להגנה סביב השדה, ועוררה בכך חשש רב בקבוצת חיילים מאוגדת רגלים "אפריקה" הגרמנית שהיו ערוכים על רכס נמוך מצפון לשדה התעופה, כשלוש שעות רק מעט תותחים נגד טנקים.

דיווחי גדודי הסיור שלו וההתקפה על אוגדה משורינת אֶרִיאָטָה שכנעו את מפקד גִיס "אפריקה" הגרמני, קְרוֹוֶל, שמדובר בהתקפה בריטית כוללת ולא רק בפשיטה גדולה מהרגיל. הוא דרש מרֶוֹמֶל אישור להניע את שתי האוגדות המשורינות שלו דרומה לעבר הבריטים. ב־11:45 אישר רֶוֹמֶל, אשר עדיין מיאן להסכים עם הערכת המצב של קְרוֹוֶל, לשחרר את אוגדה משורינת 15 הגרמנית ממשימתה במסגרת ההתקפה המתוכננת על טוֹבְרוֹק ולהניע אותה לשטח היערכות מדרום למדרגה הדרומית, כ־15 קילומטרים ממזרח לסִידִי־רֶזֶג. כמו כן, אישר שיגור צוות קרב מתוך אוגדה משורינת 21 הגרמנית, שכבר הייתה ערוכה במוכנות לפעול נגד הבריטים מ־15 בנובמבר, לסייע לגדודי הסיור הגרמניים המנהלים קרב השחיה מול הכוחות הבריטיים המתקדמים. לפיכך התארגנה אוגדה משורינת 21 בשני צוותי קרב. צוות קרב אחד הוקם על בסיס אגד הטנקים האוגדתי, אגד טנקים 5, אשר תוגבר בגדוד תותחים נגררים 105 מ"מ (12 קנים) ובסוללת תותחים

²⁸ הסיבה לא נרשמה ביומן המבצעים עם הפקודה, ונותן הפקודה נהרג כשנה מאוחר יותר, כך שגם לא היה לחוקרים את מי לשאול.

נגד טנקים 88 מ"מ (4 קנים).²⁹ צוות הקרב השני הוקם על בסיס אגד רגלים 104 וכלל את יתר יחידות האוגדה. צוות הקרב של אגד רגלים 104³⁰ נשאר לשמור על שטח ההיערכות האוגדתי. אגד טנקים 5 הגרמני יצא דרומה משטח ההיערכות בערך בשעה 14:30. קצת לפני 16:00 יצר מסך הסיור של האגד מגע עם מסך הסיור של חטיבה משורינת עצמאית 4 הבריטית. מפקד האגדה גרמני פקד לתקוף. מיד בזהותו את אגד טנקים 5 מתקרב לקראתו הורה מפקד חטיבה 4 הבריטית לגדודו השלישי, זה שיצא בבוקר לרדוף אחרי גדוד סיור 3 הגרמני, לחזור לחטיבה – אך גדוד זה הגיע רק לאחר שתם הקרב. הלחימה נמשכה כשעתיים עד רדת החשכה. מספר הטנקים בשני הצדדים היה כמעט זהה – 110 טנקים בכל צד. ואולם עדיפותם הטכנו־טקטית והטקטית של הגרמנים, והפעלתם היעילה את התותחים נגד טנקים שלהם, הייתה את הכף לטובתם. הם השמידו 23 טנקים בריטיים. רק שני טנקים גרמניים הושמדו ועוד שישה ניזוקו. עם חשכה נסוגו הגרמנים כמה קילומטרים צפונה, לחניית לילה בתבנית הגנה היקפית, ודיווחו למפקדת אוגדה משורינת 21 על מחסור בתחמושת.

בעוד השריון הבריטי מתפזר ומסתער לכל עבר, המשיכו רוב עוצבות הרגלים הבריטיות בתנועתן השלווה דרך המדבר. אוגדת הרגלים של ג'יס 30, היא אוגדת הרגלים 1 הדרום־אפריקנית, רכובה על משאיות, הגיעה ללא תקלות (למעט התברברות זמנית של אחת החטיבות שנווטיה טעו בדרך) וללא היתקלויות באויב לחנוניים שתוכננו לליל 19 בנובמבר מדרום לאל־קואַסק. בג'יס 13 המשיכו שתי

צילום 16: טנקים בריטיים בפריסה רחבה צופים להמשך.

²⁹ למעשה מדובר בתותח נגד מטוסים שהוסב לחימה נגד טנקים.

³⁰ הנוהג הגרמני היה לקרוא לצוותי הקרב המאולתרים על שם המפקד. כדי לפשט את התיאור לא יתווספו כאן השמות המשתנים של הצוותים.

חטיבות מאוגדת רגלים 4 ההודית להטריד את המתחמים המבוצרים במערך הגנת הגבול הגרמני-איטלקי מהחזית, ואילו החטיבה השלישית המשיכה לצעוד סביב האגף הדרומי של המתחם המבוצר הגרמני-איטלקי הדרומי ביותר בסידי־עומר. דרומה יותר, בין האוגדה ההודית ובין גיס 30, צעדה אוגדת הרגלים 2 הנירזילנדית כמה קילומטרים נוספים אל מעבר לגבול.

סיכום היום

התמונה שהצטיירה בהערכת המצב הבריטית בשעות הערב הייתה חיובית. נראה היה שחטיבה משורינת 7 הצליחה במשימתה באזור סיד־יֶרְגָּג, וכוחות גרמניים ואיטלקיים אשר היו ערוכים מאחורי מערך הגנת הגבול נסוגים מערבה. היה זה נתון שגוי שמקורו כנראה בדיווחים מוטעים של טייסים בריטיים אשר ראו את שינויי ההיערכות של מפקדת גיס "אפריקה", אשר אכן זוה מערבה כמה קילומטרים, ואת תנועתן של שיירות אספקה בין מערך הגנת הגבול ובין המצבורים שממערב לטוֹפְרוֹק, ופירשו אותם כנסיגת כוחות. כמו כן, חטיבה משורינת 4 דיווחה על השמדת טנקים גרמניים רבים מבין אלה שנלחמו נגדה – דיווחים שהיו מוגזמים ביותר. לפיכך החליט מפקד גיס 30 לתגבר את ההצלחה. הוא הורה לחטיבה מסייעת 7 להצטרף לחטיבה משורינת 7 בסיד־יֶרְגָּג; לאוגדת רגלים 1 הדרום־אפריקנית להתקרב לבִּיר אֶלְגוֹפִּי כדי לשחרר משם את חטיבה משורינת 22 ולהכין את אחת מחטיבותיה לתנועה עד סיד־יֶרְגָּג; לחטיבה משורינת 22 לנוע צפונה מבִּיר אֶל־גוֹפִּי בכיוון הכללי של טוֹפְרוֹק וסיד־יֶרְגָּג; ולחטיבה משורינת 4 להישאר במרחב גְּבֵר־צֶאֱלָח.

בצד הגרמני־איטלקי לא הייתה תמימות דעים לגבי המצב. רוֹמְלֵד עדיין היה ממוקד בתוכניתו לתקוף את טוֹפְרוֹק למחרת, ב־20 בנובמבר. הוא סבר שכל הפעולה הבריטית אינה אלא התקפת הסחה שנועדה לסכל את כוונתו זו וכי לכל היותר ינסו אולי לחבור לטוֹפְרוֹק הנצורה באמצעות כוחות קטנים. לכן הורה למפקד גיס "אפריקה" הגרמני להשמיד את הכוחות הבריטיים התוקפים כראות עיניו ובמקביל הורה לתגבר את אוגדת הרגלים "אפריקה" הערוכה על הרכס מצפון לסיד־יֶרְגָּג, והורה לה לכבוש מחדש את שדה התעופה מכוחות האויב "הקטנים" שנאחזו בו. קְרוֹנְלֵד, מפקד גיס "אפריקה" הגרמני, זיהה שלושה מאמצים בריטיים: הכוח המשוריין בסיד־יֶרְגָּג, הכוח המשוריין בגְּבֵר־צֶאֱלָח והכוח המשוריין הרודף אחרי גדוד סיור 3 שלו (כאשר נסוג במהלך היום מסר גדוד זה דיווח שגוי שלפיו רודפים אחריו כ־200 טנקים בריטיים). קְרוֹנְלֵד החליט לרכז את מלוא עוצמתו מול כל מאמץ בריטי נפרד לפי תור. הוא החליט להתחיל בכוח המזרחי ביותר – זה שרודף אחרי גדוד סיור 3 והגיע לסיד־יֶרְגָּג. תוכניתו הייתה לתקוף כוח זה בו זמנית משני כיוונים, לכתר אותו ולהשמידו: אוגדה משורינת 15 תנוע בבוקר היישר מזרחה לעבר סיד־יֶרְגָּג ותתקוף את ראש הכוח הבריטי, ואילו אוגדה משורינת 21, המפוצלת כעת לשני צוותי קרב, תנוע במסע לילי לעבר סיד־יֶרְגָּג כדי לחסום את ציר הנסיגה של הבריטים – שם יתאחדו שני צוותי הקרב ויתקפו מדרום לצפון את זנב הכוח הבריטי. בינתיים, אוגדה משורינת אֶרִיאָטָה דיווחה כי עמדה בהצלחה בהתקפה הבריטית ואף השמידה כ־50 טנקים בריטיים. לא ברור אם דיווח זה הגיע לרוֹמְלֵד או לקְרוֹנְלֵד, שכן אוגדה זו הייתה כפופה לגיס נייד 21 האיטלקי, שלא היה כפוף אליהם. מכל מקום, הפקודה שקיבלה "אֶרִיאָטָה" מאחד המפקדים הגרמניים, תוך עקיפת שרשרת הפיקוד האיטלקית, הייתה להישאר במקומה בהגנה.

20 בנובמבר

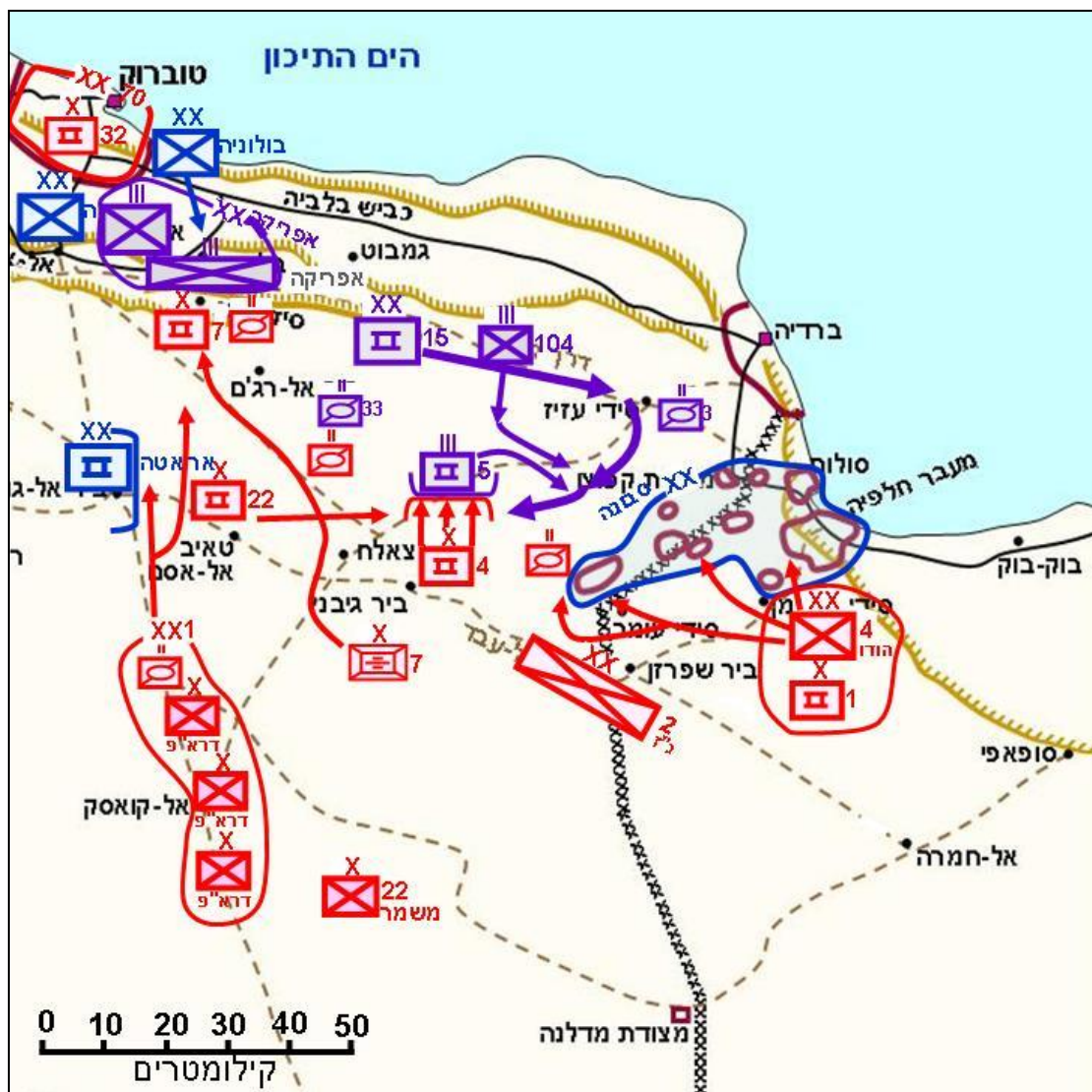
בבוקר 20 בנובמבר התחדשו חילופי האש בשדה התעופה סיד־יֶרְגָּג ומצפון לגְּבֵר־צֶאֱלָח, ובמידה מצומצמת יותר גם בבִּיר אֶלְגוֹפִּי.

גְּבֵר־צֶאֱלֶחַ

אגד טנקים 5 הגרמני אמור היה לנוע במהלך הלילה לעבר סידיעוֹמֶר ולחכות שם לאגד רגלים 104. הרגלים אכן החלו לנוע לסידיעוֹמֶר זמן מה אחרי חצות, אולם השריון המתין כל הלילה לשיירת אספקה שהגיעה רק מעט אחרי אור ראשון (בערך בשעה 06:00). בעוד השריון הגרמני ממתין לדלק ולתחמושת שהיה זקוק להם למשימתו, יצאה חטיבה משורינת 4 הבריטית מחניוני הלילה שלה ונעה צפונה כשהיא פרוסה עלפני חזית שרוחבה כ־15 קילומטרים. לקראת 07:00 יצר אחד מגדודי החטיבה הבריטית מגע עם משמרות החוף של השריון הגרמני, ולכן נאלצו הגרמנים להשלים את תחמוש ותדלוק הטנקים שלהם תוך כדי לחימה. ב־07:50 החלו הגרמנים לנוע בדילוגים מזרחה – לרוחב חזית החטיבה הבריטית – ורק ב־09:20 הצליחו לנתק מגע מהבריטים. שלושה טנקים גרמניים הושמדו, וטנק נוסף ננטש לאחר שהתקלקל. הבריטים איבדו שמונה טנקים. חטיבה משורינת 4 הבריטית נעה צפונה כעשרה קילומטרים ונערכה להגנה, כשהיא מצרפת למערך ההגנה גם תותחים נגד טנקים ותותחי שדה.

בינתיים, ב־08:30, נע אגד רגלים 104 הגרמני לעבר האזור שבו נלחם קודם אגד טנקים 5 עם חטיבה משורינת 4 הבריטית. כשהגיע עיקר אגד הרגלים לכ־25 קילומטרים מאזור הקרב, סיירו, שנעו

מפה 15 : 20 בנובמבר.

מרחק ניכר לפניו, דיווחו שהם רואים לפניהם 30 טנקים בריטיים, ולכן הורה המפקד הגרמני

ליחידתו לעצור ולהיערך להגנה. הוא דיווח על מצבו וביקש סיוע. קרוֹןֶל מיהר למקום והגיע למסקנה שלא מדובר בטנקים אלא בשריוניות סיור בריטיות, ולכן הורה לאגד הרגלים להמשיך בתנועתו.

אוגדה משורינת 15 הגרמנית יצאה למשימתה כמתוכנן והגיעה עד סִידִיֶּזִיזו בלי להיתקל באף כוח בריטי. לנוכח הדיווח המבוהל של אגד רגלים 104, פנתה אוגדה משורינת 15 דרומה כדי לחפש שם את הבריטים. בצהרי היום נפגשו שלושת הכוחות הגרמניים בלי שמצאו שום כוח בריטי ביניהם ונערכו בחינוני יום לתדלוק. אוגדה משורינת 15, שהביאה עימה את משאיותיה, תדלקה במהירות, אולם מכליות הדלק של אוגדה משורינת 21 המאוחדת מחדש טרם הספיקו, מאז הבוקר, לחזור למצבורים של האוגדה בצפון, למלא מחדש את מכליהן ולהגיע שוב לאוגדה. אוגדה משורינת 21 ביקשה את עזרת אוגדה משורינת 15 אך לזו לא היה די דלק לסייע. האוגדה ביקשה ממפקדתו של רוֹמְל לשלוח לה דלק באמצעות מטוסים אך לא נענתה, ולכן נאלצה להמתין לשובן של שיירות האספקה שלה, שהגיעו רק בערב. מדובר היה בנסיעה הלוך ושוב שאורכה כמאה קילומטרים בלבד, אבל יודגש כאן הקושי של שיירות האספקה של שני הצדדים בשדה הקרב המבולבל – שיירות כאלה נעו חשופות לחלוטין, מחפשות במדבר את הכוחות שביקשו אותן. הקושי לדעת היכן הן, במדבר שטוח, חסר תוואים ברורים, והחשש שמא הכוח שנראה במרחק הוא אויב ולא דווקא הכוח העמית שאותו מחפשת השיירה, האטו מאוד וסרבלו מאוד את תהליך החבירה בין השיירה ובין הכוחות הנלחמים. הובלת הספקה בלילות לאתר כלשהו אי שם במדבר החשוך הייתה קשה עוד יותר. הכוחות הגרמניים נהגו לסמן את מיקום חינוני הלילה שלהם על ידי הדלקת זרקורים. לעומתם הקפידו הבריטים על חשכה מוחלטת – דבר שחייב את קציניהם, גם אלה שמדווחים על מיקום חינון הלילה וגם אלה שמחפשים אותו עם שיירת האספקה, לרמת מיומנות גבוהה מאוד של איכון עצמי וניווט בשטח ותרגומו המדויק לנקודות ציון על המפה.

ב־30: 14 החליט קרוֹןֶל ששתי האוגדות תחזורנה לִגְבֶּר־צֶאֱלָח כדי להשמיד את הכוח הבריטי המצוי שם. אלא שבהיעדר דלק, אוגדה משורינת 21 לא יכלה להשתתף במהלך הזה, ולכן, למרות רצונו לפעול בכוח מרוכז, הסתפק קרוֹןֶל במשלוח אוגדה משורינת 15 בלבד. ב־00: 15 החלה אוגדה משורינת 15 הגרמנית להתקדם לעבר חטיבה משורינת 4 הבריטית – מרחק של כ־35 קילומטרים. האוגדה הגרמנית נעה בתבנית ראש חץ אוגדתי: אגד טנקים 8 בחוד, אגד רגלים 200 נע מאחור ומשמאל, ואגד רגלים 15 מאחור ומימין. כל אגד תוגבר בתותחים נגד טנקים ובתותחי שדה. לכאורה התרחש סוף סוף המצב שלו ייחלו הבריטים – השריון הגרמני נע לעבר גְּבֶּר־צֶאֱלָח כדי לנהל עימם קרב שריון בשריון. אלא שהבריטים נתפסו מפוזרים מדי: חטיבה משורינת 7 הייתה עסוקה עשרות קילומטרים צפון־מערבה משם, בסִידִיֶּזִיזו, וחטיבה משורינת 22 נלחמה באיטלקים 50 קילומטרים ממערב. באמצעות האזנה לתקשורת הגרמנית שמע המודיעין הבריטי בצהריים על איחוד האוגדות הגרמניות. הערכת מצב מהירה הובילה את מפקד גִיס 30 הבריטי להורות לחטיבה משורינת 22 לנתק מגע מהאיטלקים בְּיִר אֶלִיגוֹבִי ולהצטרף במהירות לחטיבה משורינת 4 מצפון לִגְבֶּר־צֶאֱלָח. אלא שלמימוש הוראה זו (ניתוק מגע, תדלוק ותחמוש ונסיעה) נדרשו שש שעות, וחטיבה משורינת 22 הגיעה לזירת הקרב רק לקראת 18: 00. הצעת עזרה מאוגדת הרגלים 2 הניו־זילנדית, שחנתה עם גדוד הטנקים והתותחים נגד טנקים שלה כ־15 קילומטרים מדרום־מזרח לחטיבה משורינת 4, נענתה בסירוב בטענה שהקרב נועד לעוצבות המשורינות ורק הן תשתתפנה בו.

חילופי האש בין הטנקים של אוגדה משורינת 15 הגרמנית ובין חטיבה משורינת 4 הבריטית החלו בסביבות 30:16, כשהשמש בגבם של הבריטים והם ערוכים בעמדות אש טובות ותותחים נגד טנקים שלהם פרוסים באגפיהם. הטנקיסטים הגרמניים המסונוורים התקשו לזהות את הטנקים הבריטיים והמתינו עוד כחצי שעה להגעת הארטילריה שלהם. ניסיונות הגרמנים לאגוף את הבריטים נהדפו, אולם הלחץ החזיתי הגרמני גרם לבריטים לסגת בהדרגה דרומה. מעט לפני חשכה הגיע החוד של חטיבה משורינת 22 לאגף המערבי של הגרמנים אך נהדף על ידי יחידת התותחים נגד טנקים שהוכפפה לאגד רגלים 15. עם רדת החשכה שככה האש. הבריטים, ש-26 מהטנקים שלהם הושמדו או ניזוקו, נסוגו עד לשטחי הכינוס מהלילה הקודם והותירו את שדה הקרב בידי הגרמנים.

הטנקיסטים הבריטיים העריכו כי השמידו בקרב זה כ-30 טנקים גרמניים, אך נראה שבפועל לא הושמד אף לא טנק גרמני אחד (בדיווח המצאי הלילי של הגרמנים רשום אותו מספר טנקים כמו בלילה הקודם) ולכל היותר ניזוקו כמה טנקים. קשה לאמוד את סך האבדות הגרמניות עד כה, אך ככל הנראה בשתי האוגדות המשורינות הגרמניות יחד הושמדו פחות מעשרה טנקים, וניזוקו כ-20 עד 30 לכל היותר (כמעט כולם תוקנו תוך יממה מרגע הפגיעה).

אבדות הבריטים היו רבות יותר. חטיבה משורינת 4 איבדה בשלושה ימי הלחימה 68 מתוך 165 הטנקים שלה (חלקם ברייתקון, אבל לשם כך היה צריך לחלץ אותם ולהובילם לסדנאות שדה שהוקמו כמה עשרות קילומטרים מדרום לאזור הלחימה). באותו זמן, מתוך 155 הטנקים שלה איבדה חטיבה משורינת 22 כ-30 שהושמדו, ועוד כ-80 עד 90 ניזוקו או התקלקלו (רובם תוקנו תוך יממה מרגע התקלה או הפגיעה).

סידיִרְזִג

במהלך ליל 20/19 בנובמבר תוגברה אוגדת רגלים "אפריקה" הגרמנית בגדוד רגלים מאוגדת רגלים בולוֹנְיָה האיטלקית, גדוד הנדסה שנועד לשמש כעתודה ושני גדודי תותחי שדה (יחד 24 קנים). האוגדה הגרמנית הייתה פרוסה לאורכו של רכס נמוך, ששלט על שדה התעופה מצפון. קצת לפני

ציולם 17: איש צוות טנק בריטי נחלץ מהטנק הבווער שלו.

אור ראשון פתחו הגרמנים באש על חניוני הלילה הבריטיים (טנקים, שריוניות ורגלים בריטיים פרוסים במעגלים גדודיים) המצויים כ-400 מטרים מהם. הבריטים נסוגו מעט דרומה כדי לצאת מהטווח היעיל של התותחים נגד טנקים של הגרמנים. ב-08:00 נהדפה הסתערות כוח רגלי גרמני

באש תותחים בריטיים. אחר כך הסתער גדוד שריוניות בריטי על הגרמנים, אך לא הצליח לכבוש את הרכס. חילופי האש נמשכו כל היום, אך לאחר כישלונותיהם בבוקר העדיפו שני הצדדים להתחפר ולירות זה בזה מרחוק.

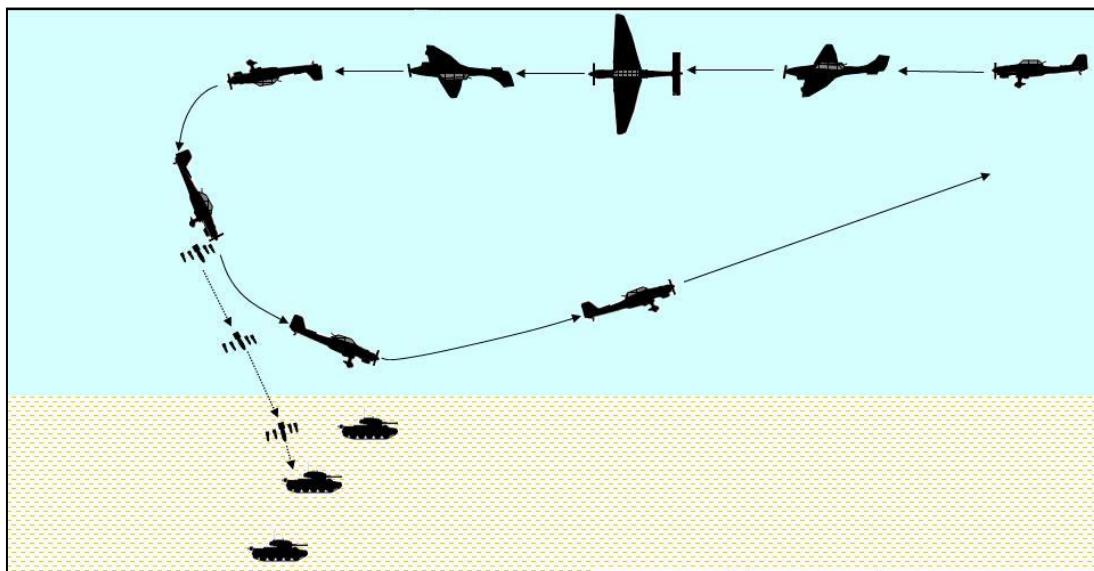
במהלך היום, תוך כדי חילופי האש, החליפה חטיבה מסייעת 7 הבריטית (שני גדודי רגלים, 36 תותחים נגד טנקים 2 ליטראות, 36 תותחי שדה 25 ליטראות) את חטיבה משורינת 7 בהגנה על שדה התעופה.

בשעה 16:30 תקפו 15 מטוסים גרמניים מסוג "שטוקה" את הבריטים, אך לא גרמו נזק של ממש.

בִּיר אֶלְגוֹבִי

החטיבה הראשונה של אוגדת הרגלים הדרום-אפריקנית הגיעה לבִּיר אֶלְגוֹבִי בשעות הבוקר המוקדמות. בדרכה הותקפה החטיבה שוב ושוב עלידי מטוסים גרמניים ואיטלקיים. בכל תקיפה התפזרו חיילים וכלי רכב לכל עבר כדי לחמוק מהמטוסים, ואחר כך נדרש זמן כדי לאסוף את כולם חזרה לתבנית התקדמות מסודרת. בהתקרבה לבִּיר אֶלְגוֹבִי התקבלה החטיבה הדרום-אפריקנית עלידי האיטלקים באש ארטילרית ארוכת טווח. תחילה דרש מפקד ג'יס 30 ממפקד אוגדת הרגלים הדרום-אפריקנית שהחטיבה שלו תכבוש את בִּיר אֶלְגוֹבִי – פקודה בלתי סבירה בהינתן יחסי הכוחות. לאחר דין ודברים בוטלה פקודה זו, ותחתיה נדרשה החטיבה "למסך" את האויב האיטלקי כדי להגן על עורף ג'יס 30 ולאפשר את נסיעת חטיבה משורינת 22 חזרה לגְּבֵר־צָאֵלֶח. למפקד החטיבה לא הוסבר כיצד אמורה חטיבת רגלים עם מעט תותחים נגד טנקים "למסך" אוגדה משורינת שלמה, אולם כיוון שהאיטלקים נותרו ספונים בעמדותיהם העניין לא הגיע לכלל בדיקה, ושאר היום עבר על החטיבה הדרום-אפריקנית הזו בשקט יחסי.

מרשם 5: טכניקת התקיפה של מפציצי-הצלילה הגרמניים.

טכניקת התקיפה של מפציצי-הצלילה הגרמניים:

- בדרך-כלל המטוסים טסו בשלישיות או בשישיות כשכל מטוס נושא חמש פצצות: פצצה אחת במשקל 250 קילוגרמים וארבע פצצות במשקל 50 קילוגרמים כל אחת. הפצצות לרוב הוטלו כולן בבת-אחת לשיפור סיכויי הפגיעה ועוצמת ההלם הנפשי למוותקפים. (א) המטוסים טסו בנתיב אופקי בגובה בינוני עד לאיתור מטרתם. (ב) לאחר איתור המטרות, כל המטוסים התהפכו כדי שהטייסים יוכלו לראות את המטרות על הקרקע והחלו לצלול לעברן בזווית של כמעט 90 מעלות. (ג) בגובה נמוך הטייסים שחררו את הפצצות, אחר-כך התישרו במקביל לקרקע ואז נסקו חזרה לגובה.

חטיבת רגלים נוספת מהאוגדה הדרום-אפריקנית, שהייתה אמורה לעקוף את חברתה בכיר אלגונבי ממזרח ולהגיע לסידירֶזְג, לא הגיעה ליעדה – מסעה היה רצוף עצירות עקב מחסור בדלק, תקיפות אוויר גרמניות ואיטלקיות ורמת אימונים לקויה בהיסע מסוג זה. לקראת ערב הורה מפקד החטיבה לאנשיו לעצור לחניית לילה כשהם עדיין כ־30 קילומטרים מדרום לסידירֶזְג, כיוון שחשש שאנשיו אינם מיומנים מספיק לנווט בלילה.

מערך הגנת הגבול

במערך הגנת הגבול נמשכו חילופי האש והתקפות הגיוש הבריטיות על המתחמים המבוצרים הגרמניים-איטלקיים. אוגדת רגלים 4 ההודית השלימה את לפיתת המתחם המבוצר הדרומי – סידירֶזְג – ואילו אוגדת הרגלים 2 הנירזילנדית המתינה יום נוסף לאישור לצעוד צפונה בעורף מערך הגנת הגבול כדי להשלים כיתורו המלא. אישור זה הותנה בהשמדת השריון הגרמני שטרם התרחשה. הצעת מפקד האוגדה להצטרף לקרב בגֶרֶצְאֶלְח נדחתה – שכן, בניגוד לתפיסה הגרמנית, הבריטים האמינו שאין זה מתפקידו של כוח רגלים להביס שריון אויב – גם אם יש במסגרתו יחידות טנקים ותותחים נגד טנקים.

סיכום היום

כשהפיקוד הבכיר הבריטי סיכם את יום הלחימה הוא חש שהמצב נוטה לטובתו. תחושה זו נבעה משני גורמים: ראשית, מהגזמתם בנוגע לאבדות שגרמו לשריון הגרמני בקרבות סביב גֶרֶצְאֶלְח; ושנית, מתחושה מוטעית של הצלחה בלחימה בשדה התעופה סידירֶזְג. תוכניתם המקורית הייתה לסיים תחילה את השמדת השריון הגרמני, ורק אז לנסות להסיר את המצור מעל טוֹבְרוֹק. כעת העריכו שביכולתם להשלים את השמדת השריון הגרמני למחרת ובו בזמן

צילום 18: עמדת מקלע גרמנית.

לפרוץ את המצור. לפיכך הוטל על חטיבות משורינות 4 ו-22 לתקוף עם שחר את האוגדות המשורינות הגרמניות הערוכות מולן בגְרֶצְאָלֶח. במקביל הוטל על אוגדת רגלים 70 הבריטית, הנצורה בטוֹפְרוֹק, לתקוף החוצה לעבר סִידִיֶרְזֶג, ועל חטיבה משורינת 7 וחטיבה מסייעת 7 החונות בסִידִיֶרְזֶג, להבקיע דרך הכוחות הגרמניים שמצפון להן ולחבור לכוח המבקיע החוצה מטוֹפְרוֹק של אוגדת רגלים 70.

החטיבה הדרום-אפריקנית שעצרה בדרך לסִידִיֶרְזֶג הועברה תחת פיקוד אוגדה משורינת 7. על אוגדה זו הוטל לפקד על שני הקרבות גם יחד. לדרום-אפריקנים נאמר שעליהם להשלים במהירות הגעתם לסִידִיֶרְזֶג כדי להצטרף ללחימה שם.

מנגד, מפקד הכוחות הגרמניים באפריקה, רוֹמְל, השתכנע סוף סוף שמדובר בהתקפה כוללת של הבריטים, ולא רק בפשיטה או בסיור אלים גדול. הוא החליט לבטל את ההתקפה המתוכננת על טוֹפְרוֹק ולהתמקד בהבסת השריון הבריטי.

שתי האוגדות המשורינות הגרמניות חנו במהלך הלילה בתווך שבין הכוחות הבריטיים בגְרֶצְאָלֶח ובסִידִיֶרְזֶג ובין הכוחות הבריטיים בסִידִיֶרְזֶג. המפקדים הגרמניים העריכו שחטיבה משורינת 4 הבריטית בגְרֶצְאָלֶח כבר אינה בגדר איום של ממש, וכי חטיבת הרגלים היהודית שצועדת לאיטה סביב המתחם המבוצר האיטלקי הדרומי בסִידִיֶרְזֶג ודאי אינה מאיימת עליהם. להערכתם, האיום העיקרי כרגע הוא המצב המתפתח בין סִידִיֶרְזֶג ובין טוֹפְרוֹק, שם מצויה אוגדת רגלים גרמנית שפניה לכיוון דרום, לעבר הבריטים בסִידִיֶרְזֶג, ומאחוריה אוגדת רגלים איטלקית שפניה לכיוון צפון-מערב, לעבר הבריטים שבטוֹפְרוֹק. לפיכך אישר רוֹמְל את הצעתו של מפקד גִיס "אפריקה" הגרמני, קרוֹנְל, לעזוב את גְרֶצְאָלֶח ולחוש לסִידִיֶרְזֶג עם כל כוחו.

בעיה נוספת שהטרידה את מנוחתו של רוֹמְל הייתה דיווח של מטוס סיור שאיתר כוח בריטי, העוקף את כל מרחב הלחימה מדרום ומנסה להתקדם מזרחה כדי להגיע לעורף שלו, ולנתק את כוחותיו מהנמלים בְּנֶאֶזִי וטְרִיפּוֹלִי. היה זה מאמץ ההונאה הבריטי, אשר אמנם לא הצליח להונות את רוֹמְל לגבי עוצמתו האמיתית, אבל כן הדאיג אותו בהיבט האיום של פגיעה בציר התחזוקה הרגיש וחסר ההגנה שלו. על כן, רוֹמְל ביקש ממקבילו, מפקד הכוח האווירי הגרמני באפריקה, להקצות נתח גדול ממטוסיו לתקיפת הכוח הבריטי הזה.

21 בנובמבר

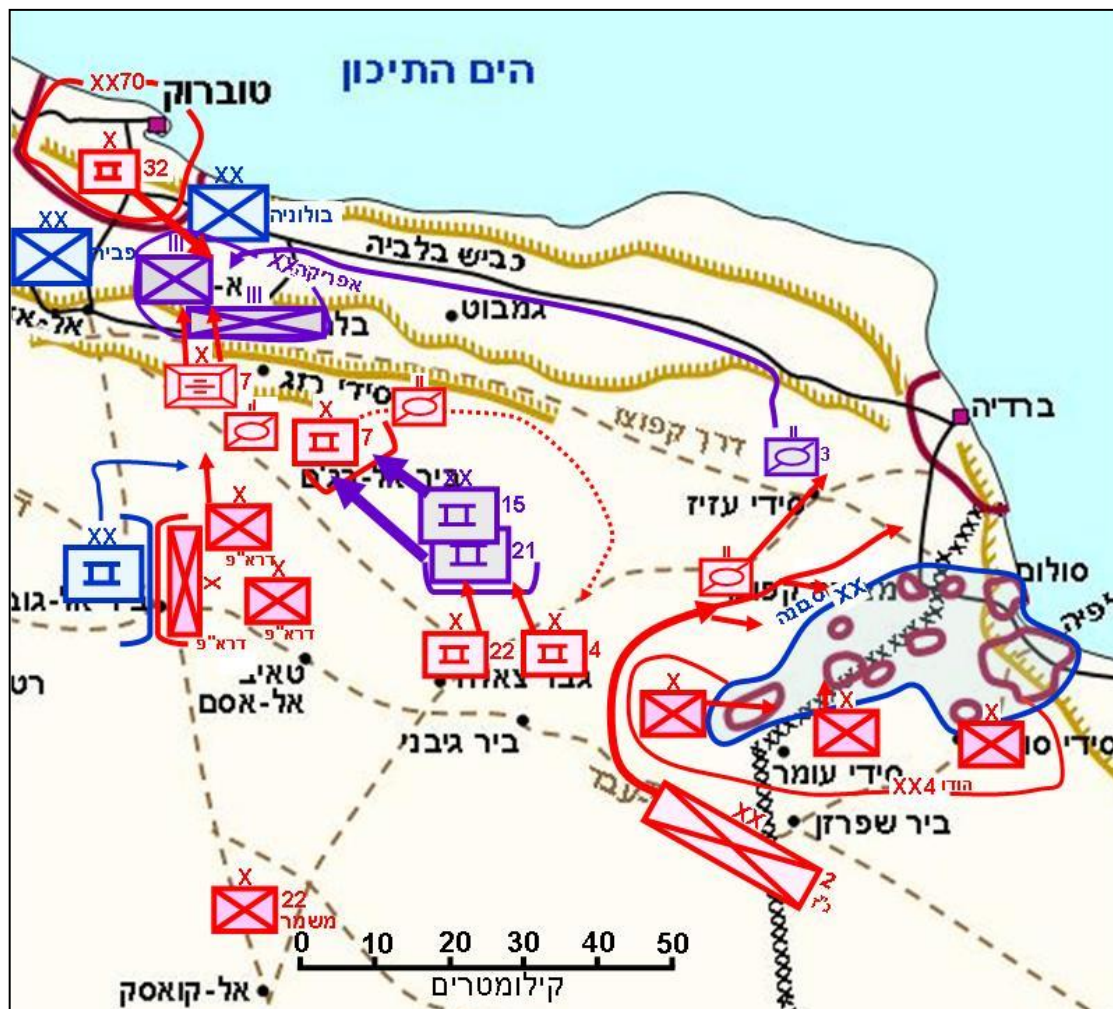
גִיס 30 נגד השריון הגרמני

במהלך הלילה השלימה אוגדה משורינת 21 הגרמנית את תדלוק ותחמוש טנקיה, וחברה לאוגדה משורינת 15 הגרמנית מצפון לגְרֶצְאָלֶח. אוגדה משורינת 15 ניצלה את החשכה כדי להתרחק מהכוחות הבריטיים שהקיפו אותה משני עברים – חטיבה משורינת 4 מדרום וחטיבה משורינת 22 ממערב. ב־07:20 החלו שתי האוגדות הגרמניות לנוע לכיוון צפון-מערב, לעבר סִידִיֶרְזֶג. אוגדה משורינת 15 השאירה מאחוריה את אגד רגלים 200, מתוגבר בתותחים נגד טנקים ובתותחי שדה, כמשמר עורפי מול החטיבות הבריטיות בגְרֶצְאָלֶח. ההתקפה הבריטית המתוכננת להשמיד סופית את שתי האוגדות המשורינות הגרמניות תקפה אם כן רק את המשמר העורפי שלהן, וזה הסתפק בניהול קרב שהיה. ב־10:50 פרשה חטיבה משורינת 4 הבריטית מהלחימה כדי לתדלק ולתחמש, וכעבור שעה פרשה גם חטיבה משורינת 22 הבריטית. הן אמנם הצליחו לגרום אבדות קשות למשמר העורפי הגרמני, אך לא שברו אותו ולא הצליחו לעקוף אותו כדי להגיע לעורף עוצבות הטנקים הגרמניות. הטנקיסטים הבריטיים דיווחו שהשמידו כ־240 משאיות גרמניות וציוד נוסף.

כמו בקרבות הקודמים, הערכתם את הישגיהם הייתה מוגזמת ביותר. בתמורה איבדו כמות לא ידועה של טנקים.

בינתיים החלה ההתקפה של הבריטים מתוך טוֹפְרוֹק. עם שחר תקפו חטיבת טנקים 32 הבריטית (כשלושה 101 טנקים מסוג וֶלְנְטִין וּמְטִילְדָה – הטנקים הממוגנים ביותר בזירה) ושני גדודי רגלים מתוך טוֹפְרוֹק דרך מערך המצור בכיוון דרום-מזרח. עד 10:30 הצליח הכוח הבריטי להבקיע דרך כל מערך המצור הגרמני-איטלקי, שבה כ-1,100 חיילים גרמניים ואיטלקיים, הרג עשרות נוספים והשמיד כמות לא ברורה של תותחים מסוגים שונים. ואולם גם אבדותיו היו רבות – 40 טנקים, 15 שריוניות וכמה מאות רובאים הרוגים, פצועים או שבויים. הבריטים נאלצו לעצור, להתארגן מחדש ולהדוף התקפות נגד עזות שהונחתו על אגפי הפרוזדור שהבקיעו.

בעוד קרב ההבקעה החוצה מתנהל מצפון-מערב לסִידִי־רֶנֶג, דיווחו הסיירים של חטיבה משורינת 7 הבריטית כי הם מזהים כ-200 טנקים גרמניים נעים לעבר סִידִי־רֶנֶג מדרום-מזרח. מפקד חטיבה משורינת 7 הבריטית, שהוגדר כמפקד הגזרה מטעם מפקד אוגדה משורינת 7, מצא עצמו מנהל שני קרבות בו זמנית בשני כיוונים הפוכים. משימתו הייתה לתקוף לעבר טוֹפְרוֹק כדי לחבור לכוח הבריטי המבקיע מתוכה החוצה, לעברו. נראה שהוא חשב שדיווחי הסיירים מוגזמים, שכן ביומיים הקודמים שמע גם הוא את הדיווחים המוגזמים בנוגע לפגיעה הקשה שנפגע השריון הגרמני. יתר על כן, הוא ידע שחטיבות משורינות 4 ו-22 רודפות אחרי הגרמנים וכי ההתקפה מתוך טוֹפְרוֹק כבר החלה, כך ששומה עליו לנסות להשלים את חלקו שם. הוא הקצה גדוד טנקים לחטיבה מסייעת 7 מפה 16: 21 בנובמבר.

והורה לה לתקוף כמתוכנן לעבר טוֹפְרוֹק. הוא עצמו נע עם שני גדודי הטנקים האחרים של חטיבתו בפריסה רחבה אל מול השריון הגרמני המתקרב.

ב־30: 08 תקפה חטיבה מסייעת 7 הבריטית המתוגברת את הכוחות הגרמניים על הרכס שמצפון לִסְיִדְיִרְזֶג. הבריטים כבשו קטע מהרכס ברוחב שלושה קילומטרים ושבו 700–800 גרמנים. נעשה ניסיון לנצל את ההצלחה באמצעות פלוגת טנקים שירדה במדרון הצפוני התלול של הרכס לעבר טוֹפְרוֹק, אך הוא נכשל, וחצי מטנקי הפלוגה הושמדו. אל המרחב הפתוח שבין הכוח הבריטי המבקיע מטוֹפְרוֹק ובין הכוח הבריטי המנסה לרדת מִסְיִדְיִרְזֶג הזעיק רוֹמְל כוח מאולתר, שכלל את גדוד סיור 3 מתוגבר בארבעה תותחים 88 מ"מ וחיילים שגויסו מגדוד קשר ואורגנו בחופזה כפלוגת רגלים מוקטנת.

האוגדות המשוריינות הגרמניות נעו כדרכן בתבנית רחבה, כשאגדי הטנקים נעים בראש, מלווים בתותחי שדה ובתותחים נגד טנקים, ומאחוריהם אגדי הרגלים עם יתרת התותחים. בדרכם חלפו אגדי הטנקים הגרמניים דרך שיירות אספקה בריטיות, שהיו בדרכן לִסְיִדְיִרְזֶג, פגעו בחלק מהמשאיות וגרמו לאחרות לנוס בבהלה לכל עבר. ענני האבק הרבים והמשאיות המעורבבות של שני הצדדים הקשו על הטנקיסטים של חטיבה משוריינת 7 הבריטית לזהות את התותחים נגד טנקים הגרמניים שנגררו עלידי משאיות בין הטנקים הגרמניים – ולפעמים גם לפנייהם. חילופי האש החלו ב־30: 08 – באותה עת שהחלה ההסתערות של חטיבה מסייעת 7 הבריטית על הרכס שמצפון לִסְיִדְיִרְזֶג. הגרמנים, כדרכם, פתחו באש לעבר הטנקים הבריטיים מטווח של כ־2,000 מטרים ואחר-כך החלו להתקרב בהדרגה, בדילוגים קצרים. אוגדה משוריינת 21 הגרמנית תקפה את הגדוד הבריטי המזרחי שנע לקראתה, ואילו אוגדה משוריינת 15 הגרמנית תקפה את הגדוד הבריטי המערבי שנערך להגנה. לאחר שהתקרבה לטווח של כ־1,000 מטרים ופחות מהטנקים הבריטיים בגדוד המערבי, פרסה מולו אוגדה משוריינת 15 מסך של תותחים נגד טנקים, ואת הטנקים שלה הפנתה מזרחה, כדי לתקוף את אגף הגדוד הבריטי המזרחי. עד 10: 00 נפגעו 30 מתוך כ־40 הטנקים שהיו לגדוד הבריטי המזרחי בתחילת הקרב. ניסיונות גדוד הטנקים הבריטי המערבי לבוא לעזרת עמיתו נבלמו עלידי התותחים נגד טנקים הגרמניים שמולו. עשרת הטנקים ששרדו בגדוד המזרחי נסוגו מזרחה והסתתרו בין קפלי הקרקע. הם המתינו מוסתרים עד אחרי הצהריים, וכשהעריכו שהגרמנים שכחו מהם נסעו דרומה בעיקוף רחב ממזרח, והגיעו לחטיבה משוריינת 4 הבריטית.

מ־10: 00 עד 11: 00 עצר השריון הגרמני לתחמוש ולתדלוק. שיירות האספקה הגרמניות, שהסתבכו בדרך עם שריוניות של גדוד סיור בריטי, הצליחו להביא רק חלק מהמטען הדרוש. בצהריים פנו הגרמנים מערבה כדי לתקוף את גדוד הטנקים הבריטי שנותר מולם ואת חטיבה מסייעת 7 וגדוד הטנקים המוכפף לה, שעדיין חיפשו דרך לרדת מהרכס שמצפון לשדה התעופה לִסְיִדְיִרְזֶג כדי לחבור לכוח הבריטי המבקיע החוצה מטוֹפְרוֹק. הגעת השריון הגרמני מדרום אילצה את מפקד חטיבה מסייעת 7 להפנות את רוב כוחותיו חזרה דרומה. המחסור בתחמושת ובדלק הכביד על הגרמנים לא פחות ממאמצי ההגנה הנואשים של הבריטים הלכודים. לכן, אף שפגעו בטנקים ובתותחים בריטיים רבים, לא הצליחו להשתלט על שדה התעופה כמתוכנן. הכוחות משני הצדדים היו כבר מעורבבים עד כדי כך שמפקדי שני הצדדים איבדו עליהם שליטה – מהרישומים ביומן המבצעים של אוגדה משוריינת 15 הגרמנית עולה, שלא ברור לרושמים היכן יחידות האוגדה ואת מה הן תוקפות. בצד הבריטי התרוצץ מפקד חטיבה מסייעת 7 במכוניתו מקצה אחד של המרחב החטיבתי לקצה שני, אסף טנקים ותותחים מעטים והוביל אותם לעמדות ירי חדשות, ואז נסע לחפש עוד טנק

או תותח.³¹ בהדרגה השמידו הגרמנים את שני גדודי הטנקים הבריטיים הנותרים במרחב. בסוף היום נותרו בחטיבה משורינת 7 רק 20 טנקים מתוך 120 עד 130 הטנקים שהיו ברשותה בתחילת היום.

בין חטיבת הרגלים מאוגדת הרגלים הדרום-אפריקנית ובין האוגדה המשורינת אָרְיֶאָטָה האיטלקית הפרוסה סביב בִּיר אֶלְגוֹבִי התנהלו חילופי אש מרחוק באמצעות תותחי שדה ותותחים נגד טנקים, ובצד האיטלקי גם תותחי טנקים. חטיבת הרגלים השנייה של האוגדה הדרום-אפריקנית, שהועברה תחת פיקוד אוגדה משורינת 7, התקדמה בעצלתיים לעבר סִידִיֶּרְזֶג. במהלך הבוקר עקפה פלוגת טנקים איטלקית את החטיבה הדרום-אפריקנית בבִּיר אֶלְגוֹבִי וגיששה את אגפה של החטיבה הדרום-אפריקנית הנוסעת צפונה. שבעה טנקים איטלקיים הושמדו על ידי תותחים נגד טנקים, ולשני הצדדים נגרמו אבדות מעטות בנפש. יחידות טנקים איטלקיות נוספות המשיכו לעקוב אחרי תנועת החטיבה, ומעת לעת הציקו לה בירי מטווח רחוק.

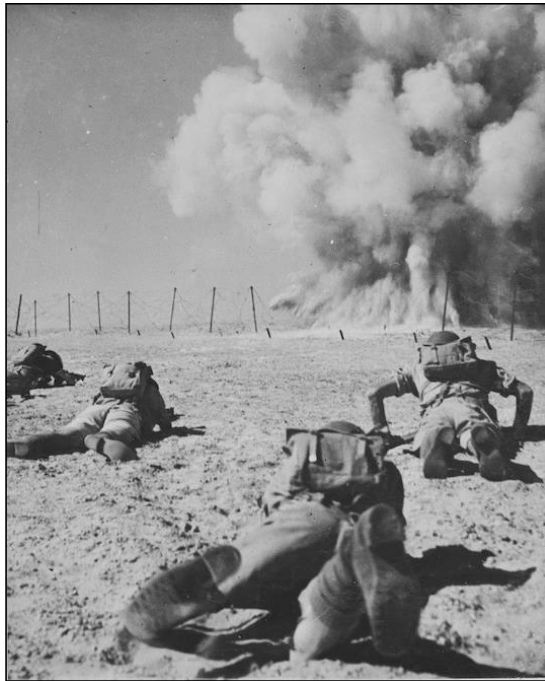
בינתיים ניסו חטיבות משורינות 4 ו-22 הבריטיות להשלים את תדלוק ותחמוש הטנקים שלהן. ואולם כמו אצל הגרמנים, גם השיירות הבריטיות התקשו לצלוח את זירת הקרב ולמצוא את הטנקים הממתנים להן. ב־30: 13 הצליחה חטיבה משורינת 4 להמשיך צפונה, וכמעט מיד נתקלה במסך חזק של תותחים גרמניים נגד טנקים, כך שרק לקראת 30: 16 הצליחה להגיע למרחב שמדרום-מזרח לסִידִיֶּרְזֶג. התדלוק והתחמוש של חטיבה משורינת 22 נמשכו זמן רב יותר. ואולם לאחר שהחטיבה סיימה לתדלק ולתחמש היא התקדמה צפונה, בתווך שבין האוגדות המשורינות הגרמניות שהיו ממזרח לה ובין חטיבת הרגלים הדרום-אפריקנית המתקדמת לסִידִיֶּרְזֶג ממערב, כך שלא נתקלה בהתנגדות והגיעה למרחב שמדרום לסִידִיֶּרְזֶג גם כן בסביבות 30: 16. כעת היו האוגדות המשורינות הגרמניות מכותרות משלושה עברים – שאריות חטיבה משורינת 7 וחטיבה מסייעת 7 מצפון, חטיבה משורינת 4 ממזרח וחטיבה משורינת 22 ממערב. כמו כן, הגרמנים זיהו כי הכוחות הבריטיים בטוֹפְרוֹק משלימים הכנותיהם לנסות לנצל את הצלחת הבוקר כדי לתקוף את הכוח הגרמני-איטלקי המאולתר שבינם ובין הכוח הבריטי בסִידִיֶּרְזֶג. מספר האבדות של הגרמנים היה קטן בהרבה משל הבריטים (קשה להפיק נתון מדויק מהמידע המבולבל על הקרב – נראה שאיבדו כ־20 טנקים לכל היותר, וטנקים נוספים ניזוקו אך לא הושבתו), אך הם היו "קצרים" בדלק ובתחמושת. עם זאת, בוא החשכה ומיומנותם הטקטית הֶעֱדִיפָה של הגרמנים מנעה מהבריטים לנצל את יתרונם – ההתקפה הבריטית מטוֹפְרוֹק בוטלה, ולאחר חילופי אש קצרים החטיבות המשורינות הבריטיות ניתקו מגע, ושני הצדדים התכנסו לחניוני לילה.

גִּיס 13 ומערך הגנת הגבול

כיוון שמפקד ארמיה 8 הבריטית, קֶנִינגְהָם, העריך, על סמך דיווחי הערב הקודם ודיווחי השעות הראשונות של הבוקר, כי השריון הגרמני כבר הוכרע, הוא אישר סוף סוף לאוגדת הרגלים 2 הניו-זילנדית, שהייתה כפופה לגִּיס 13, לנוע צפונה למשימתה – ניתוק מערך הגנת הגבול הגרמני-איטלקי ממערב, בעוד שאר הגִּיס ממשיך לתקוף את המערך ממזרח ומדרום. עד הערב השלימה האוגדה הניו-זילנדית את כיתור מערך הגנת הגבול הגרמני-איטלקי ואף החלה בהתקפות על המוצבים העורפיים של המתחמים המבוצרים של המערך.

³¹ על חלקו בקרב קיבל את עיטור הגבורה הגבוה ביותר של האימפריה הבריטית – "צלב ויקטוריה".

צילום 19: פלסים בריטים פורצים גדר תיל דוקרני באמצעות בונגלור.

באותה עת אוגדת הרגלים 4 ההודית תקפה את שני המתחמים המבוצרים הגרמניים-איטלקיים הדרומיים בסִידִיעוֹמֶר וכבשה אותם במחיר 500 הרוגים ופצועים ואובדן 37 טנקים. שני גדודי רגלים איטלקיים ופלוגת רגלים גרמנית, שהחזיקו את המתחמים המבוצרים הללו, הושמדו. כל חייליהם נהרגו או נשבו.

סיכום היום

אמנם על הבריטים עבר יום קשה, אך דווקא הגרמנים, כשהעריכו את המצב בסוף היום, החלו לחשוש שנזרעו בו הזרעים לסכנה ממשית עבורם:

השטח שבין הכוחות הבריטיים המבקיעים החוצה מטוֹבְרוֹק ובין אלה שבסִידִיעוֹמֶר צומצם מאוד ומוחזק בכוח קטן בלבד, המותקף משני צדדיו.

האוגדות המשוריינות הגרמניות מכותרות מדרום-מזרח לסִידִיעוֹמֶר.

יחידות הרגלים האיטלקיות והגרמניות במערך הגנת הגבול מכותרות ומנותקות מסיוע ומתספוקת. הכמות המצטברת של האבדות איימה על המשך יכולת הלחימה. האבדות החמורות ביותר היו כ־30 טנקים גרמניים וכ־40 טנקים איטלקיים שהושמדו במהלך ארבעה ימי הלחימה, ועוד כמה עשרות טנקים שנזקקו לתיקון – סך הכול בערך רבע מהמצאי ביחידות. בניגוד לבריטים, שיכלו להחליף טנקים מושמדים בטנקים חדשים מהמחסנים, לטנק גרמני או איטלקי שהושמד לא היה תחליף עד שיגיע משלוח נוסף מאיטליה ומגרמניה – דבר שלא היה צפוי לקרות לפני אמצע דצמבר (כלומר, כעבור עוד חודש) לכל המוקדם.

גם קצב צריכת הדלק החל להדאיג את המפקדים הגרמניים – בשל הפעילות הבריטית בנתיבי השיט בין איטליה ובין צפון-אפריקה, שום אונייה לא הייתה צפויה להגיע עד אמצע דצמבר. חלק מהדלק שכבר הגיע לצפון-אפריקה המתין להובלה בנמל טְרִיפּוֹלִי המרוחק, 1,800 קילומטרים מהחזית. קצב הבאתו לחזית הוגבל על ידי מחסור במשאיות שנסעו הלך ושוב וצרכו חלק גדול מהדלק שהסיעו. המחסור במשאיות הלך והחריף בשל השחיקה המכנית ופגיעות מצטברות על ידי מטוסים בריטיים, שטסו ללא הרף לאורך כביש החוף ותקפו כל רכב שיכלו. מטוסי הקרב הגרמניים ניסו לחפות על השיירות אבל התקשו להגן ביעילות על ציר ארוך כל כך וגם לבצע משימותיהם האחרות (הגנה על הכוחות הנלחמים בחזית, תקיפת כוחות בריטיים ועוד) – במיוחד לנוכח העובדה שמטוסים רבים קורקעו עקב סופות הגשמים על שדותיהם.

בדיון שהתקיים בערב דרש מפקד אוגדה משוריינת 15 להמשיך למחרת בדרך שבה פעלו במהלך היום – לבחור כוח טנקים בריטי נוסף, להסתער עליו ולהשמידו. אך רוֹמְל ומפקד גִיס "אפריקה" הגרמני קְרוֹנְל החליטו שבשלב זה עדיף לעבור להגנה כדי לשמר את הכוחות שנותרו ולצמצם את צריכת הדלק. אוגדה משוריינת 21 תסתגן בלילה צפונה דרך הכוחות הבריטיים, תרד במדרגה שמצפון לסִידִיעוֹמֶר ותתרכז במרחב שבין טוֹבְרוֹק ובין סִידִיעוֹמֶר. אוגדה משוריינת 15 תחמוק בלילה

לכיוון צפון־מזרח ותיערך בין אוגדת הרגלים 2 הניו־זילנדית, אשר הגיעה אל מאחורי המתחמים המבוצרים הצפוניים של מערך הגנת הגבול, ובין טוֹבְרוֹק.

לעומת זאת, התחושה במפקדת ארמיה 8 הבריטית בשעות הערב הייתה טובה. כרגיל, הם הגזימו מאוד בהיקף אבדות הגרמנים – להערכתם הושמדו במהלך היום כ־170 טנקים גרמניים, ו־60 הטנקים הנותרים מכותרים מדרום־מזרח לִסְיֵדִי־וֹגֶגֶ. להערכת מטה הארמיה הבריטית, מול הגרמנים נערכו שלוש החטיבות המשורינות הבריטיות עם 209 טנקים (בפועל היו רק כ־190 אבל צוותי חימוש בריטיים עסקו בתיקון נוספים). הם העריכו שהתקפות גיס 13 היו מוצלחות למדי. כלומר, בעיני מפקד ארמיה 8 ומטהו נראו גם המצב הטקטי וגם יחסי הכוחות טובים למדי להמשך הלחימה למחרת.

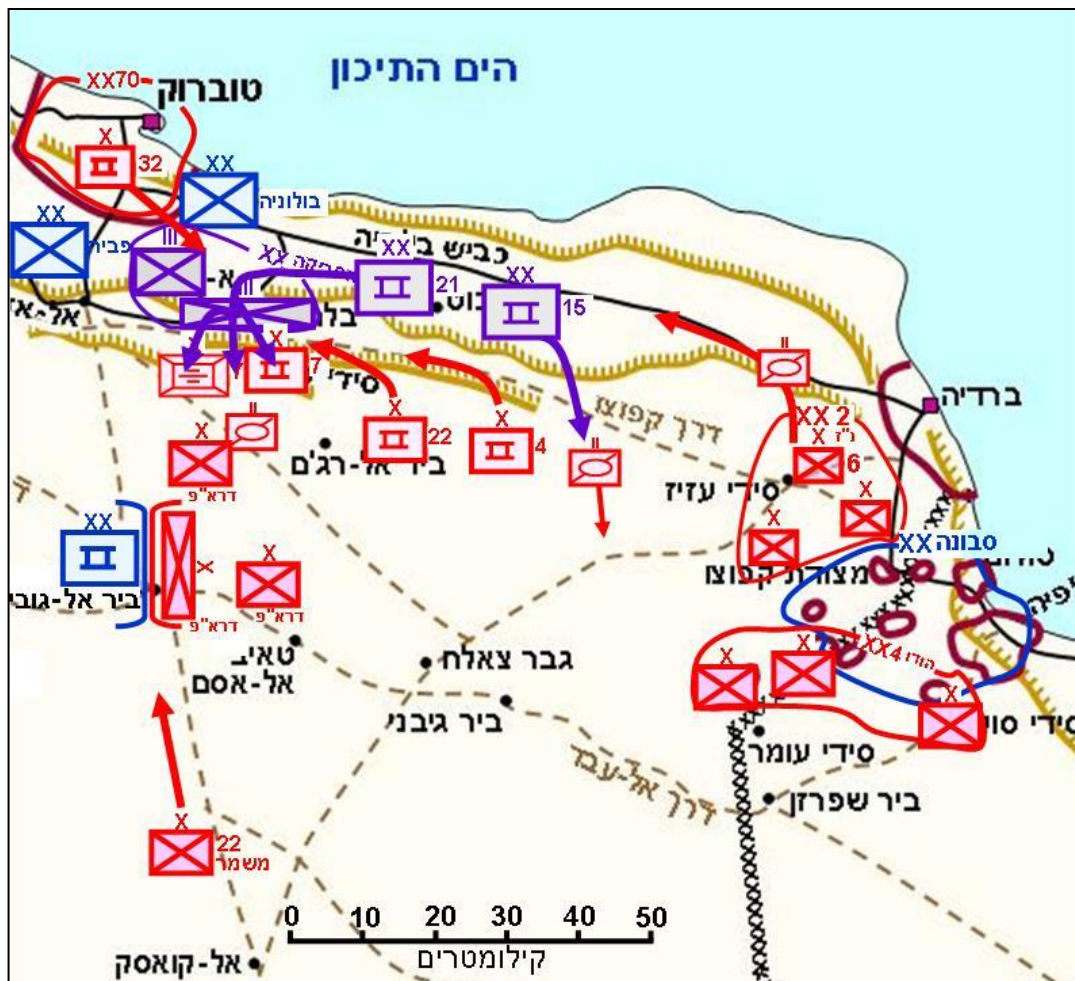
בפועל, על־פי דיווחי מצבות הגרמנים, היו בידיהם 191 טנקים שמישים מתוך 244 הטנקים שהיו בידיהם ב־18 בנובמבר. את רוב האבדות ספגה אוגדה משורינת 21, שהייתה המעורבת העיקרית בלחימה עד כה ובידיה נותרו 57 טנקים שמישים מתוך 109. מתוך 135 הטנקים של אוגדה משורינת 15 הושמד רק טנק אחד וניזוקו כמה נוספים, אשר תוקנו במהירות.

במהלך הלילה הצליחו יחידות החימוש הבריטיות להשמיש כ־20 מהטנקים הפגועים או המקולקלים, ובבוקר המחרת חטיבה משורינת 7 מנתה כ־20 טנקים, חטיבה משורינת 22 מנתה 79 טנקים וחטיבה משורינת 4 מנתה 102 טנקים משלה, ועוד 8 עד 10 טנקים של חטיבה משורינת 7 שנמלטו אליה ביום הקודם. כלומר, קרוב למה שהעריכו מפקדי ארמיה 8 שיהיה בידיהם לקראת יום הלחימה הבא. אם כן, יחסי הכוחות האמיתיים בבוקר 22 בנובמבר היו כ־210 טנקים בריטיים מול 191 טנקים גרמניים, לעומת כ־700 מול בערך 245 בתחילת המבצע. הוספת כ־200 הטנקים האיטלקיים השמישים לחישוב העניקה יתרון מספרי לגרמנים־איטלקים, אבל רוב הטנקים האיטלקיים שנותרו היו חמושים רק במקלעים, וחלק מהטנקים הגרמניים היו חמושים רק בתותחים בקוטר 20 מ"מ – כך שבפועל נוצר איזון במספר הטנקים החמושים בתותחים.

סידי'רז'ג

נסיגת האוגדות המשורינות הגרמניות במהלך הלילה התנהלה בעצלתיים – שיירות הדלק והתחמושת התקשו להסתגן בין החניונים הבריטיים ולמצוא את החניונים הגרמניים. עד אור ראשון טרם הושלמו התדלוק והתחמוש, אולם יחידות שהספיקו לתדלק כבר החלו בתנועה זהירה בין חניוני הבריטים. שתי האוגדות השאירו משמרות עורפיים, ויתר הכוחות נעו החוצה. מיד עם אור ראשון יצאה חטיבה משורינת 4 לתקוף את אוגדה משורינת 15 הגרמנית – אך גילתה שזו כבר חמקה ממנה. ניסיון לפנות צפונה כדי לרדוף אחרי הגרמנים התעכב בשל שקיעת טנקים רבים באזור של חול רך. בהמשך הבוקר הצליחו חלק מהטנקים של חטיבה משורינת 4 להחליף אש למשך זמן קצר עם המשמר העורפי של אוגדה משורינת 15, לפני שזה ירד במדרגה שבקצה הצפוני של הרמה המדברית למישור החוף ונעלם מהעין. ב־07:30 ניסתה חטיבה משורינת 22 הבריטית לתקוף את אוגדה משורינת 21 הגרמנית ומצאה עצמה נלחמת בגדוד טנקים מתוגבר (כרגיל) בתותחים נגד טנקים. הגדוד הגרמני נסוג באיטיות צפונה, תוך כדי לחימה בבריטים, והצליח לנתק מגע בערך בשעה 10:30, כשיחידות התותחים נגד טנקים שאיתו מדווחות שירו את כל מלאי התחמושת שלהן. חטיבה משורינת 7 וחטיבה מסייעת 7 החליפו אש עם כוח טנקים גרמני שניסה לתדלק לא רחוק מהן, אך לא הצליחו למנוע את התדלוק. לאחר שסיים לתדלק את הטנקים ושאר כלי-הרכב שלו נסוג הכוח הגרמני.

מפה 17: 22 בנובמבר.

בתום נסיגתן התארגנו האוגדות הגרמניות מחדש, ולאחר תדלוק ותחמוש נוסף נערכו להמשך לחימה – על אוגדה משורינת 21 הוטל להסתער דרומה על סִידִיֶּץֶג : אגד רגלים 104 יתקוף חזיתית, היישר דרומה, במעלה המדרגה, ואילו אגד טנקים 5 יטפס על המדרגה ממערב לסִידִיֶּץֶג (באזור שהבריטים טרם כבשו) ויתקוף את הבריטים משם. ההתקפה החלה ב־20:14. בינתיים דיווחו תצפיות גרמניות לקרוֹןֶל כי כוח טנקים בריטי נערך מול אוגדה משורינת 15, והוא הורה לאוגדה לתקוף כוח זה. אלא שהיא השלימה את הכנותיה ויצאה לדרך רק ב־30:15. הסתערות אוגדה משורינת 21 על סִידִיֶּץֶג שאבה לשם בהדרגה את כל החטיבות המשורינות הבריטיות – האחרונה, חטיבה משורינת 4, הגיעה למקום בסביבות 30:15. חטיבת הרגלים הדרום־אפריקנית הגיעה סוף סוף גם היא למרחב, אבל ניסיונה לכבוש מידי הרגלים הגרמניים את הרכס שמדרום־מערב לשדה התעופה שבסִידִיֶּץֶג נהדף, כנראה משום מספרם המועט של התותחים שסייעו להתקפה זו – 8 קנים בלבד.

לפני הגעת חטיבה משורינת 4 הספיקו הגרמנים להשמיד חמישה טנקים של חטיבה משורינת 7 ו־45 טנקים של חטיבה משורינת 22. כמו כן הצליחו הגרמנים להשמיד גדוד רגלים בריטי. בתמורה איבד אגד טנקים 5 הגרמני 17 טנקים נוספים וסיים את היום כשלושתו רק 40 טנקים. הטנקים והתותחים נגד טנקים הגרמניים החלו לדווח על גמר התחמושת. לנוכח הגעת חטיבה משורינת 4 הבריטית לשדה, ואף שתוך זמן קצר השמידו 8 מהטנקים שלה, קיבלו הכוחות הגרמניים הוראה לסגת בהדרגה חזרה לעמדותיהם המקוריות. גם הבריטים הגיעו למסקנה שהם אינם מסוגלים להמשיך להחזיק בשדה התעופה, ומפקד אוגדה משורינת 7 הורה לשרידי כוחותיו לסגת לרכס שמדרום לשדה ולהיערך להגנה ליד חטיבת הרגלים הדרום־אפריקנית.

בעוד אוגדה משורינת 21 נושאת שוב בעיקר נטל הלחימה בסִידִיֶּץֶג התקדמה אוגדה משורינת 15 בעצלתיים מול מה שזיהתה ככוח טנקים בריטי – אך בפועל היה כנראה רק שריוניות סיור שהעדיפו לסגת. לאחר נסיגת האויב הציע מפקד אוגדה משורינת 15 למפקד גִיס "אפריקה" הגרמני, קרוֹןֶל, לפנות גם הוא לסִידִיֶּץֶג כדי לתקוף אותה מדרום־מזרח. קרוֹןֶל אישר מהלך זה. ואולם, עד שהספיקו הטנקים המובילים של אוגדה משורינת 15 הגרמנית להתקרב לסִידִיֶּץֶג כבר ירד הלילה. אוגדה משורינת 15 המשיכה להתקדם לאיטה גם בחושך, ולפתע מצא עצמו גדוד הטנקים המוביל שלה כמה עשרות מטרים מהחניון המשותף של מפקדת חטיבה משורינת 4 הבריטית ואחד מגדודי הטנקים שלה. הגרמנים הסתערו ולכדו את רוב הכוחות הבריטיים בחניון – בהם 35 טנקים, שחלקם הושמדו והיתר נלקחו שלל. כמה שריוניות ועשרות תותחים מסוגים שונים נלכדו גם כן. רק טנק גרמני אחד הושמד. למזלו של מפקד החטיבה הבריטית, באותה עת הוא נכח בדיון במפקדת אוגדה משורינת 7. לאחר שהזעיק את שני גדודי הטנקים האחרים של החטיבה הוביל אותם בהתקפת נגד לילית, אבל התקפה זו נהדפה. הלחימה הלילית גרמה לאובדן הקשר בין הפלוגות של חטיבה משורינת 4. בשל קשיי ההתמצאות והניווט בלילה, לא הצליחו המפקדים לרכז את הפלוגות

חזרה לחניונים גדודיים, ולאחר כמה ניסיונות צילום 20 : טנקים גרמניים בתנועה.

צילום 21 : טנקים בריטיים בפריסה רחבה.

סרק
הורו
לכל

פלוגה לעצור ולחנות בנפרד. כיוון שלא ידעו היכן הם חונים התקשו מפקדי הפלוגות הבריטיות לכוון את שיירות התחזוקה לחניונים של פלוגותיהם, ולכן לא יכלו לתדלק ולתחמש את הטנקים במהלך הלילה.

ג'יס 13

במהלך הבוקר הורה מפקד ארמיה 8 לאוגדת הרגלים 2 הנירזילנדית, שיום קודם חסמה את עורף מערך הגנת הגבול הגרמני-איטלקי, לשלוח את אחת מחטיבות הרגלים שלה מערבה לעבר טופרוק כדי להצטרף להמשך הצפוי של הקרב להסרת המצור. כשהגיעה הוראה זו היו הכוחות הגרמניים המשוריינים עסוקים בנסיגה, והאווירה הובילה לתחושה שאין מה למהר. חטיבת רגלים 6 הנירזילנדית החלה לנסוע מערבה על משאיות רק ב-14:00 – זאת לאחר שהצטרף אליה גדוד טנקים שהוקצה לה לצורך המשימה. הטנקים נעו לאט בראש החטיבה, כמשמר קדמי. ב-16:15 כבר החל ג'יס 30 הבריטי לחוש בהידרדרות המצב בסידי־דֶיֶג וביקש לזרז את הנירזילנדים – אלא שמהירותם המרבית של הטנקים ושיירות המשאיות לא עלתה על 13 קמ"ש בגלל פני השטח המחותרתים, וברדת החשכה עדיין היו מרוחקים כמה עשרות קילומטרים מסידי־דֶיֶג.

יתר ג'יס 13 המשיך בהתכתשויותיו עם מערך הגנת הגבול הגרמני-איטלקי – אך לא ניסה לכבוש מתחמים מבוצרים נוספים.

סיכום היום

להערכת הגרמנים, מצבם במהלך היום השתפר. הם הניחו כי מאז תחילת המבצע הצליחו להשמיד 262 טנקים בריטיים³² – כלומר, יותר מחצי מהטנקים בעוצבות המשוריינות הבריטיות. כעת עליהם להנחית את מהלומת הסיום לכוחות המשוריינים הבריטיים הערוכים מדרום לסידי־דֶיֶג, ואחר כך יוכלו להתפנות להצלת כוחותיהם המכותרים במערך הגנת הגבול. תוכניתו של רוֹמְל הייתה להטיל את כל ג'יס "אפריקה" הגרמני כגוש אחד על הבריטים מצפון לדרום ושבאותה עת אוגדה משוריינת אַרְיֵאֶטָה האיטלקית תתקוף אותם מדרום לצפון. אלא שפקודתו הגיעה לידי קרוֹוֶל, מפקד ג'יס "אפריקה" הגרמני, רק לקראת אור ראשון, ובינתיים יזם קרוֹוֶל תוכנית אחרת. הוא החליט להסתפק בהיערכות הגנתית מצפון לבריטים באמצעות אוגדת רגלים "אפריקה" ויחידות הרגלים, ההנדסה והארטילריה של אוגדה משוריינת 21. אלה יהוו את הסדן, ואילו עוצבות הטנקים יהיו הפטיש – הוא שלח את אוגדה משוריינת 15 עם אגד טנקים 5 של אוגדה משוריינת 21, בתנועת עוקפת רחבה ממזרח לריכוז הכוחות הבריטיים. הללו אמורים היו לחבור לאוגדה משוריינת אַרְיֵאֶטָה המתקדמת מדרום, להסתער יחד, בקו אחד, על הבריטים ולהשמידם על בסיס הסדן שערך מצפון.

מפקד ארמיה 8, קְנִיֶנְגְהַם, עדיין לא הבין את מצב ג'יס 30 כאשר קבע תוכניותיו ליום הבא – ג'יס 13 ימשיך להכיל את מערך הגנת הגבול הגרמני-איטלקי, יקבל תחת פיקודו את אוגדת הרגלים 70 הנצורה בטופרוק, ויחיש אליה במסע לילי את יתרת אוגדת הרגלים 2 הנירזילנדית כדי להשלים את הבקעת המצור. ג'יס 30 ימשיך במאמציו להשלים את השמדת השריון הגרמני במרחב סידי־דֶיֶג ויהיה בכוננות לסייע לאוגדת הרגלים 2 הנירזילנדית אם זו תותקף עלידי שרידי השריון הגרמני. רק לקראת בוקר החלה תמונת המצב האמיתית של השריון הבריטי לחלחל לתודעת הפיקוד הבריטי הבכיר – אך היה כבר מאוחר מדי לשנות תוכניות, שכן כבר הסתמנה התחלטה של התקפה גרמנית נוספת.

³² הגרמנים העריכו שהם עצמם השמידו 207 טנקים בריטיים, ואוגדה משוריינת אַרְיֵאֶטָה האיטלקית דיווחה על השמדת 55 טנקים בריטיים.

באותה עת יצאו שרידי חטיבה משורינת 7 הבריטית (בערך 15 טנקים) וחטיבה משורינת 4 הבריטית (בערך 65 טנקים) מחניוני הלילה המפוזרים שלהן, ונסעו לכיוון דרום-מזרח כדי להתכנס שם ולהתארגן מחדש לחימה.

נתיב התנועה של הטנקים של חטיבה משורינת 7 הבריטית חצה במקרה את נתיב התנועה של אוגדה משורינת 15 הגרמנית. כמה מהטנקים הבריטיים עצרו ופתחו באש לעבר האגף של הטור הגרמני, וכמה טנקים נסעו דרך הטור הגרמני מצד לצד (טנק בריטי אחד הושמד) ואז פנו חזרה לעברו ותקפו אותו מאגפו הנגדי. המהומה הייתה רבה – משאיות יחידות האספקה הבריטיות ניסו לברוח לכל עבר. יחידות הרגלים שאבטחו אותן נשטפו עלידי השריון הגרמני – חלקן נאלצו להיכנע, חלקן נותרו מבודדות מאחור. יחידות של חטיבות משורינות 4 ו-22 הבריטיות ויחידות התותחים נגד טנקים של חטיבה מסייעת 7 וחטיבת רגלים 5 הדרום-אפריקנית, שחנו מצפון לחניוני יחידות האספקה, שמעו וראו את המהומה, ומפקדים זוטרים יזמו התקפות נגד על הגרמנים.

הכוחות של שני הצדדים התערבבו זה בזה עד כדי כך שהמפקדים היריבים איבדו את היכולת להבין את מצב הקרב ולשלוט ביחידותיהם. יחידת רגלים בריטית אחת נכנעה, אך משום שלגרמנים לא היה כוח פנוי שיאסוף מהחיילים הבריטיים את נשקם ויסיע אותם לעורף והטנקים הגרמניים המשיכו בתנועתם, חזרו החיילים הבריטיים לשוחותיהם כדי להמשיך להילחם. אירוע דומה קרה ליחידת תותחים גרמנית, שהותקפה לפתע מכיוון בלתי צפוי עלידי טנקים בריטיים, ונאלצה להיכנע. המפקד הבריטי הורה להם לצעוד לעבר אחת מיחידות הרגלים הבריטיות, אך לאחר שהטנקים הבריטיים המשיכו בנסיעתם שבו החיילים הגרמניים ואיישו מחדש את תותחיהם.

תוך כדי הלחימה במרחב דרג התחזוקה של חטיבת רגלים 5 הדרום-אפריקנית נתקל משמר האגף הדרומי של אוגדה משורינת 15 במשמר הקדמי של חטיבת רגלים 1 הדרום-אפריקנית, שיצאה מהיערכותה מול בִּיר אֶלְגוֹבִי ונעה צפונה כדי לחבור לרעותה. חטיבת רגלים 1 הדרום-אפריקנית עצרה. המשמר הקדמי שלה והכוחות המובילים את הגוף העיקרי שלה נאלצו לסגת כארבעה קילומטרים דרומה. שני טנקים גרמניים הושמדו בהיתקלות זו. הארטילריה של החטיבה הדרום-אפריקנית נפרסה והמשיכה לירות על הגרמנים במשך כל היום.

כעבור כשעה של לחימה התגלע ויכוח בין מפקד אוגדה משורינת 15 הגרמנית, שדרש לשנות את התוכנית המקורית ולנצל את ההזדמנות שנקרתה לפניו, ובין מפקד הגִּיס קְרוֹוֶל, שדרש ממנו לנתק מגע ולשוב לתוכנית המקורית – בעיקר משום שהתרשם מעוצמת התקפות הנגד הבריטיות. לבסוף קְרוֹוֶל התעקש והורה לנתק מגע ולהמשיך לנוע לחבירה עם אוגדה משורינת אֶרִיאָטָה. הטנקים הגרמניים עצרו לתדלוק ולתחמוש והחבירה התרחשה מעט אחרי 12:30. בינתיים הספיק גם אגד טנקים 5 של אוגדה משורינת 21 הגרמנית להצטרף אליהם. נדרשו לגרמנים כמה שעות להתארגן ולערוך את כוחותיהם להתקפה המתוכננת צפונה. ההיערכות הסופית הייתה: שלושה אגדי הטנקים לפני – אגד טנקים 132 האיטלקי (כ-100 טנקים) ממערב, אגד טנקים 8 (כ-110 טנקים) במרכז ואגד טנקים 5 (כ-40 טנקים) במזרח. מאחורי כל אגד טנקים נסע אגד רגלים עלגבי משאיות.

לאחר נסיגת הגרמנים מעורפן, החלו חטיבה מסייעת 7 הבריטית וחטיבת רגלים 5 הדרום-אפריקנית להיערך מחדש לקראת התקפה נוספת של הגרמנים. חטיבה מסייעת 7 עם שרידי הטנקים של חטיבה משורינת 7 התרחקו מהיערכות הלילה שלה כמעט 10 קילומטרים דרום-מזרח. שם נתקעו חלק מהרכבים בביצה חולית שנוצרה עלידי מטר פתאומי של גשם. בעוד חטיבה מסייעת 7 מחלצת את רכביה, הסתערה עליה פלוגת טנקים קלים מאוגדה משורינת אֶרִיאָטָה שסיירו במרחב. הפלוגה האיטלקית הושמדה כולה עלידי תותחים נגד טנקים.

התוצאה הסופית של כלל התמרונים הבריטיים הייתה, שחטיבת רגלים 5 הדרום-אפריקנית נותרה לבדה עם שרידיה של חטיבה משורינת 22 הבריטית כדי לספוג את מלוא עוצמת ההסתערות של ג'יס "אפריקה" הגרמני ואוגדה משורינת אָרְיֶאָטָה האיטלקית. הכוח הבריטי מנה 34 טנקים, 20 תותחים נגד טנקים 2 ליטראות, 52 תותחים דו-תכליתיים (שדה ונגד טנקים) 25 ליטראות, 2 תותחים דו-תכליתיים (שדה ונגד טנקים) 18 ליטראות ו-3 גדודי רגלים. הללו היו ערוכים במתחם היקפי חפור חלקית (בגלל הקרקע הסלעית) שצורתו אליפסה, רוחב חזיתו מול הגרמנים-איטלקים בערך 3.5 קילומטרים ועומקו כ-4 קילומטרים. מולם נערכו להתקפה 250 טנקים, כ-30 תותחים נגד טנקים 50 מ"מ ארוך קנה, 4 עד 8 תותחים נגד טנקים 88 מ"מ, כ-50 תותחי שדה ו-4 גדודי רגלים. הגרמנים נאלצו להקצות חלק מכוחם כדי לאבטח את עורפם מפני חטיבת רגלים 1 הדרום-אפריקנית שמדרום להם, וכוח נוסף מול חטיבות משורינות 7 ו-4 וחטיבה מסייעת 7 הבריטיות שמדרום-מזרח להם. עם זאת, רוב ג'יס "אפריקה" הגרמני השתתף בהסתערות. בערך ב-14:00 פתחו התותחים הגרמניים בהפגזה מכינה ובערך ב-15:00 החלה ההסתערות. אוגדה משורינת אָרְיֶאָטָה האיטלקית תקפה באיחור יחסית לגרמנים, וגם לא התאמצה להדביק אותם וליישר קו עימם – כך שלכל אורך הקרב התלוננו המפקדים הגרמניים שכוחות בריטיים יורים על אגפם המערבי. כדי להרוויח מהירות בהתקדמות הושארו הרגלים הגרמניים רכובים על משאיותיהם. מחיר החלטה זו היה אבדות רבות מאד שספגו הרגלים הללו מאש תותחי שדה ותותחים נגד טנקים, בטרם נטשו את המשאיות בקרבת העמדות הדרום-אפריקניות. שוב אבדה השליטה על היחידות ששינו כיווני הסתערות בהתאם לכיוונים שמהם ירו עליהן. לא מעט טנקים גרמניים תעו בדרך וחזרו ליחידותיהם רק למחרת.

ב-15:30 נזכר קְרוֹנְלֶ שאוגדת הרגלים "אפריקה" ואגד הרגלים של אוגדה משורינת 21 עדיין ערוכים מצפון לחטיבה הדרום-אפריקנית, והורה להם להסתער מצפון לדרום. ההתקפה של יחידות אלה כנראה לא הייתה חזקה במיוחד משום שברישומים הדרום-אפריקניים היא מופיעה כפעולת הסחה בלבד. עד רדת חושך – בערך בשעה 17:30, הסתיים הקרב. חטיבת רגלים 5 הדרום-אפריקנית חדלה מלהתקיים. כמעט כל ציודה אבד וחייליה נפלו בשבי, או התפזרו לכל עבר כשהם נמלטים לחפש יחידות בריטיות אחרות.³³ חטיבה משורינת 22 הבריטית הצליחה לחלץ את רוב הטנקים שלה מהקרב ונותרה בערב עם 24 טנקים. אבדות הגרמנים היו: 26 טנקים שהושמדו ועוד כ-35 שניזוקו. כמה מאות חיילים גרמניים נפגעו, כולל כמעט כל צמרת הפיקוד של אגד רגלים 115. אין מידע על מהלכיה ואבדותיה של אוגדה משורינת אָרְיֶאָטָה בקרב – נראה כי מפקדיה העדיפו לא להתקרב עם טנקיהם המיושנים והפגיעים לתותחים נגד טנקים של הדרום-אפריקנים, והסתפקו בירי מרחוק ובהתקדמות איטית ביותר.

בעוד הגרמנים ממוקדים בהשמדת חטיבת הרגלים 5 הדרום-אפריקנית מדרום לסיִדְיֶיִךְ, המשיכה חטיבת רגלים 6 הניו־זילנדית להתקדם לעבר סִיִדְיֶיִךְ מצפון. גדוד רגלים ניו־זילנדי אחד הספיק לירות על כוחות רגלים שתקפו את עורף החטיבה הדרום-אפריקנית מכיוון סִיִדְיֶיִךְ. שני גדודים נוספים נכשלו בהתקפה על כוח גרמני שהחזיק באחת הגבעות שממזרח לשדה התעופה. כישלון זה עלה לניו־זילנדים בכ-450 נפגעים ו-8 טנקים מושמדים, אך אפשר שהיה אחת הסיבות לחולשת ההתקפה של הרגלים הגרמניים על הגזרה הצפונית של חטיבת רגלים 5 הדרום-אפריקנית, שכן כדי

³³ כעבור חודש, אחרי שכל המפוזרים נאספו מהיחידות שהצטרפו אליהן, עמדה מצבת החטיבה על 2,306 מתוך כ-5,700 שהשתתפו בקרב: 224 נהרגו, 379 נפצעו וכ-2,800 נשבו.

להביס את התקפת הנירוזילנדים נאלצו הגרמנים לתגבר בזריזות את הכוח הגרמני המותקף ולהנחית התקפת נגד נמרצת (שכללה שני טנקים בריטיים שנלקחו שלל ביום הקודם) להשבת שטח שנפל בידי הנירוזילנדים.

ג'יס 13

בהתאם להוראות מפקד ארמיה 8 הבריטית, השאירה אוגדת הרגלים 2 הנירוזילנדית חטיבה אחת (חטיבת רגלים 5) כדי לשמר את הכיתור על מערך הגנת הגבול הגרמני-איטלקי, ויתר יחידות האוגדה, ובהן גם חטיבת הרגלים השלישית (חטיבת רגלים 4), נעו מזרחה כדי להצטרף לחטיבת רגלים 6 הנירוזילנדית ליד סִידִיֶרְזֶג.

סיכום היום

השמדת חטיבת רגלים 5 הדרום-אפריקנית נראתה כמהלומה נוספת בעוצמה הבריטית המידלדלת. ואולם עבור הגרמנים היה זה ניצחון יקר מדי – היקף אבדותיהם היה חמור ביותר, במיוחד לנוכח העובדה שלא הייתה שום אפשרות להחליף את הטנקים המושמדים. בערב דיווח אגד טנקים 8 הגרמני כי נותרו בידי רק 61 טנקים שמישים, ואילו באגד טנקים 5 הגרמני נותרו פחות מ-30. טנקים שמישים נוספים תעו במדבר ונאספו חזרה ליחידות בימים הבאים, וכמה טנקים פגועים חולצו לסדנאות לתיקון, אך בינתיים נותרו בידי רומל רק כ-90 טנקים גרמניים שמישים מתוך 244 שהיו לו ב-18 בנובמבר.

עקב פיזור הכוחות והקושי לאסוף מידע, לא הצליחו רומל וקרונל להבין את אירועי היום במלואם. שניהם הגזימו בהערכת ההישגים וחשבו שהכוח שהושמד כלל את שתי החטיבות הדרום-אפריקניות ולא רק אחת מהן. לכך הוסיפו את הערכתם שביום הקודם הושמדה חטיבה משורינת 4 וביום שלפניו הושמדה חטיבה משורינת 7. ואולם הם לא הסכימו על משמעות תוצאות אלה. רומל העריך שג'יס 30 כבר אינו מהווה כוח לחימה חשוב, וכי כעת יש לנצל את ההצלחה עלידי מהלומה בג'יס 13, ואילו קרונל העריך שצריך יום לחימה נוסף כדי להבטיח את השמדת ג'יס 30 לפני שמביטים מזרחה, לעבר ג'יס 13 ומערך הגנת הגבול. שניהם זיהו את הסכנה שבהתקרבות אוגדת הרגלים 2 הנירוזילנדית לעבר סִידִיֶרְזֶג, אך בעוד קרונל רצה להיערך מולה במישרין, רומל רצה להביסה בעקיפין עלידי פגיעה בעורף ארמיה 8 כולה. פקודתו הסופית של רומל הטילה על קרונל לאסוף את כל גיסותיו למחרת בבוקר ולנוע למרחב שמדרום סִידִיעוֹמֶר, המתחם המבוצר הדרומי של מערך הגנת הגבול הגרמני-איטלקי. המטרה של מהלך זה אינה מוסכמת במקורות הגרמניים השונים – עקב קשיי התקשורת לא יכול היה רומל לתת פקודה אחת מסודרת בקשר, אלא נסע בין המפקדות השונות של המטה שלו, של מפקד ג'יס "אפריקה" ומפקדי אוגדות 21 ו-15, כדי להפגש עם כל אחד מהם פנים-אל-פנים בנפרד. בעדכון ששודר ממחלקת המבצעים של קבוצת שריון "אפריקה" למטה הכללי הגרמני בברלין נכתב: "ב-24 בנובמבר כוונתי: א) להשלים את השמדת אוגדה משורינת 7 [הבריטית]. ב) להתקדם עם גורמי כוח לסִידִיעוֹמֶר מתוך כוונה לתקוף את כוחות האויב בחזית סולום."³⁴

³⁴ מצוטט בזיכרונותיו של קצין במחלקת המבצעים של קבוצת שריון אפריקה. ראו:

F. W. von Mellenthin, **Panzer Battles**, University of Oklahoma Press, 1989, p 76.

רוֹמְל פנה למטה הכללי האיטלקי ברומא ודרש שגיס נייד 20 האיטלקי יועבר תחת פיקודו – הפעם, בניגוד למקרים קודמים שביקש זאת, ההעברה אושרה ורוֹמְל הורה למפקד הגיס האיטלקי להצטרף לאוגדות המשוריינות הגרמניות בהתקפה לעבר סִידִיעֵזוּר.

כמו-כן, רוֹמְל התקשר למפקד כוחות האוויר הגרמניים בצפון-אפריקה וביקש שהחל משחר ה-24 בנובמבר ירוכז מאמץ של מטוסי סיור ומטוסי תקיפה במרחב לתוכו תכנן לשלוח את האוגדות המשוריינות, כמאמץ מקדים ואחר-כך כמאמץ מלווה לתנועתן. לגבי ההישג המבוקש בחזית סולום (כלומר, באזור מערך הגנת הגבול הגרמני-איטלקי), השתמרו שתי גירסאות:³⁵

לפי גירסה אחת, מטרת המהלך הייתה להשתלט על מצבורי האספקה שקידם הצבא הבריטי למרחב שמדרום-מערב לסִידִיעֵזוּר על מנת לאלץ את הכוחות הבריטיים שבעומק לוב לסגת חזרה למצרים עקב מחסור באספקה.

לפי גירסה אחרת, המטרה הייתה לתקוף מעורפם את הכוחות הבריטיים התוקפים את מערך הגנת הגבול הגרמני-איטלקי ולנתק את הכוחות הבריטיים שממערב מעורפם כהכנה להשמדתם.

לפי גירסה שלישית, במשך כמעט יממה, במחלקת המבצעים של קבוצת-השיריון "אפריקה" חשבו שרוֹמְל מתכנן תמרון עמוק של עשרות קילומטרים דרומה, עד לקצה "ים החולות" הבלתי עביר, כדי לעקוף את כל הכוחות הבריטיים ולחדור לעומק מצרים.

מקור הבלבול היה שבמהלך ליל 24/23 בנובמבר, מערכת התקשורת האלחוטית הגרמנית קרסה עקב התרחקות מפקדים מרכבי-הקשר שנשאו את מכשירי-הקשר ארוכי-הטווח, מספר רכבים נפגעו ואחרים התקלקלו. על כן, רוֹמְל התרוצץ בין המפקדות והיחידות השונות ונפגש פנים-אל-פנים עם מפקדים וקציני מטה שונים. נראה שבמפגשים הללו אמר רוֹמְל דברים שונים לאנשים שונים. המפגש האחרון והמלא ביותר התקיים ב-06:00 ב-24 בנובמבר במפקדת אוגדה משוריינת 21, לשם הגיעו גם מפקד גיס "אפריקה" ומפקד אוגדה משוריינת 15, אבל פרטי מפגש זה לא הגיעו למחלקת המבצעים של קבוצת-השיריון. בתום מפגש זה נשאר רוֹמְל במפקדת האוגדה וליווה אותה במסע הקרבי לעבר סִידִיעֵזוּר. גם מפקד גיס "אפריקה", קְרוֹוֶל, בחר לנוע עם הכוחות בחזית, וככל שהתקרבו לסִידִיעֵזוּר, התרחקו עוד יותר מהמפקדות שנשארו מאחור והתקשורת המקוטעת ממילא התנתקה לחלוטין כך שבמשך יותר מיממה קציני המבצעים של קבוצת-השיריון ושל הגיס לא שמעו ממפקדיהם ואפילו לא ידעו היכן הם.

דיווחי גיס 30 במהלך היום פגעו קשה בביטחונו העצמי של מפקד ארמיה 8 הבריטית, קְניִינגְהָם. התמונה שהצטיירה לפניו הייתה, שמ-477 הטנקים שהיו בגיס 30 ב-18 בנובמבר נותרו 44 טנקים כשירים בלבד (בפועל היו בערך 90 טנקים כשירים – אך כ-60 מהם היו בחטיבה משוריינת 4 הבריטית שאבד איתה הקשר מאז נלכדה המפקדה שלה, 10 טנקים בחטיבה משוריינת 7 ו-18 עד 20 טנקים בחטיבה משוריינת 22). קְניִינגְהָם פנה למפקד פיקוד המזרח התיכון, אוֹקִינְלֶק, והציע לעבור למגננה. אוֹקִינְלֶק סירב לקבל הצעה זו ושיגר לקְניִינגְהָם פקודה מנוסחת ברוח תוקפנית

³⁵ לגרסאות השונות ראו אצל:

F. W. von Mellenthin, **Panzer Battles**, University of Oklahoma Press, 1989, pp 76 – 77.

R. Kriebel, *Inside the Afrika Korps – The Crusader Battles, 1941 – 1942*, pp 102 – 104.

W. E. Murphy, **The Relief of Tobruk**, Historical Publications Branch, Whitcombe & Tombs Ltd., 1961, pp 203 – 208.

Desmond Young, **Rommel – The Desert Fox**, Collins, 1950, pp 109 – 111.

במיוחד: "לפיכך, תמשיך לתקוף את האויב בלי להרפות, תוך הטלת כל משאביך לקרב עד הטנק האחרון. יעדך העיקרי יהיה תמיד להשמיד את כוחות הטנקים של האויב. מטרתך הסופית נותרה כיבוש קִינְיִיקָה³⁶ ואחר כך התקדמות לטְרִיפּוֹלִי...".³⁷ בהתאם לפקודה זו החליט קִינְיִיקָה להעביר את המאמץ העיקרי מגִיס 30 לגִיס 13. הוא הטיל על גִיס 13 לחבור בהקדם לכוחות הנצורים בטוֹבְרוֹק, בעוד גִיס 30 מרכז את שרידי כוחותיו לצורך שיקום במרחב שמדרום-מזרח לסיִדִיֶּרְזֶג. הוא הכפיף לגִיס 13 את החטיבה השלישית של אוגדת רגלים 2 הדרום-אפריקנית, שחנתה עד אז בעורף כעתודה ארמיונית. חטיבה זו תשחרר את כוחות אוגדת רגלים 4 היהודית הערוכים מול מערך הגנת הגבול הגרמני-איטלקי. חטיבת רגלים 1 הדרום-אפריקנית תעבור מגִיס 30 לגִיס 13. אוגדת רגלים 70 הבריטית ויתר הכוחות הנצורים בתוך טוֹבְרוֹק יעברו גם הם תחת פיקוד גִיס 13. לאחר שישלים את החבירה התקשורתית עם כוחותיו החדשים, יתקוף גִיס 13 מערבה, יכבוש את סיִדִיֶּרְזֶג "בכל מחיר"³⁸ ויחבור לכוחות הנצורים בטוֹבְרוֹק. אחר כך, ינצל את ההצלחה מערבה כדי להשלים את כיבוש קִינְיִיקָה כולה.

קִינְיִיקָה חזר להילחם, אולם אוֹקִינְלֶק הגיע למסקנה שרוחו נשברה ויש להחליפו. הוא בחר לתפקיד את סגן ראש המטה שלו עצמו, נִיל רִיטְשֵׁי. ההחלפה התבצעה כעבור שלושה ימים, לקראת ערב ב־26 בנובמבר. כדי שההדחה לא תפגע ברוח הלחימה של כלל הצבא הבריטי הוחלט על סיפור כיסוי שלפיו קִינְיִיקָה חלה ואושפז בבית חולים.

ציילום 22: טנקים בריטיים מושמדים.

³⁶ קִינְיִיקָה – המרחב המזרחי של לוב בו התרחשה המערכה המתוארת.

³⁷ ראו:

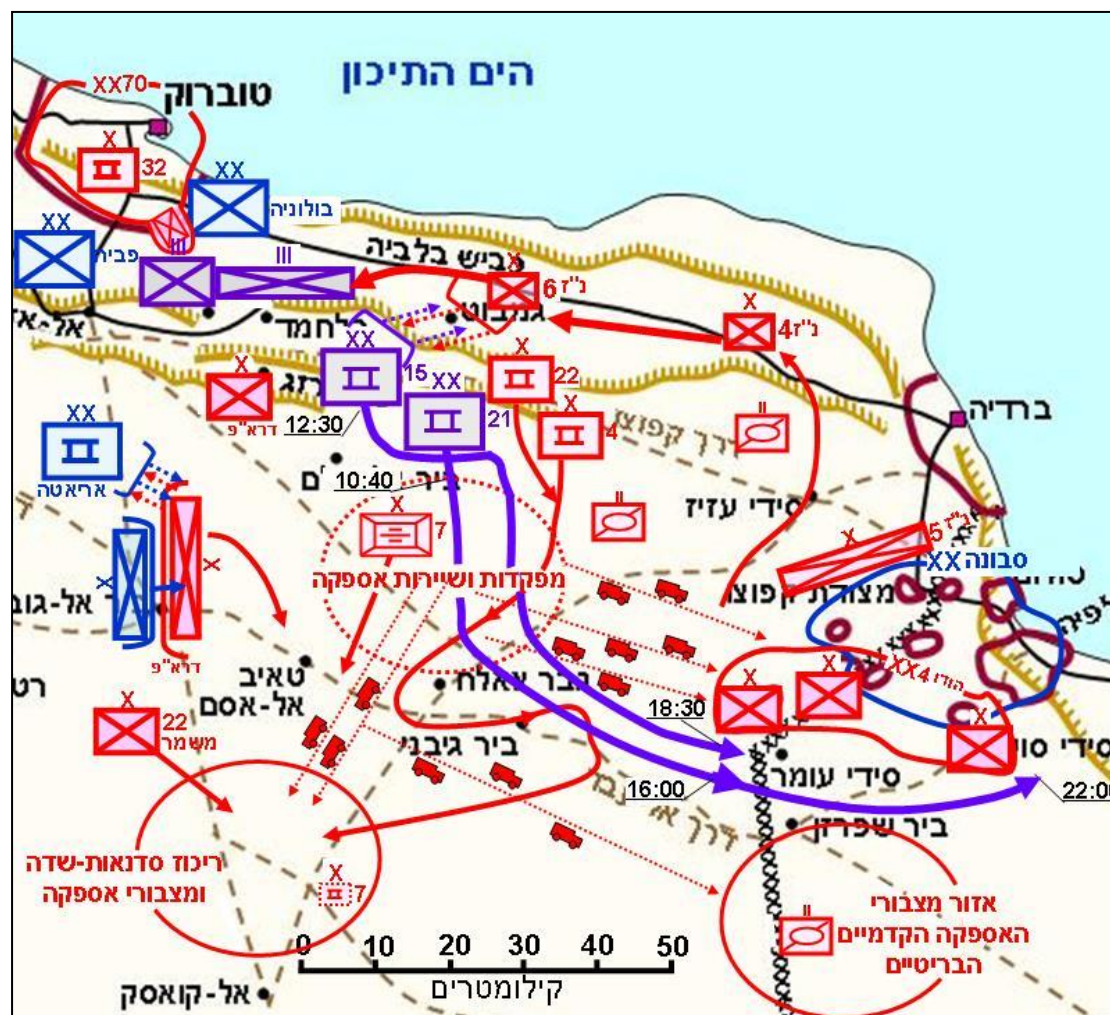
I. S. O. Playfair et al., *The Mediterranean and the Middle East – Volume 3 (September 1941 to September 1942): British Fortunes Reach Their Lowest Ebb*, Her Majesty's Stationary Office, 1960, p 52.

³⁸ ראו:

I. S. O. Playfair et al., *The Mediterranean and the Middle East – Volume 3 (September 1941 to September 1942): British Fortunes Reach Their Lowest Ebb*, Her Majesty's Stationary Office, 1960, p 52.

מ-06:45 עד 08:45 התנהל "טפטוף" של חילופי אש ארוכי טווח בין אוגדה משוריית 15 הגרמנית, הפרוסה על ראש המדרגה, ובין חטיבת הרגלים 6 הנירזילנדית, הפרוסה במישור החוף למטה. אוגדה משוריית 15 הגרמנית נערכה להסתער על הנירזילנדים. אלא שב-08:45 היא ואוגדה משוריית 21 קיבלו פקודה "לרדוף אחרי האויב" בנתיב שהחל בסידיך'ג דרך גֶבֶר־צֶאֱלָח, ועד מדרום למתחם המבוצר הדרומי של מערך הגנת הגבול הגרמני-איטלקי בסידיעומר. זאת, "במטרה ללכוד את האויב התוקף בחזית סולום"³⁹. ב-10:40 הורה רוֹמְל לאוגדה משוריית 21 הגרמנית (שמנתה בשלב זה 45 טנקים – כולל טנקים שהוחזרו לאחר תיקון) להתחיל בתנועה אף שטרם השלימה הכנותיה. אוגדה משוריית 15 הגרמנית (שעדיין מנתה 61 טנקים כמו בערב הקודם) החלה לנוע בעקבות אוגדה משוריית 21 רק בערך ב-12:30. ציר התנועה של אוגדה 15 היה בערך 15 קילומטרים ממזרח לציר עליו נעה קודם אוגדה 21. במהלך תנועתם התברר לגרמנים כי לאורך נתיב התנועה הנבחר פזורות באופן לא מאורגן רוב יחידות המפקדה והמנהלה של גיס 30, אוגדה משוריית 7 הבריטית ואוגדת רגלים 1 הדרום-

מפה 19: 24 בנובמבר.

³⁹ סולום היה יישוב בקצה הצפוני של מערך הגנת הגבול האיטלקי-גרמני. בשפת התקשורת המשותפת של הגרמנים והאיטלקים המונח "חזית סולום" שימש כדי לכוון את כלל מערך הגנת הגבול.

אפריקנית. הופעת הטנקים הדוהרים של אוגדה המשורינית 21 הגרמנית עוררה בהלה רבתי ביחידות המנהלה והתחזוקה הבריטיות האלה. חייליהן נפוצו לכל עבר בדהרה פראית של כמה אלפי משאיות ורכב אחר על־מנת להינצל. גם מטוסי קרב ומטוסי סיור בריטיים שפעלו משדות נחיתה מאולתרים שעל נתיב התנועה, על־מנת לקצר את טווח הטיסה שלהם, נאלצו להמריא בבהלה ולטוס לשדות תעופה מרוחקים במצרים. מפקד ארמיה 8, שביקר באותה עת במפקדת ג'יס 30, נאלץ להמריא במטוסו תחת אש ארטילרית כדי לחזור למפקדתו שלו.⁴⁰

לאחר שצפו בהעלמות הכוחות הגרמנים מדרום להם, יצאו שרידי חטיבות המשוריניות הבריטיות 4 ו־22 במרדף אחריהם. הם נעו בנתיב מקביל לכוחות הגרמנים וירו לעברם מצפון. באותה עת, שרידים מחטיבה מסייעת 7 ויחידות תותחים של אוגדת הרגלים הדרום־אפריקנית ירו לעבר השדרות הגרמניות מדרום. ירי זה אילץ את אוגדה משורינית 21 להקצות כוחות לאבטחת אגפי האוגדה, אך ככלל המשיכה אוגדה משורינית 21 הגרמנית להתקדם עד רדת החשכה. החטיבות הבריטיות נעו בעקבות השדרות הגרמניות ואפילו עברו דרך שיירות האספקה שנעו בעקבות הכוחות הלוחמים הגרמניים.

החוד של אוגדה משורינית 21 הגרמנית נע כמאה קילומטרים בשש שעות והגיע לגבול לוב-מצרים ב־00:16. זמן קצר אחר-כך הגיע גם רומל לקדמת הכוח במשאית פיקוד גדולה והורה למפקד אוגדה משורינית 21 לחצות את הגבול, לנוע בכיוון צפון־מזרח כ־20 קילומטרים ולחנות ממזרח למערך הגנת הגבול הגרמני-איטלקי כדי לכתר את הכוחות הבריטיים, מ־ג'יס 13, הצרים על מערך הגנת הגבול.

בינתיים, אוגדה משורינית 15 הגרמנית נעה בעקבות אוגדה משורינית 21 גרמנית, תוך כדי חילופי אש עם הכוחות הבריטיים באגפים, אבל לא הצליחה להדביק אותה ורק לקראת השעה 18:30 התקרב החוד של אוגדה משורינית 15 לסיד־עומר והאוגדה כולה עצרה לחניית לילה כיוון שרוב הטנקים והמשאיות שלה נותרו כמעט ללא דלק.

ל־ג'יס נייד 20 האיטלקי נדרשו רוב שעות היום לריכוז ולתספוק כוחותיו המפוזרים מלחימת היום הקודם – ובראשם אוגדה משורינית אָרְיֶאָטָה. ריכוז ותספוק הכוחות האיטלקיים נעשה תוך חילופי אש עם כוחות דרום־אפריקנים ובריטיים באזור בִּיר אֶלְגוֹבִי והֶגִיס לא הצליח להצטרף למסע של האוגדות הגרמניות לעבר סִיד־עִזִי. עם זאת, הלחימה נגד הכוחות הדרום־אפריקנים גרמה להם לסגת מספר קילומטרים ולהערך להגנה.

בסיכומי הערב התברר לפיקוד הגרמני הבכיר, שכשם שתנועתם פיזרה לפניה את כל מערך המנהלה והמפקדות של ג'יס 30 ועוצבותיו, היא פיזרה גם את שתי האוגדות המשוריניות הגרמניות. בערב דיווח אגד טנקים 5 הגרמני לאוגדה משורינית 21 שנתרו לו רק 30 טנקים שמישים (כלומר 15 נפגעו או התקלקלו במהלך היום), וב־02:00 דיווח שבידיו רק 20 טנקים וכי טנקים נוספים תעו בחשכה ואין יודעים היכן הם. אוגדה משורינית 15 איבדה במהלך היום 5 טנקים. שתי האוגדות היו מפוזרות על־פני עשרות קילומטרים של מדבר בחניוני לילה גדודיים ללא כל סדר, ובלי שמישהו יודע מי נמצא היכן. בשעות הערב התקלקל רכב הפיקוד של רומל והוא נותר לבדו אי שם במדבר. במקרה עבר שם קרוֹנְלֶ וואספֶ אוֹתוֹ לרכבו שלו. אלא שהחבורה כולה לא מצאה את דרכה חזרה לחניון של יחידה גרמנית כלשהי, ולאחר טיולי סרק והסתבכות עם גדר הגבול הישנה עצרו לישון. כשהתעוררו בבוקר גילו שהם מוקפים כוחות בריטיים... למזלם רכב הפיקוד של קרוֹנְלֶ היה שלל שנלקח מהבריטים,

⁴⁰ המטוס החטיא בסנטימטרים משאית גדולה, שבמנוסתה חצתה את המסלול בזמן ההמראה.

והחיילים הבריטיים העדיפו לא להרגיז גנרל בריטי עצבני ולכן לא טרחו לבדוק של מי הרכב הזר החונה בקרבם, כך ששני המפקדים הגרמניים ופמלייתם הצליחו לחמוק מהחניון הבריטי ולחבור שוב לכוח גרמני.

בינתיים, בעוד ג'יס 30 מנסה לאסוף את רסיסיו ולרכז אותם במרכז התחזוקה תוך התכתשות עם הגרמנים, ג'יס 13 הבריטי לא שקט על שמריו. בהתאם למשימתו לחבור לכוחות הנצורים בטוֹבְרוֹק, מפקד הג'יס הטיל את אוגדת הרגלים 2 הניו־זילנדית, מלווה ב־55 טנקים, להתקפה על מרחב סְיֵדִי־רֶזְג בעוד אוגדת רגלים 70 הבריטית, עם 37 טנקים, ממשיכה את מאמציה להבקיע החוצה. ג'יס 13 הסתייע בכמה עשרות מפציצים שתקפו את עמדות האויב – ובמקרה אחד גם פגעו בגדוד בריטי וגרמו לו 35 נפגעים. יחידות הרגלים הגרמניות והאיטלקיות שהיו ערוכות בין הבריטים ובין הניו־זילנדים, והסתייעו בכמות מצומצמת של תותחי שדה ותותחים נגד טנקים, גילו התנגדות עיקשת. הלחימה נמשכה מבוקר 24 בנובמבר ועד החבירה בין הבריטים ובין הניו־זילנדים ב־22:45 ב־26 בנובמבר. מאות חיילים משני הצדדים נהרגו, נפצעו או נשבו.

סיכום היום

תוכניתו של רוֹמְל ליום המחרת הייתה לבצע התקפה מתלכדת ממזרח, מדרום וממערב עם ג'יס "אפריקה" הגרמני ועם ג'יס נייד 20 האיטלקי כדי להשמיד את כל הכוחות הבריטיים הצרים על מערך הגנת הגבול משני עבריו. הבלגן והמבוכה שבהם היו כוחותיו נתונים ושאלת התדלוק והתחמוש של הטנקים וכלי הרכב האחרים שנסעו וירו כל היום לא הטרידו אותו. הוא התייחס לעניין תספוקם כדבר מובן מאליו. אלא שבפועל שיירות האספקה הגרמניות התקשו מאוד לחבור ליחידות הנלחמות – חלקן נתקלו בכוחות הבריטיים הרבים שדרכם חלפו האוגדות המשוריינות ונפגעו או התפזרו בבריחה מבוהלת, חלקן תעו ולא מצאו את חניוני הלילה, וחלק מהיחידות הממתיונות לשיירות לא ידעו להסביר היכן הן. לא רק תספוקת הייתה חסרה לגרמנים, כפי שתואר לעיל, גם מערכת הפיקוד והשליטה כשלה. רוֹמְל וקְרוֹנְל היו מנותקים מכוחותיהם. רוֹמְל השאיר את הרכבים הנושאים את מכשיר הקשר ארוך הטווח שלו מאחור כאשר נסע קדימה עם הכוחות הנלחמים, ואילו קְרוֹנְל איבד את שלו יום קודם בהתקפה הניו־זילנדית. היו איתם רק מכשירי הקשר קצרי הטווח שעל רכב הפיקוד האישי של קְרוֹנְל. כתוצאה מכך לא רק שלא יכלו לדבר עם מפקדי האוגדות שלהם, הם גם לא יכלו לדבר עם מפקד אוגדת רגלים סְבוֹנָה האיטלקית, שהיה אחראי לכל מערך הגנת הגבול, כדי לתאם איתו את מהלכם הבא. גם את התוכנית להפעיל את ג'יס נייד 20 האיטלקי לא הצליחו להעביר לאיש עד למחרת בבוקר, וגם אז בצורה חלקית בלבד, כך שרק אוגדה אחת מג'יס זה, אוגדה משוריינת אֶרְיֶאָטָה, קיבלה פקודה כלשהי.

נראה שהמפקדים הבריטיים התייחסו בשלוות נפש יחסית למעלליו של רוֹמְל. כדברי מפקד פיקוד המזרח התיכון, אוֹקְיֶנְלֶק, באותו לילה: "הוא עושה מאמץ נואש אך לא יגיע רחוק. טור הטנקים הזה פשוט אינו יכול לקבל תספוקת. אני בטוח בכך".⁴¹ דאגתם העיקרית הייתה, שמא הגרמנים יצליחו להשתלט על מרכזי התחזוקה שסיפקו את התצרוכת של ג'יס 30 וג'יס 13. מרכז תחזוקת שדה 62, שתספק את ג'יס 30, היה מדרום לנתיב התנועה של הגרמנים ואלה לא התקרבו אליו כלל. מרכז תחזוקת שדה 50 שתספק את ג'יס 13 היה קרוב יותר לנתיב התנועה אך הגרמנים טרם גילו אותו.

⁴¹ ראו:

C. Barnett, *The Desert Generals (New and Enlarged Edition)*, Indiana University Press, 1982, p 115.

הבריטים הורו לעוצבות המשוריינות שלהם להמשיך לזנב בגרמנים ושלחו יחידות רגלים פנויות עם תותחים נגד טנקים כדי לאבטח את מרכזי התחזוקה.

בעוד הגרמנים מתרוצצים בסמוך לגבול משני צדדיו, ריכוזו הבריטים את שרידי יחידות הטנקים של גיס 30 במרכזי תחזוקת שדה 62 ו-65 שקודמו מהעורף אל אתר שנבחר עבורם כ-25 קילומטרים דרומית לנָבֶרֶצְאָלֶח. הם אספו כ-70 טנקים מקולקלים ופגועים משדות הקרב של הימים הקודמים. עד בוקר 27 בנובמבר גדלה מצבת הטנקים של חטיבה משוריינת 4 הבריטית לכדי 77 טנקים, וזו של חטיבה משוריינת 22 הבריטית לכדי 42 טנקים. את הטנקים שנותרו בחטיבה משוריינת 7 הבריטית העבירו לחטיבות האחרות, ואת חיילי החטיבה פינו חזרה למצרים להצטייד מחדש בטנקים מהמחסנים.

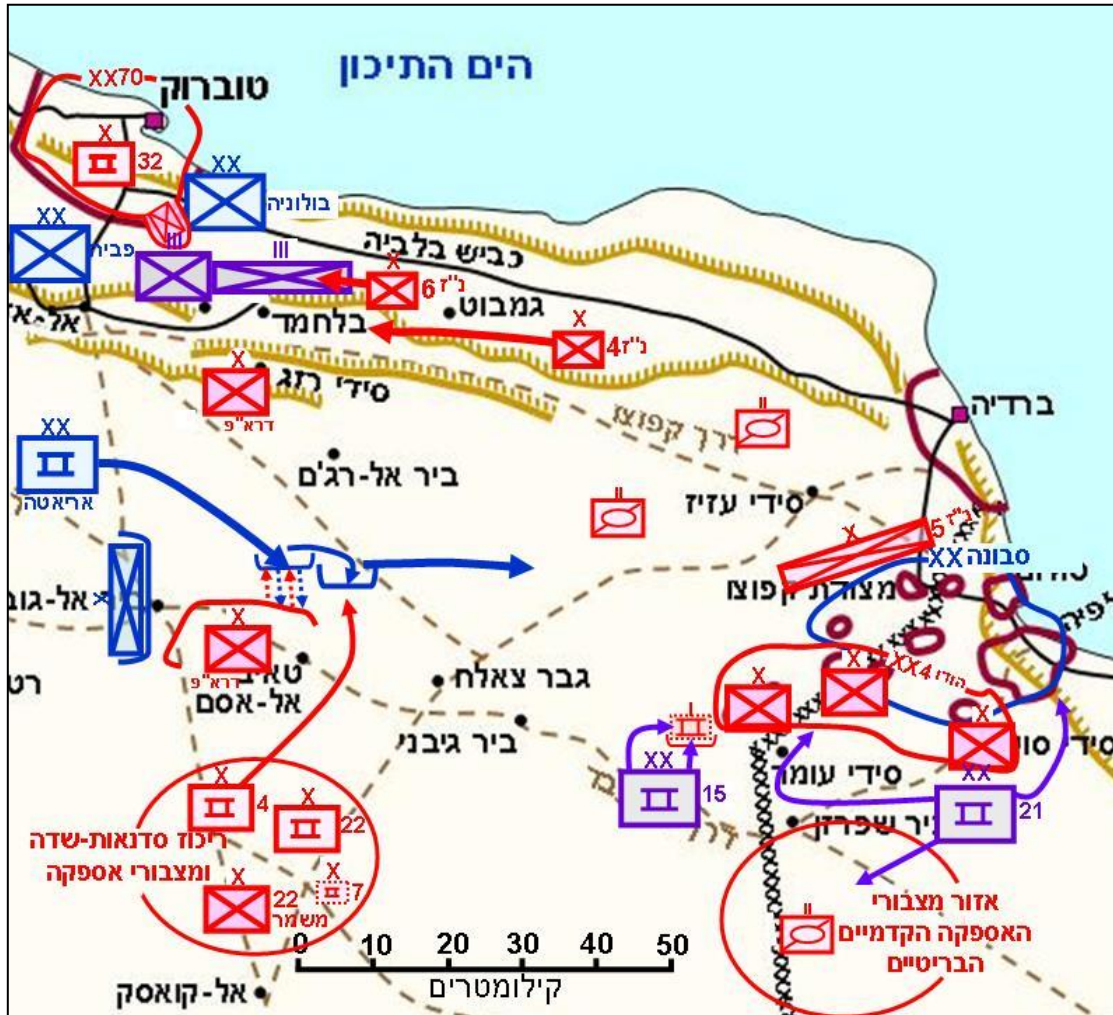
נוסף על כך, המפקדים הבריטיים החליטו שיש לנצל את התרחקות השריון הגרמני מסִדִי־בֶּג כדי להשלים את הכיבוש של אזור זה ואת הבקעת טבעת הכיתור סביב טוֹבְרוֹק. משימה זו הוטלה על גיס 13.

25 בנובמבר

במהלך 25 בנובמבר נאלצו מטוסי הקרב ומטוסי הסיור הגרמניים והאיטלקיים לנטוש את שדות התעופה הממוקמים במישור החוף ממזרח לטוֹבְרוֹק בגלל הגעת הניו זילנדים אליהם ולכן לא היו פנויים לעסוק בסיור ותקיפה. אולם, גם אם היו פנויים היו נתקלים באותה בעיה שנתקלו בה הטייסים הבריטיים, שברחו כבר יום קודם מהשדות בחזית לשדות עורפיים יותר וכעת המריאו מהם – עקב ערבוב הכוחות הקרקעיים הם התקשו להבחין בין כוחות עמיתים ובין כוחות אויב.

רוֹמְל וקְרוֹנְל לא הצליחו להשתלט על כוחותיהם ולארגנם למאמץ מלוכד. תחת זאת פעלו חלקי יחידות גרמניות בכל מיני כיוונים ונתקלו ביחידות בריטיות מבלבלות לא פחות.

התוהו ששלט בכוחות הגרמניים גרם להם אבדות מיותרות כאשר יחידות טנקים גרמניות נאלצו להסתער על יחידות בריטיות ללא הסיוע לו היו רגילים מתותחי שדה ומתותחים נגד טנקים. במקרה אחד תקפה אוגדה משוריינת 15 הגרמנית כוח של 16 טנקים בריטיים מסוג וֶלְנְטִיין וּמְטִילְדָה עבי מיגון, שתותחי הטנקים הגרמניים התקשו לחדור. בסופו של דבר, הם ריתקו את תשומת הלב של הצוותים הבריטיים עלידי התקפה חזיתית והשמידו אותם עלידי התקפה מהאגף, שאפשרה לפגוע בחלקים הפחות מוגנים של הטנקים הבריטיים. בפועל הייתה התקפה זו בזבוז של תחמושת ודלק, שכן מדובר היה בריכוז של טנקים פגועים ללא כל יכולת תנועה, ואשר רק חלקם יכלו לירות. הצוותים הבריטיים שעסקו בתיקון הטנקים השיבו אש ופגעו בחלק מהטנקים הגרמניים, אך לא יכלו לתמרן אל מול האיגוף הגרמני. במקום אחר הסתער כוח טנקים גרמני על מערך של תותחים נגד טנקים ותותחי שדה בריטיים ונהדף לאחר שנפגעו 8 מהטנקים, ובאחרים נגמרה התחמושת. יחידות גרמניות אחרות המשיכו ברדיפת משאיות בריטיות לכל עבר. כוח גרמני אחד חלף דרך מרכז תחזוקת שדה 50 (ששירת את גיס 13 הבריטי) ולכד את מפקדת המרכז, אך עקב פיזורם הרחב, הסתרתם בשקעים טבעיים ובין רכסים והסוואתם של מערומי האספקה והסדנאות של המרכז לא ראו אותם הגרמנים (אשר לא ידעו מראש את מה הם מחפשים, אלא נתקלו במפקדה במקרה תוך שיטוטיהם), ולאחר שהגרמנים המשיכו בתנועתם חזר המרכז לתפקד כאילו לא אירע דבר. נוסף על הקשיים הטקטיים סבלו הגרמנים גם מקשיי אספקה – במהלך 25 בנובמבר רק אוגדה משוריינת 21 הצליחה לבצע פעילות ראויה לציון, שכן רעותה, אוגדה משוריינת 15, לא הצליחה להחבר ליחידותיה את שיירות האספקה שלה והסתפקה בלחימה בסדנת תיקוני הטנקים שתוארה לעיל.

את ליל 26/25 בנובמבר העבירה אוגדה משורייתת 21 כשהיא מפוזרת בקשת ממזרח למערכי הגנת הגבול והכוחות הבריטיים הצרים עליהם מסידי עומר בדרום-מערב דרך סיד' סולימן במרכז ועד הרכסים שמעל למעבר חלפיה בצפון מזרח. לעומתה, אוגדה משורייתת 15 הצליחה לאסוף את חלקיה לחניוני לילה ממערב לסיד' עומר ולהחביר אליה את שיירות האספקה שלה.

במהלך 25 בנובמבר נמשכו חילופי האש בין אוגדה משורייתת אריאטה לבין החטיבה הדרום-אפריקנית ממזרח לביר אל גובי. כדי לסייע לחטיבה הדרום-אפריקנית נשלחה חטיבה משורייתת 4 הבריטית לתקוף את האיטלקים – מעשה שאילץ את האיטלקים להערך להגנה עד שהחטיבה הבריטית נהדפה חזרה דרומה. רק לקראת ערב הצליחו האיטלקים לנתק מגע מהבריטים והדרום-אפריקנים, לעקוף אותם ולנסוע מזרחה לעבר גבול לוב-מצרים. מסעם נמשך כל הלילה ורק לקראת אור ראשון עצרו וחנו כ-30 קילומטרים ממערב לסיד' עומר, מאיימת על חטיבת רגלים ניוזילנדית 5 אשר ניתקה את מערכי הגנת הגבול משאר הכוחות הגרמניים-איטלקיים.

במהלך 24-25 בנובמבר איבדו הגרמנים כ-30 טנקים בסך הכול – ובכך ירדה מצבת הטנקים הכללית שלהם ל-76 טנקים – מהם 20 מסוג פנצר 2, חמושים בתותח 20 מ"מ בלבד.

סיכום היום

לדברי ההיסטוריה הרשמית הבריטית, דמתה תנועת הכוחות היריבים ב-25 וב-26 בנובמבר ל"התרוצצותן של נמלים".⁴² המפקדים היריבים לא הצליחו להבין היכן ומה עושות יחידות האויב, ורק בקושי הצליחו להבין מה עושים כוחותיהם שלהם, שכן הכוחות של שני הצדדים היו מעורבבים זה בזה ללא סדר ברור. חלקם הצליחו להשתתף בלחימה במשך היום וחלקם היו עסוקים כל היום בלנסות לאסוף את רסיסי היחידות חזרה למסגרות מאורגנות, לתדלק ולתחמש.

המהלך שרוּמְל יזם יום קודם, ב-24 בנובמבר, התברר ככשלון, הגם שרוּמְל עצמו טרם הבין זאת. המפקדים הבכירים הבריטיים לא קרסו נפשית – גם קנינגהם, שב-23 בנובמבר דיבר על הצורך לסגת עקב האבדות הרבות וכשלון הרעיון המבצעי המקורי של התוכנית, חזר לאיתנו. הבריטים הבינו את מגבלות המהלך של רוּמְל וגם את תורפותיו ונשארו נחושים להמשיך במערכה. רק לרגע קצר, במהלך 24 בנובמבר, הסיטו את תשומת לבם מהיעד הסופי – הבקעת המערך הגרמני-איטלקי סביב טוּפְרוּק וחבירה לכוחות הבריטיים הנצורים שם. במהלך 25 בנובמבר כבר לא הקדישו תשומת לב מיוחדת לכוחות הגרמניים הפושטים בתפוזות במרחב הגבול, אלא התמקדו בלחימה במבואות טוּפְרוּק.

המהלך של רוּמְל פיצל את הפיקוד הבכיר הגרמני מהמטה שלו – רוּמְל וקרוּנל נעו עם הכוחות המשוריינים ליד הגבול ואיבדו קשר עם מפקדותיהם. במפקדות אלה הלכו והצטברו ידיעות שהראו שהמהלך נכשל במיטוט הבריטים וכי גובר האיום שהכוחות הבריטיים על סף הבקעה עד טוּפְרוּק, אולם הן לא יכלו לדווח על כך לרוּמְל ולקרוּנל.

צילום 23: תדלוק טנקים גרמניים.

⁴² ראו :

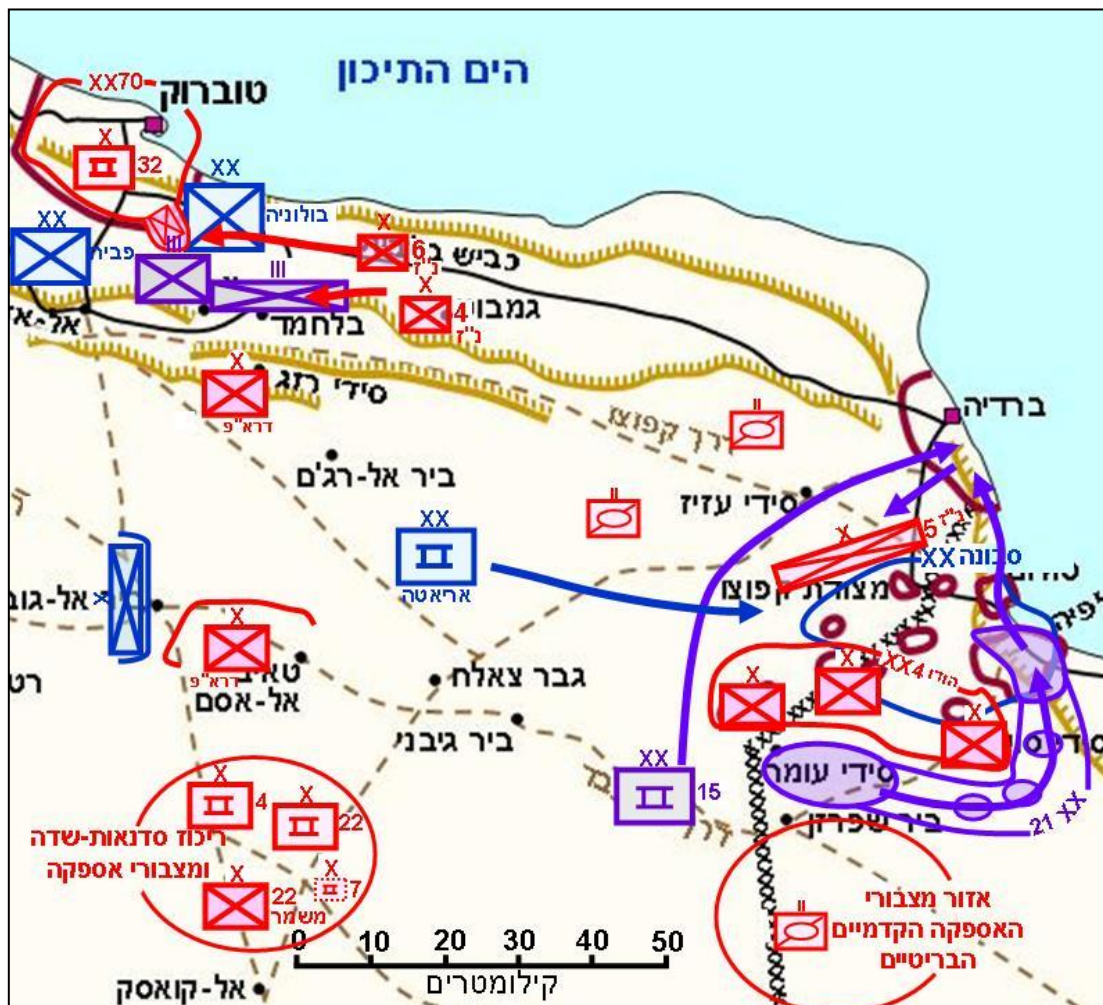
I. S. O. Playfair et al., *The Mediterranean and the Middle East – Volume 3 (September 1941 to September 1942): British Fortunes Reach Their Lowest Ebb*, Her Majesty's Stationary Office, 1960, p 56.

לקראת ערב 25 בנובמבר חזר קרנול למפקדת הגיס, אבל רומל המשיך לשוטט בין כוחותיו בניסיון להבין מה מתרחש. כתוצאה מכך גם בליל 25 – 26 בנובמבר וגם במהלך 26 בנובמבר נשאר רומל מנותק מההתרחשויות בכלל זירת המערכה. בהעדרו ולאור המצב המתפתח ניסה קצין המבצעים של קבוצת השריון, סגן-אלוף זינגריד נקספאל לנהל את המערכה בעצמו, אולם גם הקשר עם גיס "אפריקה" היה מנותק – המסגרת היחידה בגיס שהצליח נקספאל לתקשר איתה, וגם זאת לא ברציפות, היתה אוגדה משורינת 21. דרכה ניסה נקספאל להעביר דיווחים ופקודות למפקד גיס "אפריקה", קרנול. נקספאל ניסה לשלוח למפקדת הגיס שליח במטוס עם מפות מעודכנות ומסמכים אחרים, אולם המטוס יורט והופל עלידי מטוס קרב בריטי.

לאחר שהבין שכל הגיס שלו מפוזר ומתקשה לתפקד החל קרנול לנסות לחבר מחדש את קרעי הגיס שלו למסגרת אחת. אולם, קשיי התקשורת המשיכו לרדוף אותו גם במהלך היום הזה וזמן רב התבזבזו במאמצים לאסוף דיווחים על המצב ומתן פקודות להמשך במקום בלחימה עצמה. כוונתו של קרנול היתה לנסות לארגן התקפה גיסית מתואמת על הכוחות הבריטיים המכתרים את מערכי הגבול, אולם הדבר לא עלה בידו.

איכות התקשורת עם אוגדה משורינת 15 הייתה הטובה והרציפה ביותר ולמרות זאת קרנול לא הצליח לשגר את האוגדה הזו להתקפה. ב-07:35 בבוקר שידר קרנול פקודה למפקד האוגדה לתקוף את החטיבה הנירוזילנדית. לאחר עיכוב מסוים השיב מפקד האוגדה שאין לאוגדתו די תחמושת

מפה 21 : 26 בנובמבר.

ודלק כדי לתקוף וכי בכוונתו לנסוע צפונה למתחם מבוצר בַּרְדֵּיָה שעל חוף הים התיכון כדי לפגוש שם את שיירות האספקה ולנצל את המצבורים הקיימים בה. בדרך לַבְרֵדֵיָה נתקלה אוגדה משוריינת 15 בכוח טנקי סיור בריטיים שהיתה כפופה לחטיבה הניו־זילנדית, נלחמה בהם זמן מה ואז, ב-10:30, המשיכה צפונה לעבר בַּרְדֵּיָה. בשעות אחר-הצהריים, לאחר שהשלימה את התחמוש והתדלוק, החלה האוגדה לנוע חזרה דרומה כדי לבצע את ההתקפה עליה פקד קְרוֹנְל בבוקר והכוח הקדמי של האוגדה אף הגיע למרחב מצודת קפוצו והחל בהתקפה. ואולם ברגע זה הופיע לפתע רוֹמְל במפקדת האוגדה. הוא ביטל את פקודתו של קְרוֹנְל ודרש שהאוגדה תנתק מגע מכוחות האויב במרחב מצודת קפוצו תפנה שוב מזרחה, תחצה את החלק הצפוני של מערכי הגנת הגבול ותתקוף לתוך מצרים.

כאמור לעיל, אוגדת משוריינת אריאטה האיטלקית הגיעה למרחב לקראת אור ראשון ב־26 בנובמבר. לכאורה הם היו ממוקמים היטב כדי להצטרף להתקפה מתואמת עם אוגדה משוריינת 15 על החטיבה הניו־זילנדית, אולם קְרוֹנְל לא הצליח ליצור איתם קשר עד מאוחר באותו יום וממילא גם הם היו חסרים דלק ותחמושת כך שבילו את רוב היום בהמתנה לשיירות האספקה. אוגדה משוריינת 21 בילתה את היום כולו בניסיון לאסוף את כל חלקיה שיתכנסו בקרבת חלפיה לצורך תחמוש ותדלוק, זאת תוך כדי הדיפת התקפות של כוחות בריטיים שעלו עליה במספר הטנקים שלרשותם. התקשורת בין הַגִּיס לבין האוגדה היתה מקוטעת ביותר, במשך שעות שלמות לא הצליחו לשוחח זה עם זה. במקרים שכן שוחחו לעתים שימשה מפקדת אוגדה משוריינת 21 ממסר להעברת דיווחים ופקודות מקצין המבצעים של קבוצת השריון "אפריקה" לַגִּיס.

בינתיים התעצמה הלחימה בקרבת טוֹפְרוֹק. הכוחות הבריטיים שפרצו החוצה ממתחם טוֹפְרוֹק המשיכו להחזיק במובלעת שכבשו מול התקפות נגד גרמניות-איטלקיות עוצמתיות. הם הסתייעו גם בהפצצות רבות של חיל האוויר הבריטי. בעודם תוקפים את המובלעת הבריטית נאלצו הכוחות הגרמניים-איטלקיים להגן בכיוון השני מול התקפות גוברות של שתי חטיבות רגלים של האוגדה הניו־זילנדית, שהסתייעו בתותחים וטנקים. כל ההתקפות של כל הצדדים נכשלו.

על אף שכוחותיו עדיין החזיקו מעמד מול ההתקפות של הניו־זילנדים העריך קצין המבצעים של קבוצת השריון הגרמנית וֶסְטְפֶּאל שהמצב מתדרדר ובסופו של דבר יובקע הקו הגרמני-איטלקי הדק קבוצת השריון הגרמני-איטלקיים במסע. המפריד את הניו־זילנדים מהבריטים. לאחר

שניסיונות חוזרים ונשנים לעדכן את רומל נכשלו החליט נְסֵטְפֶאל לפעול ללא אישור. בשעה 15:00 הורה לאוגדה משוריית 21, היחידה שהיה לו איתה קשר, לעזוב את מרחב הגבול ולנוע במהירות לעבר טופרוק. בערך ב־17:00 החלה מפקדת אוגדה משוריית 21 וחלק מיחידותיה לנוע מערבה לעבר מתחם מבוצר בְרֶדְיָה – היא נזקקה לתחמוש ולתדלוק לפני שתמשיך הלאה. תוך כדי תנועתם לְבְרֶדְיָה נתקלו הכוחות המובילים של האוגדה במשמר האגף של חטיבת רגלים ניו־זילנדית 5 ולאחר לחימה שגבתה אבדות הצליחה להמשיך בדרכה. בהגיע מפקדת אוגדה משוריית 21 לְבְרֶדְיָה היא מצאה שם להפתעתה את מפקדת אוגדה משוריית 15 ואת רומל. כוונתו של רומל הייתה שאוגדה 21, שלפי המידע האחרון שהיה בידיו היתה ערוכה מדרום-מערב לסידי עומר, תתקוף גם היא לעומק מצרים במקביל ומדרום לאוגדה משוריית 15. הגעת האוגדה לְבְרֶדְיָה הפתיעה אותו וביטלה באחת את תוכניתו. יתר על כן, מפקד אוגדה משוריית 21 עדכן את רומל שקיבל פקודה מקצין המבצעים של קבוצת השריון לנסוע לטופרוק. רומל הגיב בחוסר אמון וטען שזה לא יתכן וכי מדובר בהונאה בריטית. לאחר שהשתכנע שמדובר בפקודה אמיתית נסע למפקדת קבוצת השריון כדי לנזוף בקצין המבצעים שלו, אבל לאחר שזה הציג לו את המצב שהתפתח במשך היומיים וחצי שרומל היה מנותק אישר את הפקודה.

אלא שהזעקת הכוחות המשוריינים הגרמניים חזרה לטופרוק כבר איחורה לבוא. בערך בשעה 23:00, בעוד הכוחות המשוריינים הגרמניים עדיין משלימים התארגנותם לנסיעה לטופרוק, הוטלה התקפה נוספת על ידי האוגדה הניו־זילנדית והפעם היא הצליחה. עד לבוקר ספגו היחידות הניו־זילנדיות והאיטלקיות שנלחמו בקרב זה מאות רבות של נפגעים בלחימה מטווח קרוב שבה הפעילו נשק אישי, רימונים וגם כידונים. בסיום ההתקפה הניו־זילנדים חברו לכוח הבריטי שהחזיק את המובלעת מכיוון טופרוק.

בעוד כוחות גיס 13 נלחמים מבקיע לעבר טופרוק והודף את התקפות השריון הגרמני, העבירו כוחות גיס 30 את 26 בנובמבר בשקט יחסי ועסקו בשיקום כלים והתארגנות מחדש להמשך.

סיכום היום

בגלל קשיי התקשורת,⁴³ הגיעו הדיווחים על הלחימה באזור טופרוק לרומל באיחור של שעות רבות. למעשה, עד 26 בנובמבר בערב הוא לא ידע על עוצמת הלחימה ליד טופרוק. משום כך, רומל לא העריך נכון את המצב המתפתח והניח שיהיה לו זמן להשלים בבוקר למחרת, 27 בנובמבר, את השמדת כוחות גיס 13 ליד מערך הגנת הגבול, ואז לנוע בשעות אחר הצהריים לטופרוק כדי לתקן שם את המצב. כאמור, הבריטים הצליחו להביס שם את כוחותיו כבר בליל 26/27 בנובמבר. מה שקשיי התקשורת לא שיבשו לגרמנים שיבשו קשיי האספקה – חלק ניכר מהזמן עסקו הכוחות הגרמניים שהשתתפו במהלך של רומל בהמתנה לתספוקת במקום בתמרון או בלחימה. המהלך התחבולני המבוסס על ניפוץ רוח הלחימה של האויב הבריטי נכשל וכשלון זה זירז את הכשלון הכולל של הכוחות הגרמניים-איטלקיים במערכה על טופרוק בכלל.

⁴³ מפקדתו העיקרית של רומל לא הצליחה לדבר ישירות איתו או עם קרונל במהלך כל היומיים האלה. דיווחים אליהם הועברו דרך מפקדת אוגדה משוריית 21, אשר גם איתה לא היה קשר רציף. לעיתים גם למפקדת אוגדה 21 לא היה קשר עם רומל או עם קרונל, שהתרוצצו ברחבי המדבר ברכבי הפיקוד שלהם, כך שבפועל העברת הדיווחים הייתה מקוטעת ובאיחור רב.

בבוקר 27 בנובמבר פנתה אוגדה משוריית 15 מערבה, לעבר טוֹבְרוֹק. תנועת האוגדה הגרמנית, כש-50 טנקים בראשה, אותרה עלידי הבריטים, ובשעות הצהריים, כשהחלו של אוגדה משוריית 15 עדיין מרוחק כ-35 קילומטרים מטוֹבְרוֹק, היא הותקפה באגפה הדרומי עלידי חטיבה משוריית 22 הבריטית (שלה נוספו בינתיים עוד שלושה טנקים ומנתה 45 טנקים). החטיבה הבריטית נערכה היטב ומבעוד מועד על פסגת רכס ששלט על ציר התנועה של הגרמנים, וניהלה משם אש יעילה באמצעות טנקים ותותחי שדה. אחר הצהריים הצטרפו לקרב גם הטנקים של חטיבה משוריית 4 הבריטית (77 טנקים) ממזרח לחטיבה משוריית 22. הם הסתערו על שירת משאיות האספקה שנסעה בעורף הטור של אוגדה משוריית 15 הגרמנית ופגעו במשאיות רבות. שתי סוללות תותחי שדה 105 מ"מ גרמניות, שהיו ערוכות בין המשאיות, ירו לעבר הבריטים בכיוון ישיר והשמידו 10 מהטנקים המסתערים. לקראת 17:00 הגיעו לזירת הקרב 9 טנקים גרמניים שזה עתה תוקנו בסדנת שדה והוטלו מיד ללחימה.

מפקד גיס "אפריקה", קרוֹנְל, שצפה בהסתערות חטיבה משוריית 4 הבריטית, התקשר מיד לאוגדה משוריית 21 הגרמנית (שמנתה בתחילת היום 24 טנקים בלבד) הורה לה לנוע במהירות לעזרת אוגדה משוריית 15. אלא שאוגדה משוריית 21 הייתה מסובכת בקרב עם כוח רגלים ניוזילנדי בעורפו של המתחם בְּרֻדְיָה, ועד שניתקה מגע, תדלקה ותחמשה כבר הסתיים הקרב של אוגדה משוריית 15 והיא לא נעה מערבה. הגרמנים איבדו במהלך הקרב 17 טנקים. ניסיונות הגרמנים

מפה 22: 27 בנובמבר.

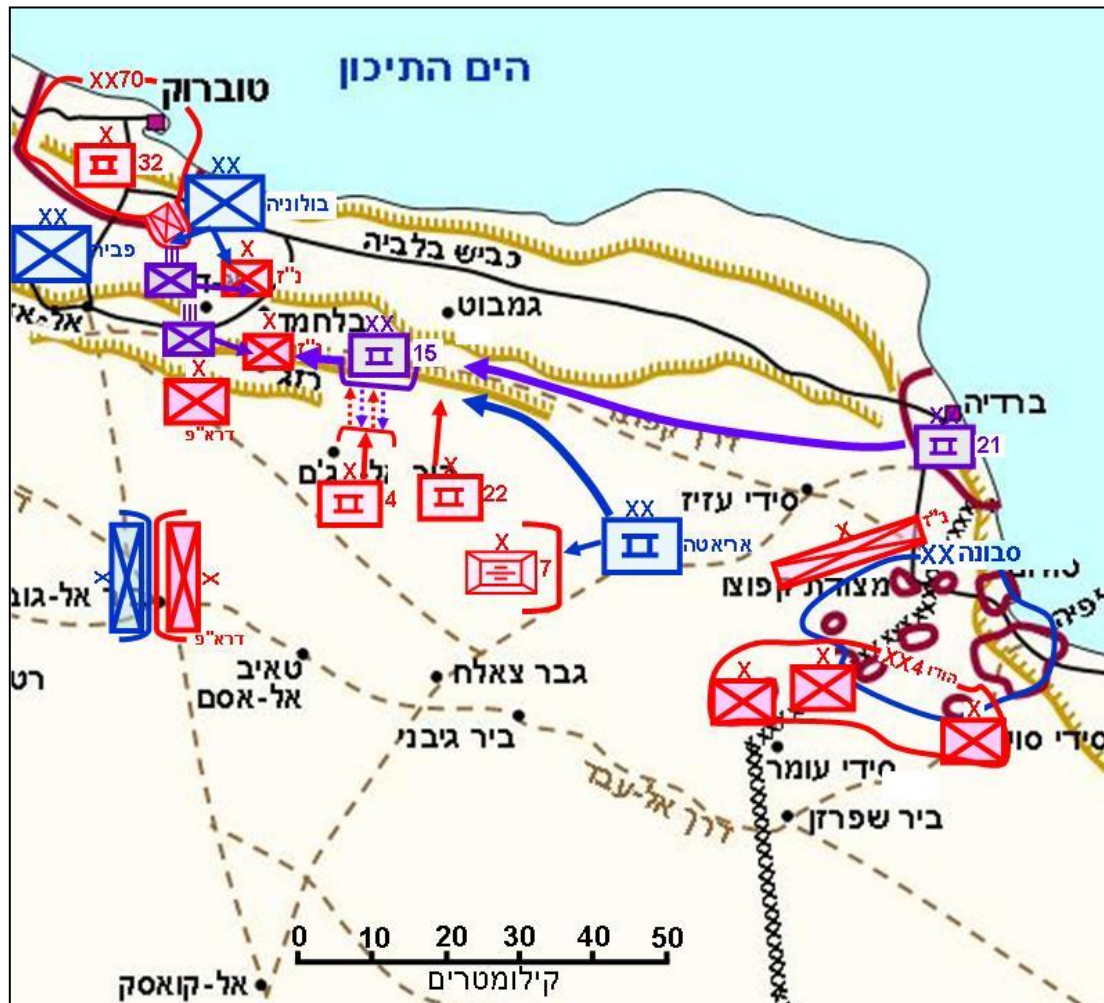
לכבוש את הרכס נכשלו, אבל עם רדת הלילה נטשו הבריטים את עמדותיהם העדיפות ונסוגו לחניוני לילה במרחק של 5 עד 10 קילומטרים דרומה, כשהם מותירים בשטח יותר מ-20 טנקים פגועים (מהם 17 טנקים של חטיבה משורינת 4). הגרמנים ניצלו נסיגה זו כדי לעלות לרכס ולחנות עליו. אוגדה משורינת אריאטה האיטלקית (כ-100 טנקים) קיבלה פקודה לנוע גם כן לעבר סידרן. התארגנותה ותנועתה התנהלו בעצלתיים, ובמשך רוב היום נחסמה תנועה זו על ידי חטיבה מסייעת 7 הבריטית שנערכה מולה עם כל תותחיה. כמו בימים הקודמים, האיטלקים, עם טנקיהם הפגיעים, העדיפו לא להסתכן בהסתערות על הבריטים והסתפקו בחילופי אש מטווח רחוק.

סיכום היום

באיחור של כ-12 שעות החלו האוגדות המשורינות הגרמניות-איטלקיות לנוע להצלת עמיתיהם בפאתי טופרוק. אולם, הבריטים חסמו את דרכם וניצלו את הזמן להתבסס בשטח כדי לשמור על ההישג שלהם. לשני הצדדים היה ברור שלמחרת יחל קרב ההכרעה של המערכה.

28 בנובמבר

ב-28 בנובמבר חזרו חטיבות משורינות 22 ו-4 הבריטיות להמשיך את הקרב עם אוגדה משורינת 15 הגרמנית וגילו כי זו תפסה את עמדותיהם השולטות מהיום הקודם ונערכה לקראתם כמיטב המסורת הגרמנית, עם מסך של תותחים נגד טנקים וטנקים בעמדות טובות. לקראת הצהריים, הצטרפו יחידות אוגדה משורינת 21 הגרמנית לריכוז הכוח הגרמני הנערך לכבוש מחדש את סידרן. מפה 23: 28 בנובמבר.

רָזָג ולסגור מחדש את טבעת המצור על טוֹפְרוֹק. חילופי האש בין ריכוזי הטנקים של שני הצדדים נמשכו עד הערב, אבל אף צד לא ביצע מהלך תמרון משמעותי. השריונאים הבריטיים חששו להסתער אל מול מערך ההגנה הגרמני, ואילו הגרמנים היו עסוקים בתכנון ההתקפה לעבר טוֹפְרוֹק ובזחילה איטית מערבה, לשטח היערכות מתאים להסתערות על שתי החטיבות של אוגדת הרגלים 2 הניו־זילנדית שהיו ערוכות סביב סִידִי־רָזָג. במהלך זחילה זו השתלטו הגרמנים על בית חולים השדה של האוגדה הניו־זילנדית.

ניסיונות של חטיבה משורינת 22 הבריטית להתקרב לאגפי האוגדות הגרמניות נהדפו באש תותחים נגד טנקים ותותחי שדה 105 מ"מ שירו בכיוון ישיר. לאחר שתוגברה בלילה החלה החטיבה את היום עם מצבה של 48 טנקים, אבל במהלך היום איבדה 24 מהם. חטיבה משורינת 4 הבריטית, לאחר האבדות של היום הקודם, העדיפה לשמור מרחק מהגרמנים ולא איבדה אף טנק ביום זה. בינתיים, לאוגדת רגלים 2 הניו־זילנדית היו צרות גם ממערב – ב־15:00, יחידות הרגלים הגרמניות והאיטלקיות אותן הדפו הניו־זילנדים והבריטים מסִידִי־רָזָג יומיים קודם, הנחיתו התקפות נגד. שלוש פלוגות רגלים ניו־זילנדיות נשבו, ובנוסף הושמדו כ־10 טנקים בריטיים, שניסו לכבוש מחדש את העמדות שנפלו. בתום הקרב נסוגו הגרמנים חזרה לעמדות על הרכס שמדרום לסִידִי־רָזָג. לקראת ערב הגיעה גם אוגדה משורינת אַרְיֶאָטָה לזירת הקרב, לאחר שבמהלך היום עקפה את חטיבה מסייעת 7 הבריטית,⁴⁴ התכתשה עם משמרות האגף של חטיבה משורינת 22 הבריטית ולבסוף חלפה דרך השריון הבריטי והגרמני ונכנסה לחניוני לילה. כדרכם כל ערב, שוב נסוגו הטנקים הבריטיים כ־10 קילומטרים והתארגנו בחניוני לילה,⁴⁵ ובכך חשפו סופית את עורפה של אוגדת הרגלים 2 הניו־זילנדית לאוגדות המשורינות הגרמניות.

29 בנובמבר

ההתקפה הגרמנית־איטלקית החלה מוקדם בבוקר.

אוגדה משורינת 15 הגרמנית (43 טנקים ושני גדודים שחוקים של רגלים – בערך 300 רובאים יחד), שחנתה ממזרח לאוגדת הרגלים 2 הניו־זילנדית בסִידִי־רָזָג, עקפה את הניו־זילנדים מדרום – ונעה בינם ובין אוגדה משורינת 7 הבריטית וחטיבת הרגלים 1 הדרום־אפריקנית. בצהריים, לאחר שהשלימה את העיקוף, תקפה אוגדה זו ממערב את הכוחות הבריטיים המחזיקים במרחב שבין טוֹפְרוֹק ובין סִידִי־רָזָג. ההתקפה נמשכה כל היום – עם הפסקות לתדלוק ולתחמוש – ונכבשו שני מערכים פלוגתיים. הרגלים הגרמניים נערכו להגנה בעמדות שנכבשו, והטנקים נסוגו להתארגנות. הבריטים לא ויתרו.

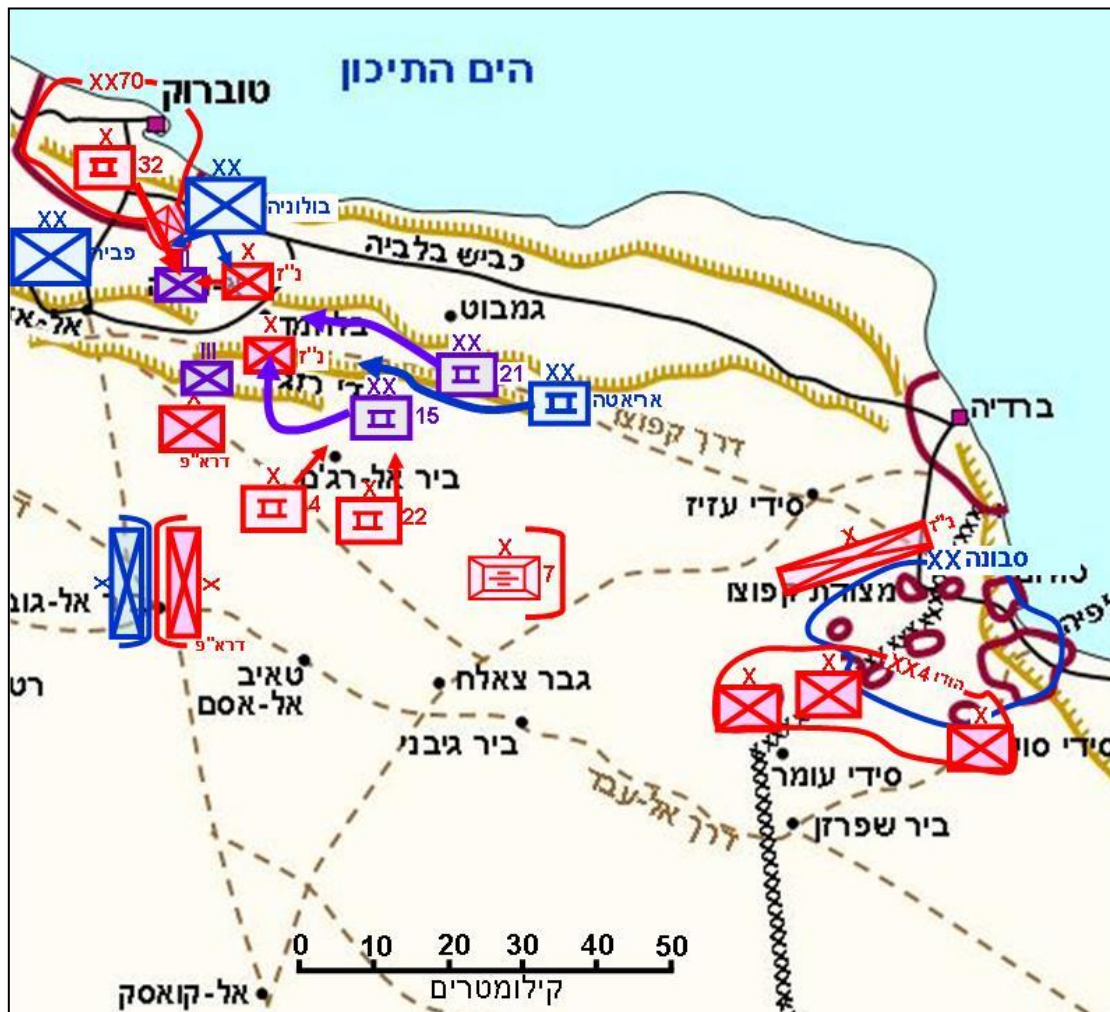
בחצות הלילה ארגנו התקפת נגד שכבשה מחדש את העמדות שאיבדו ביום. טעות בהבנת פקודה שניתנה לטנקים הגרמניים גרמה לכך שבמקום לבוא לסייע לרגלים המותקפים שלהם הם נסוגו עוד כ־10 קילומטרים מערבה. בתום קרב זה נותרו באוגדה משורינת 15 הגרמנית 39 טנקים ובערך 100 לוחמים רגליים.

⁴⁴ מפקד החטיבה הבריטית, שלא הבין את פשר התמרון האיטלקי, דיווח, כי כוחותיו הדלים הצליחו להביס ולהניס אוגדה משורינת שלמה...

⁴⁵ אחד ההבדלים הבולטים בין תורת הלחימה הגרמנית ובין תורת הלחימה הבריטית היה שהגרמנים התעקשו לחנות תמיד באזור בו נלחמו ואילו הבריטים היו מתרחקים לפחות 5 קילומטרים, ולעיתים 10 קילומטרים ויותר, מהמקום שבו התרחש הקרב. הבדל זה אפשר לגרמנים להשתלט לעיתים על תוֹאֵי שטח בעלי ערך טקטי שהבריטים נטשו בסוף היום וגם אפשר להם לפנות כלים פגועים לתיקון, בעוד הבריטים לא יכלו לחלץ את רוב כליהם איתם.

יומה של אוגדה משוריית 21 (12 טנקים) נפתח בנפילתו בשבי של מפקד האוגדה, האלוף יוהן פון רונשטין, אשר בחושך שלפני אור ראשון נסע בטעות לתוך חניון בריטי. מפקד אגד רגלים 104, סגן-אלוף גוסטב-ג'ורג קנפה, תפס פיקוד על האוגדה כולה ופיקד עליה במשך היום. בערב מונה מפקד הארטילריה של הכוחות הגרמניים באפריקה, האלוף קארל בֶּטְחֶר, למפקד האוגדה. במשך היום תקפה אוגדה משוריית 21 את עמדות הניוזילנדים ממזרח. הגרמנים השמידו 17 טנקים בריטיים שנלחמו תחת פיקוד האוגדה הניוזילנדית, אך לא הצליחו לכבוש אף עמדה. בעוד האוגדה הגרמנית נלחמת בניוזילנדים, ניסו החטיבות המשורייתות הבריטיות 22 (24 טנקים) ו-4 (60 טנקים) וחטיבה מסייעת 7 להתקרב לאוגדה הגרמנית מדרום ולתקוף אותה באגף. בפועל הגרמנים לא הרגישו בנוכחות הטנקים הבריטיים, בין היתר משום שאוגדה משורייתת אַרְיֶאטָה (כ־50 טנקים) נכנסה בין הבריטים ובין הגרמנים. נראה גם שהחטיבות הבריטיות לא התאמצו יתר על המידה לבוא במגע עם הגרמנים. ראיות לכך ניתן למצוא בעובדה שרק טנק אחד מחטיבה משורייתת 4 הושמד, וכי האיטלקים, שהפעילו טנקים נחותים, לא הביעו תרעומת על "לחץ בריטי". הארטילריה של חטיבה מסייעת 7 הייתה מועילה יותר, וביומן המבצעים של אוגדה משורייתת 21 רשומות תלונות רבות על האש הארטילרית שירתה חטיבה מסייעת 7 על עורף האוגדה הגרמנית. אחד הכוחות של אוגדה משורייתת אַרְיֶאטָה (כמה טנקים וכמה עשרות משאיות) תעה בדרכו ופנה צפונה – חלף דרך הכוחות העורפיים של אוגדה משורייתת 21 הגרמנית ועלה על גודר רגלים ניו זילנדי, שהגן על גבעה ששלטה על המבואות המזרחיים של המתחם האוגדתי הניוזילנדי סביב סידִי

מפה 24: 29 בנובמבר.

רָזָג (נקודת טריאנגולציה 175). במהלך היום, לפני הגעת האיטלקים, הדפו הנירזילנדים שתי התקפות של רגלים גרמניים. הם ביקשו סיוע, ונאמר להם שאמור להגיע אליהם כוח מחטיבת הרגלים 1 הדרום-אפריקנית. נראה שהם טעו בזיהוי הכוח האיטלקי המתקרב וחשבו שהוא התגבור הצפוי. הם אִפשרו לאיטלקים להיכנס לתוך עמדותיהם ללא קרב. באותה מידה נראה, שגם האיטלקים התבלבלו וחשבו שהגיעו לגבעה הנשלטת על ידי הגרמנים משום שתנועתם לא הייתה מבצעית – הם נעו בתבנית מסע ואנשיהם נופפו לשלום לחיילים הנירזילנדים הראשונים שפגשו. האיטלקים התעשתו ראשונים והנירזילנדים נאלצו להיכנע. בבוא הערב שוב נסוגו החטיבות המשוריניות הבריטיות, כדרכן, לחניוני לילה המרוחקים כ־10 קילומטרים משדה הקרב.

30 בנובמבר – 2 בדצמבר

במהלך בוקר 30 בנובמבר ריכז רומל את רוב הארטילריה של כוחותיו כדי לירות על אוגדת הרגלים 2 הנירזילנדית הנצורה במרחב סידִירִזָג. ההפגזה המכינה להסתערות החלה ב־10:30 ונמשכה כחמש שעות. בינתיים, הכוחות האמורים להשתתף בהסתערות נעו בהסתר לשטחי ההיערכות: אוגדה משורינית 21 מצפון־מזרח (17 טנקים⁴⁶ – מהם 6 עם תותח 20 מ"מ בלבד – וכמה מאות רובאים), אוגדה משורינית אַרְיֶאָטָה (40 – 50 טנקים) מדרום־מזרח, אוגדה משורינית 15 (39 טנקים – מהם 11 עם תותח 20 מ"מ בלבד – וכמה רובאים) ממערב ואוגדת רגלים "אפריקה" (כ־300 עד 500 רובאים) מדרום.

האוגדה הנירזילנדית המכותרת (שתי חטיבות רגלים שחוקות שמנו יחדיו כ־1,000 לוחמים, שני גדודי טנקים שחוקים שמנו יחדיו 23 טנקים – מהם 8 חמושים במקלעים בלבד – וכמה עשרות תותחים מסוגים שונים) ניסתה להיערך כמיטב יכולתה כדי להתגונן מפני ההתקפה המתכנסת עליה מכל הכיוונים בבת אחת.

צילום 25: טנקים גרמניים מושמדים בסידירזג.

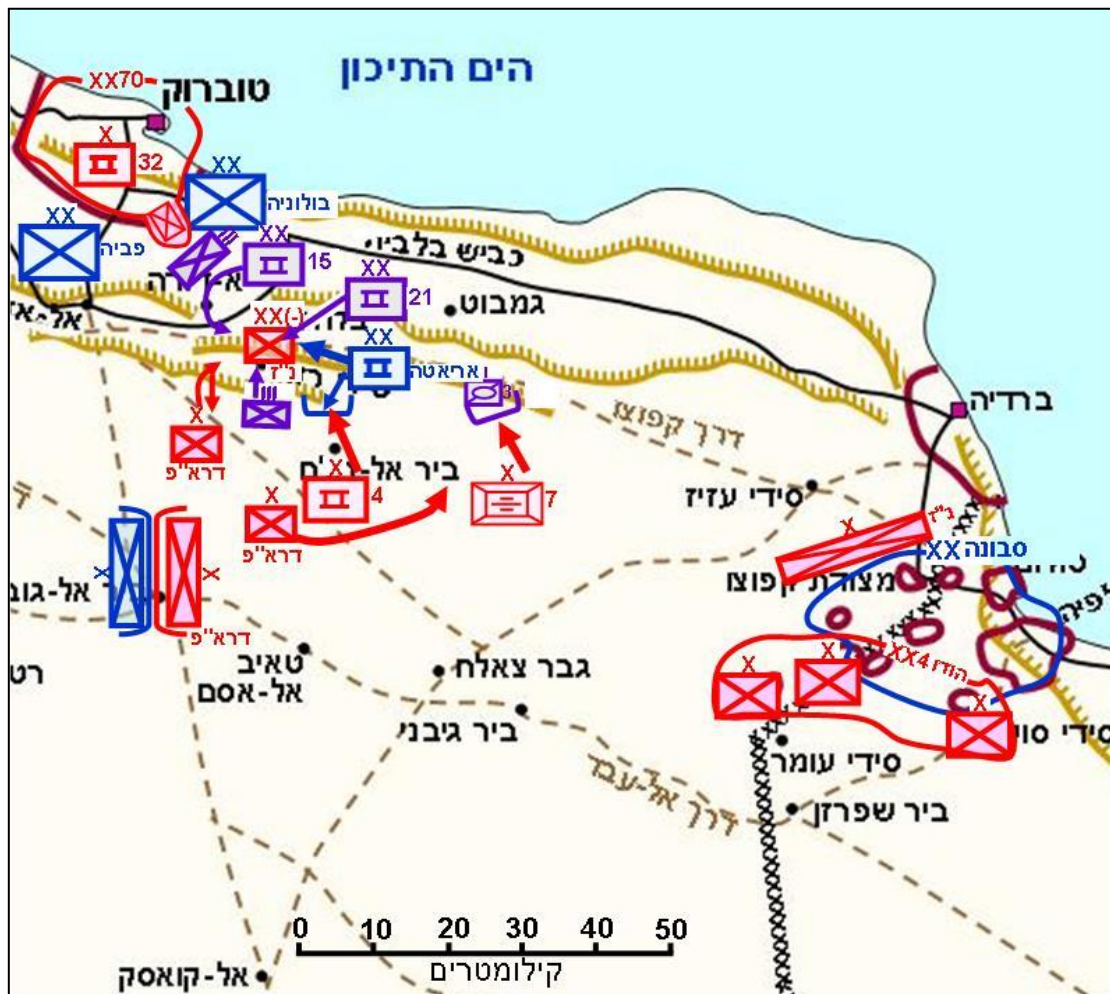

⁴⁶ במהלך הלילה הגיעו אליה טנקים מתוקנים מהסדנאות.

דרומה יותר התכונן גיס 30 הבריטי לסייע לנירזילנדים, כשבכוונתו לשפר את ביצועיו החלשים מהיום הקודם. במהלך הלילה מוזגו חטיבות משורינות 4 ו-22 לחטיבה אחת תחת פיקודו של מפקד חטיבה משורינת 4 הבריטית. לחטיבה זו נוספו גם טנקים חדשים שהגיעו מהמחסנים, כך שבבוקר מנתה כ-120 טנקים. החטיבה הממוזגת קיבלה פקודה לנוע צפונה, לתקוף את הגרמנים והאיטלקים שממזרח לסידי־רָג ולחבור לאוגדה הנירזילנדית. הוחלט שבמקביל וממזרח לה תתקוף חטיבה מסייעת 7, ובמקביל וממערב לחטיבה משורינת 4 הבריטית תתקוף חטיבת הרגלים 1 הדרום־אפריקנית ותחבור גם היא לנירזילנדים.

במהלך הבוקר התקדמו חטיבה משורינת 4 הבריטית וחטיבה מסייעת 7 הבריטית למשימותיהן. חטיבת רגלים 1 הדרום־אפריקנית הסתפקה במשלוח גדוד אחד שהתקרב לסידי־רָג. הגדוד דיווח שדרכו חסומה עלידי שריון אויב (בפועל לא היו טנקים גרמניים או איטלקיים בגזרתו, וכנראה ה"טנקים" שעליהם דווח היו גרוטאות של טנקים שהושמדו בימים הקודמים), ספג כמה מטחים של אש ארטילרית ונסוג חזרה לחניון החטיבת. חטיבה משורינת 4 יצרה מגע עם משמר האגף של אוגדה משורינת אַרְיֶאָטָה האיטלקית והתכתשה איתו כל היום. הושמדו 5 טנקים בריטיים ו-10 עד 15 טנקים איטלקיים. הבריטים העדיפו להיערך להגנה מול הכוח הנחות מהם, בעוד האיטלקים יזמו ותקפו. חטיבה מסייעת 7 הבריטית התקדמה מדרום־מזרח לעבר עורף אוגדה משורינת 21 הגרמנית ונתקלה בדרכה בגדוד סיור 3 הגרמני, שפעל כמשמר עורפי תחת פיקוד אוגדה משורינת 21. גדוד הסיור הגרמני הצליח לבלום את התקדמות חטיבה מסייעת 7 במשך כל היום.

מפה 25: 30 בנובמבר.

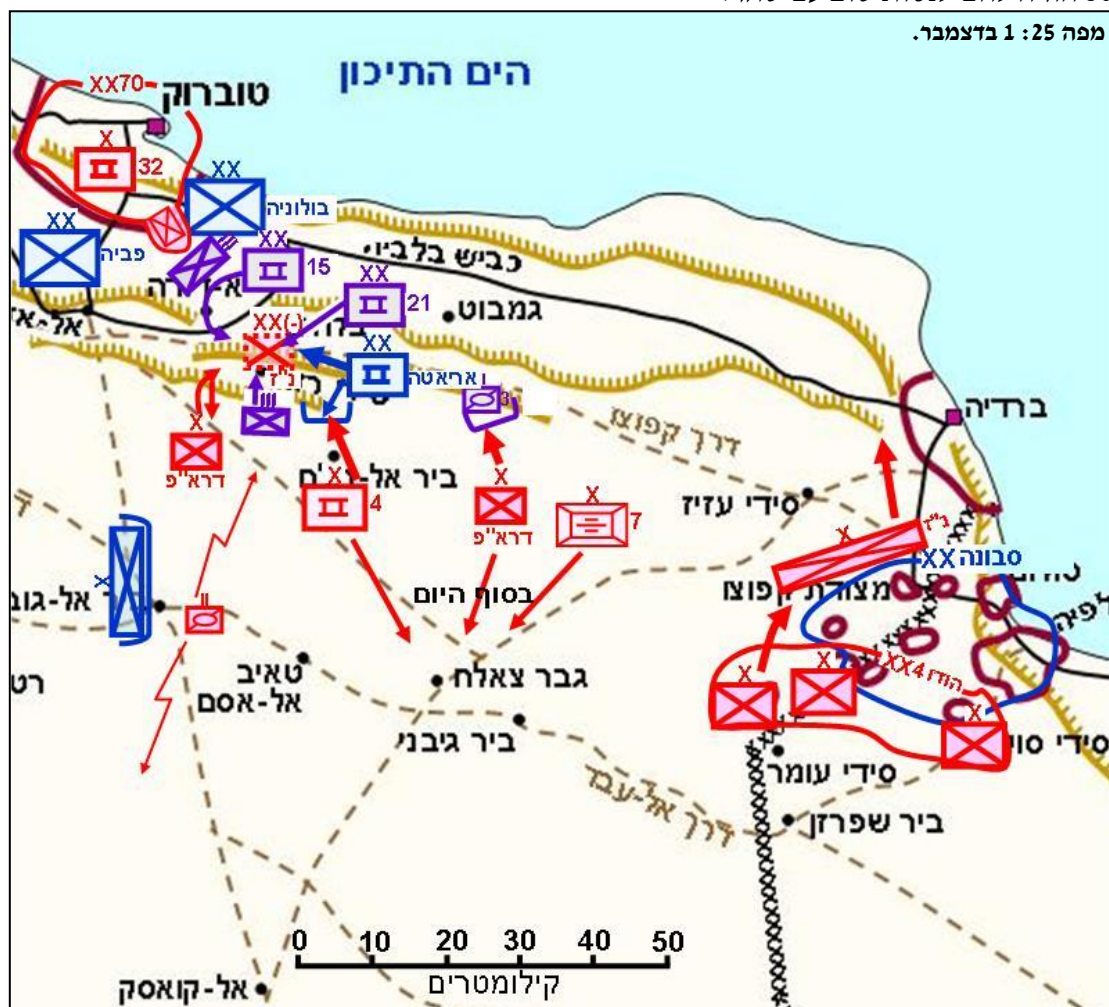

במהלך היום, בגלל הקושי להבחין בין הכוחות המעורבים, תקפו מטוסים של חיל האוויר הבריטי את שני הצדדים... אם כי נראה שהגרמנים סבלו מהם יותר.

ההסתערות הגרמנית-איטלקית על הניו-זילנדים החלה ב־15:30. רומל תכנן להשמיד את האוגדה הניו-זילנדית במהלומה אחת. לניו-זילנדים נגרמו אבדות רבות והם איבדו כמחצית מהשטח שהיה בידיהם בבוקר, אך עם רדת הערב טרם הושמדה האוגדה.

במהלך הלילה נשלחו יחידות המפקדה והמנהלה של הניו-זילנדים לתוך טוֹבְרוּק כדי להגן עליהן מהחידוש הצפוי של ההתקפה הגרמנית בבוקר. מפקד האוגדה הניו-זילנדית שלח שני קצינים במסע רגלי דרך הקווים הגרמניים אל חטיבת הרגלים 1 הדרום-אפריקנית, אשר עדיין חנתה כ־22 קילומטרים מדרום לסיִדִי־עִזִי, ודרש מהדרום-אפריקנים לצעוד אליו במהלך הלילה כדי לחבור אליו. לשמחתו של מפקד החטיבה הדרום-אפריקני אסר עליו מפקד גיס 30 הבריטי להיענות לדרישה זו. תחת זאת, הוטל עליו לכבוש את הגבעה שנפלה לידי האיטלקים אחר הצהריים. למשימה זו נשלח כוח מאולתר, שכלל שלוש פלוגות רגלים וכמה תותחים נגד טנקים, אף ש"ככלפי מעלה" הוצג כאילו "רוב כוחות החטיבה" מעורבים בפעולה. הדרום-אפריקנים נהדפו, ומפקד גיס

30 הורה להם לנסות שוב עם שחר.⁴⁷

⁴⁷ חוסר היוזמה וההתחמקות מכל משימה שתסכן את חטיבתו אפיינו את פעילות מפקד חטיבת הרגלים 1 הדרום-אפריקנית במהלך כל המבצע. כל פקודה שדרשה ממנו להטיל את רוב חטיבתו לקרב נענתה בוויכוחים או בהתחמקות. התנהגות זו הייתה אחת מתופעות הלוחמה הבריטי מורכב מ"יחידות תרומה", שלמפקדיהן ניתנה סמכות

מנגד, אוגדה משורינת 21 צילום 26: העמסת טנק בריטי על מוביל טנקים.

הגרמנית המדולדלת גילתה עם שחר שבפועל גם היא מכותרת, כשעורפה מותקף ללא הרף עלידי חטיבה מסייעת 7 הבריטית. ואולם בקשת מפקד האוגדה לסגת כדי לחמוק מהכיתור נענתה בשלילה, וביומן המבצעים של ג'יס "אפריקה" הגרמני נרשם שאובדן מפקד האוגדה המקורי בבוקר

כנראה גורמת ל"אוגדה משורינת 21 להתייחס למצב באופן יותר מדי פסימי".⁴⁸ במקביל ננזף מפקד האוגדה החדש על שכהרגלו בתפקידו הקודם, כמפקד הארטילריה הגרמנית באפריקה, פנה לא רק לג'יס "אפריקה" הגרמני, אלא גם ישירות למפקדתו של רז'ל בעניין בקשתו לסגת.

הלחימה בבוקר 1 בדצמבר נפתחה בהסתערות נוספת של אוגדה משורינת 15 הגרמנית על הניו זילנדים. רוב עמדות הניו-זילנדים נכבשו לפני ההתקפה של חטיבה משורינת 4 הבריטית, שנחתה על אגפם של הגרמנים ואילצה אותם לעצור כדי להתמודד עם האיום החדש. השריון הבריטי נאלץ לסגת, אך עצירתם הזמנית של הגרמנים אפשרה לשרידי היחידות הניו-זילנדיות לסגת מהכיתור – חלקם צפונה לעבר טופרוק וחלקם דרומה לעבר ג'יס 30.

במשך כל אותו היום לא הצליחו אוגדה משורינת 21 הגרמנית ואוגדה משורינת אריאטו האיטלקית לזום את חלקן בהתקפה. יתרה מכך, שינוי בהיערכות של מעט הטנקים של אוגדה משורינת 21 פתח את הפרצה בטבעת הכיתור שאפשרה נסיגת חלק מהכוחות הניו-זילנדים דרומה, לעבר ג'יס 30 הבריטי. עליפי תיאורי שבויים ניו-זילנדים, כשתחקרו אחרי המלחמה, שוביהם כבר היו מותשים – אחד מהם הגדיר את החיילים הגרמניים כ"הולכים תוך כדי שינה"; אחר סיפר, שקצין גרמני בישר לו שאמנם הניו-זילנדים הובסו וחודש הכיתור של טופרוק אך הגרמנים כבר הפסידו את המערכה, ולהצלחתם באותו יום אין משמעות. לנוכח תחושה זו של הגרמנים, היו שביקרו קשות את הנסיגה הכנועה של חטיבה משורינת 4 הבריטית – לטענתם חטיבה זו הסתפקה במאמץ הסחה ולא בהתקפה של ממש, ולא ניסתה להתגבר על שרידי אוגדה משורינת 15 הגרמנית שמנתה בשלב זה לא יותר מ-30 טנקים מול 115 של החטיבה הבריטית. ואולם השריונאים הבריטיים כבר זיהו את ההיערכות המאיימת של התותחים נגד טנקים הגרמניים, כולל כמה מהתותחים נגד מטוסים 88 מ"מ האימתניים, והלקחים המרים מהימים הקודמים מנעו מהם להסתער על מערך זה.

רחבה עלידי ממשלותיהן להישמע או לא להישמע למפקדים הבריטיים, עם זאת, המקרה של מפקד דרום-אפריקני זה היתה קיצונית ובהמשך הוא הודח ונשלח לתפקיד מנהלתי.

⁴⁸ מצוטט מיומן המבצעים של ג'יס "אפריקה" הגרמני ב-:

J. A. I. Agar-Hamilton & L. C. F. Turner, *The Sidi Rezeg Battles 1941*, Oxford University Press, 1957, pp 399 - 400.

סיכום הימים

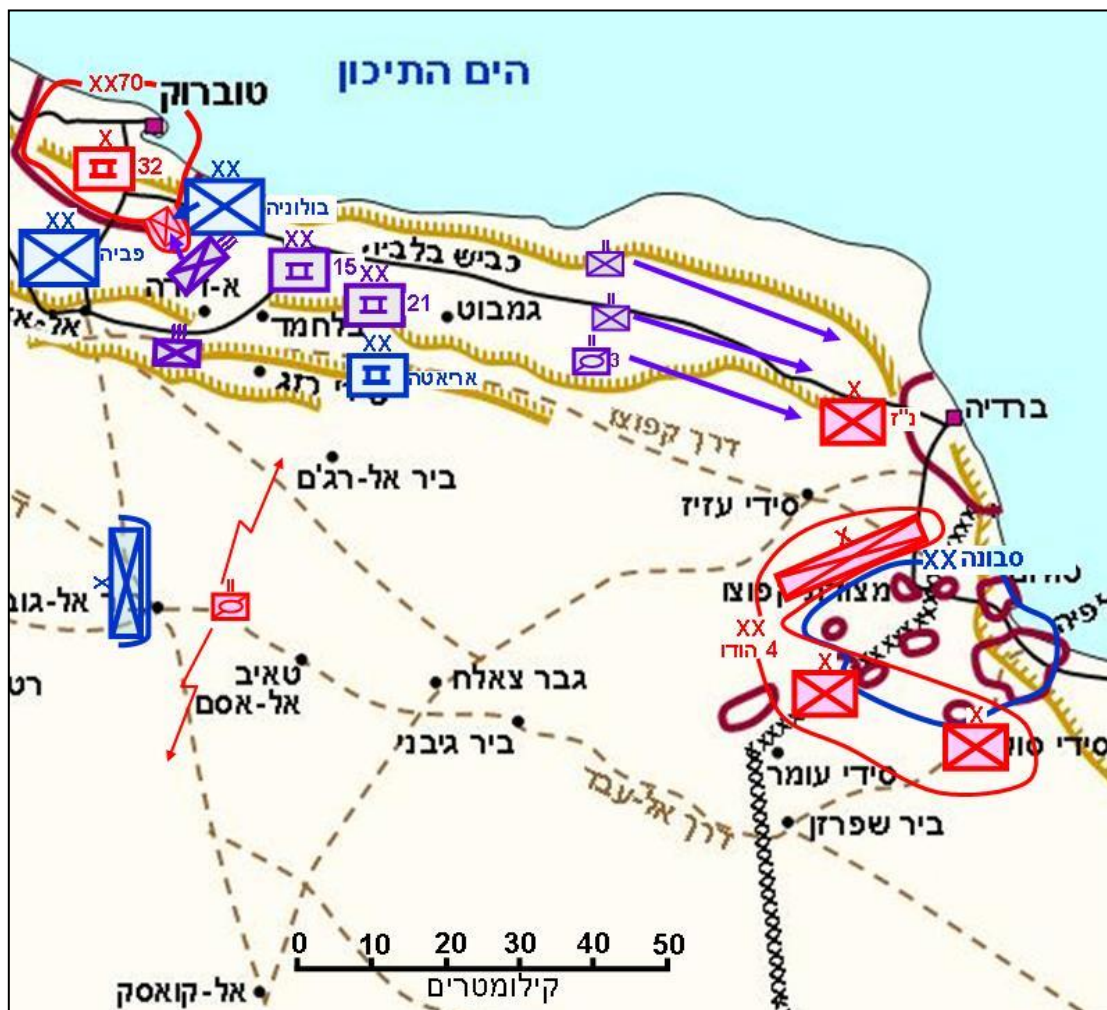
אחרי מאמץ שנמשך שישה ימים הצליחו הגרמנים-איטלקים לסגור חזרה את טבעת הכיתור על טוברוק, אולם מחיר ההצלחה היה גבוה מכדי יכולתם לשלם אותו – הגם שרומל עדיין לא היה מוכן להכיר בכך, כוחותיו נשחקו עד דק והותשו.

מנגד, בידי הבריטים עוד היו כוחות שמסוגלים להמשיך להלחם – הם הצליחו לנצל את עדיפותם המספרית הכוללת כדי לרענן את כוחותיהם מעת לעת. הפער הזה בעוצמה הכוללת יבוא לידי ביטוי באופן מובהק בימי הלחימה הבאים.

8-3 בדצמבר : הסיום

ימי הלחימה הבאים השלימו את שחיקתם והתשתם של הכוחות הגרמניים-איטלקיים. בעת שכוחותיו דיידו בתשישות לעבר ניצחון על הנירזילנדים ב-2 בדצמבר, רומל כבר החל לחשוב על מהלכו הבא. בצהריים, בדיון עם קרוינל, קבע שמיד בגמר הבסת הנירזילנדים – על גיס "אפריקה" הגרמני להיערך להתקפה נוספת מזרחה לעבר מערך הגנת הגבול המכותר. במערכים אלה, טען רומל, נותר מזון רק ליומיים, ויש להסיר מעליהם את המצור הבריטי. ואולם בסוף היום התברר שלא נותר לגרמנים כוח לבצע מהלך מעין זה. הטנקים ששרדו היו זקוקים לטיפול תחזוקתי דחוף והלוחמים היו מותשים לחלוטין. לפיכך הורה רומל שלמחרת ב-3 בדצמבר יצאו גדוד סיור 3 ושני גדודי רגלים מתוגברים בתותחים נגד טנקים, כל גדוד בנתיב אחר, כדי לנסות לחבור לכוחות במערך

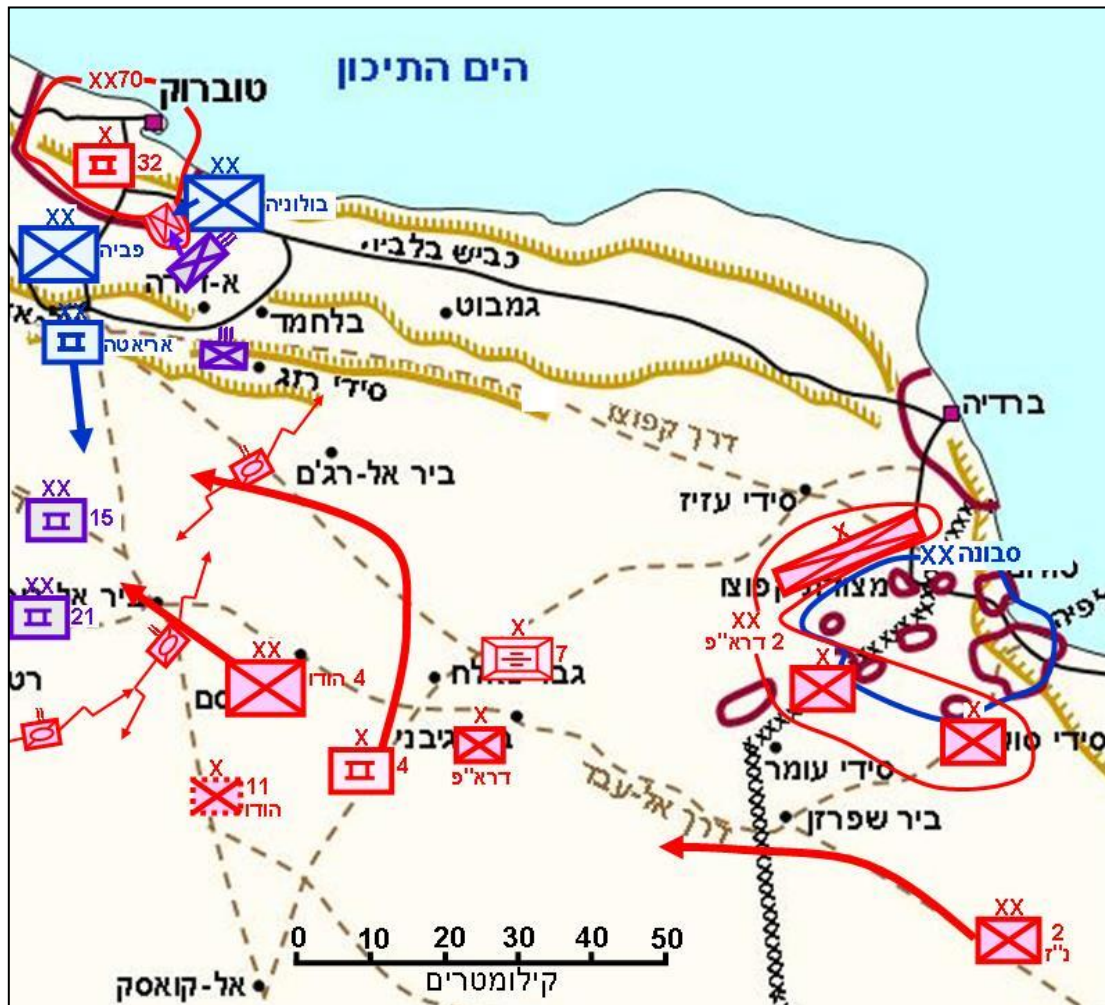
מפה 26 : 3 בדצמבר.

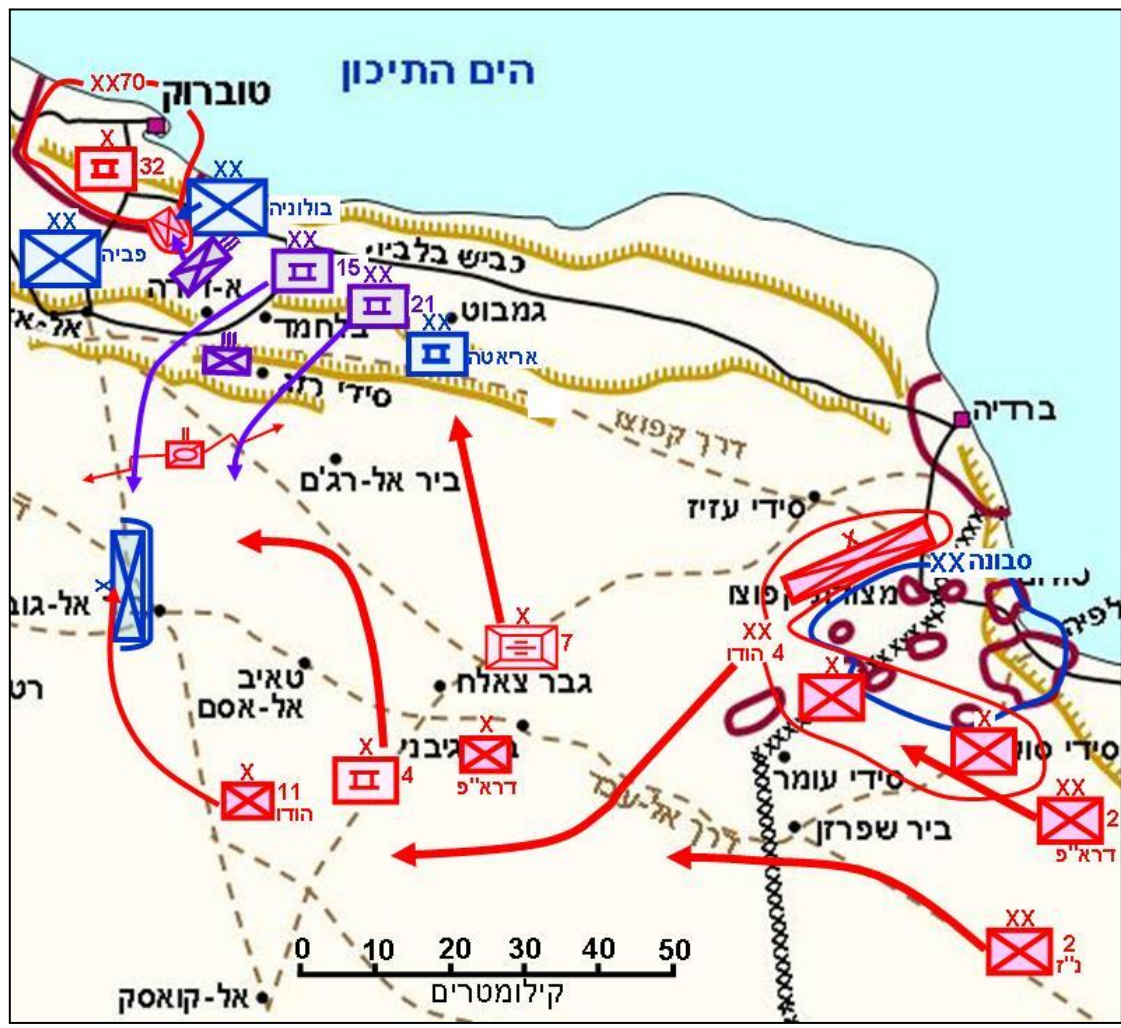
הגנת הגבול. הכוחות הללו נתקלו בהתנגדות בריטית עזה – ואחד מגדודי הרגלים אף כמעט הושמד במארב שטמנו לו הבריטים. לקראת ערב נסוגו כל הכוחות חזרה למרחב סידִי־רָג. הגרמנים-איטלקים אמנם סגרו מחדש את הפֶּרצה בטבעת המצור על טוֹבְרוֹק, אך הכוח הבריטי שהבקיע החוצה מטוֹבְרוֹק בימים הקודמים טרם נדחק חזרה לתוך גבולותיו המקוריים. כמה התקפות על כוח זה ב־3 וב־4 בדצמבר נכשלו. עבור הגרמנים-איטלקים פירוש הדבר היה קושי נוסף למערך התחזוקה שלהם – שכן המובלעת הזו שעדיין החזיקו הבריטים חסמו את הכביש היחיד שחיבר את המחסנים שממערב לטוֹבְרוֹק עם הכוחות שממזרח לעיירה זו. אמנם אפשר היה להסיע את המשאיות דרך המדבר הפתוח, אך מהלך זה האט את תנועתן והגביר את צריכת הדלק של המשאיות ואת שחיקתן המכנית.

בינתיים, ארמיה 8 הבריטית המשיכה בשיקום, ארגון והיערכות מחדש של יחידותיה. שרידי האוגדה הניו־זילנדית נסוגו למצרים לשיקום, ובמקומה הועברה קדימה אוגדת הרגלים 4 ההודית, שעד כה עסקה בכיבוש הדרגתי של המתחמים המבוצרים הדרומיים של מערך הגנת הגבול הגרמני-איטלקי. את המשך מלאכת כיתור וכיבוש מערך הגנת הגבול הטילה ארמיה 8 על אוגדת רגלים 2 הדרום־אפריקנית, שעד כה חנתה במערב מצרים כעתודה ארמיונית. נוסף על כך, נמשך זרם הטנקים והצוותים החדשים לתגבור ולשיקום חטיבה משורינית 4, שעוצמתה החלה מתקרבת לתקן המלא של כ־150 טנקים.

מפה 27 : 4–5 בדצמבר.

גיס 30 הבריטי ריכז כוחותיו מדרום לגרמנים ופנה מערבה כדי לאיים על עורפם. לשם כך היה על הבריטים לכבוש את פִּיר אֶלְגוֹבִּי שהוחזקה כעת על ידי חטיבה איטלקית מעורבת – חטיבה רגלית הודית 11 מתוגברת בטנקים (רובם טנקים קלים, חמושים במקלעים בלבד). ההתקפה הבריטית החלה בבוקר 4 בדצמבר והצלחה לכבוש בהדרגה את העמדות האיטלקיות. במקביל הטרידו כוחות בריטיים קטנים את הכוחות הגרמניים והאיטלקיים במרחב של סִידִי־רֶזֶג בפשיטות. בבוקר 4 בדצמבר הודיע המטה הכללי האיטלקי לרֶזֶג שעד סוף דצמבר תיפסק כמעט לחלוטין העברת אספקה מאיטליה בשל עוצמת האיום הבריטי (מטוסי תקיפה, ספינות קרב וצוללות) על נתיבי הַשֵּׁיט. לאחר עיון מהיר בשאריות המלאים שבמחסניו ובמצבות כוחותיו הבין רֶזֶג שבמצב זה אין הוא יכול להמשיך במערכה, והורה לצבאו להתחיל לסגת בהדרגה מערבה. הכוחות המכותרים במערך הגנת הגבול, רובם איטלקיים, לא יכלו לסגת ולכן ננטשו לגורלם. ההתקפות הבריטיות על פִּיר אֶלְגוֹבִּי איימו לחסום את ציר הנסיגה של כל הכוחות הגרמניים-איטלקיים הערוכים ממזרח לטוֹפְרוֹק. לכן, ב-5 בדצמבר, כמהלך ראשון בנסיגה, נאלץ רֶזֶג לשגר לפִּיר אֶלְגוֹבִּי את שרידי גיס "אפריקה" הגרמני על מנת להדוף את ההתקפה הבריטית שם. מודיעין שגוי גרם לרֶזֶג לחשוב שהכוחות הבריטיים באזור פִּיר אֶלְגוֹבִּי רבים בהרבה ממה שהיו בפועל, ולכן הוא הורה לעכב את ההתקפה עד אשר תרוכזנה כל יחידות גיס "אפריקה" הגרמני ואיתן רוב יחידות גיס נייד 20 האיטלקי להשתתף בה. מסיבה לא ברורה לא הצליחו האיטלקים להגיע לשטחי הכינוס ולבסוף יצאו הגרמנים להתקפה לבד. כתוצאה מכך, ההתקפה, שתוכננה מפה 28 : 6-8 בדצמבר.

להתחיל בצהרי 4 בדצמבר, התעכבה עד הערב ולבסוף הונחתה בלילה אחרי חצות. מערך חטיבת רגלים 11 ההודית נשטף עלידי הכוחות הגרמניים – אמנם רק מעט מהיחידות ההודיות נפגעו ממש, אך הטנקים הגרמניים חלפו כ־600 מטרים ממפקדת החטיבה וכ־200 מטרים מאחד הגדודים. הרגלים ההודיים העדיפו לשכב בשקט ולא לעורר את תשומת הלב של זרם הטנקים והמשאיות שאותם שמעו חולפים ביניהם וסביבם.

בבוקר 5 בדצמבר גילו הגרמנים שהם מסובכים בתוך המערכים של היחידות ההודיות וכי יחידותיהם שלהם מעורבות זו בזו ומפקדי האוגדות, האגדים והגדודים לא מוצאים את אנשיהם. הבריטים ניצלו את מבוכת המפקדים הגרמניים כדי להסיג את כוחותיהם. ההתכתשויות המבולבלות סביב בִּיר אֶלְגוֹבִי נמשכו כל היום – ובמהלכן נפצעו אנושות מפקד אוגדה משורינית 15, האלוף וְלֵטֶר נוֹיִמן סִילְקוֹב (הוא נפטר כעבור 4 ימים). את מקומו תפס ראש המטה שלו, רב-סרן רְיִינֶר קְרִיבֶל. שוב הורה רוֹמְל לָגִיס לָגִיס נייד 20 האיטלקי להצטרף לקרב ושוב, מסיבה שאינה ברורה, הָגִיס לא הגיע. במוצאי 5 בדצמבר הורה רוֹמְל לָגִיס "אפריקה" הגרמני להיערך להגנה ולהתחיל להסיג את יחידות התחזוקה שלו.

למחרת, 6 בדצמבר, ניהלו הגרמנים קרב השהיה מול התקפות של חטיבה משורינית 4 הבריטית, שהסתייעה בכמות הולכת וגדלה של ארטילריה.

במוצאי 6 בדצמבר ובמהלך 7 בדצמבר יזמו הגרמנים סדרה של התקפות דמה והפגזות ארטילריות, שתדמנה הכנות להתקפה גדולה על־מנת להסתיר את הכוונה שלהם לנתק מגע בליל 7 בדצמבר. ואולם עקב האזנה לשידור פקודותיו של רוֹמְל, הבין מפקד ארמיה 8 הבריטית את המצב לאשורו⁴⁹ והורה לכוחותיו להמשיך לתקוף ולא לאפשר לגרמנים לסגת. פקודות לחוד ומעשים לחוד – בפועל, במהלך 8 בדצמבר, הצליחו הגרמנים והאיטלקים לסגת כמה עשרות קילומטרים בהטרדה מזערית מצד הכוחות הבריטיים.

9 בדצמבר – 6 בינואר: הגרמנים איטלקים נסוגים והבריטים רודפים

במשך כשלושה שבועות נסוגו כוחותיו של רוֹמְל מערבה בשלבים. מעת לעת הם עצרו וערכו קרבות הגנה קצרים ואפילו התקפות נגד מקומיות, כדי להדוף את ניסיונות הכוחות הבריטיים שרדפו אחריהם ללכוד אותם. במהלך שבועות אלה החליפו הבריטים חלק מהיחידות שהשתתפו בלחימה ביחידות טריות – כך, לדוגמה, אוגדה משורינית 7 הבריטית נשלחה חזרה למצרים לשיקום ובמקומה הוכנסה ללחימה אוגדה משורינית 1, אשר נחתה במצרים בסוף נובמבר ועסקה מאז בהתאמת ציודה ובהכשרת אנשיה ללחימה במדבר.

הבעיה המבצעית העיקרית של רוֹמְל הייתה פער הניידות בין כוחותיו הנסוגים ובין הכוחות הבריטיים הרודפים – לרוב מוחלט מהכוחות האיטלקיים ולחלק מהכוחות הגרמניים לא היו כלי רכב; לעומתם, הכוחות הבריטיים הרודפים היו כולם ממנועים. לפיכך, המשימה העיקרית שהטיל רוֹמְל על יחידות הטנקים המדוללות שלו ועל היחידות הממונעות האחרות, הייתה לעכב את הכוחות הבריטיים במידה כזו שרובות החיילים הנסוגים ברגל יספיקו להגיע לקו ההגנה הסופי – שם אפשר יהיה להיערך בכוחות מועטים להגנה יציבה ולהצטייד מחדש.

⁴⁹ במהלך המערכה הצליחו הבריטים ליירט ולפענח שיעור ניכר משידורי הפקודות של רוֹמְל. זאת, בזכות הצלחת המודיעין הבריטי לפצח את שיטת הפעולה של מכונת ההצפנה מדגם אניגמה, שבה השתמש הצבא הגרמני.

בעוד הכוחות היריבים נלחמים ביבשה, התנהלה גם מערכה קשה בים. ב־14 בנובמבר הטביעה צוללת גרמנית נושאת מטוסים בריטית שבאמצעותה חודש מפעם לפעם מצאי המטוסים הבריטיים במלטה – האי ששימש כבסיס הראשי לתקיפות האוויר על שיירות האספקה האיטלקיות. בהמשך החודש הוטבעו ספינות בריטיות נוספות שעסקו בפשיטות על אותן שיירות אספקה. למרות האבדות הקשות, במהלך נובמבר הצליחו הבריטים להטביע כ־60% מכל המטענים שיצאו מאיטליה ללוב. ואולם המכה שהייתה זמנית את הכף לטובת האיטלקים התרחשה ב־18 וב־19 בדצמבר. לקראת אמצע דצמבר ריכזו הצי האיטלקי מאמץ כדי להעביר שיירות אספקה ללוב. תחילה שלח כוחות גדולים של ספינות לחימה לאתר ולגרש את השיטות הבריטיות שאיימו על נתיבי השיט. ב־17 בדצמבר התרחש קרב ימי מול לוב ללא הטבעות, אבל הכוח הבריטי נאלץ לחזור אחר כך לנמל אלכסנדריה לתיקונים, תדלוק ותחמוש. בליל 18/19 בדצמבר הצליחו צוללים של שיטת הקומנדו הימי האיטלקית לחזור לתוך הנמל הבריטי באלכסנדריה ולהטביע שתי ספינות מערכה וספינת תדלוק באמצעות מטענים שהצמידו לתחתיתן. בערך באותו זמן נעה שיטת בריטית של סירות קרב ומשחתות כדי לירות שיירת אספקה איטלקית שהייתה בדרכה לנמל טְרִיפּוֹלִי. השיטת הבריטית נכנסה לתוך שדה מוקשים שזרעו האיטלקים בחשאי כחצי שנה קודם ואיבדה 4 ספינות (2 טבעו ו־2 חולצו אבל ניזוקו במידה שאי אפשר היה להשתמש בהן אלא לאחר חודשים של תיקונים). רצף ההטבעות המצטברות קיצץ את הכוח הימי הבריטי והעביר זמנית את השליטה בים לידי האיטלקים, שניצלו זאת להעברת שיירות מאיטליה ללוב.

ב־19 בדצמבר, בעוד הבריטים עסוקים בניסיון לחלץ את הספינות הפגועות שלהם, הצליחו האיטלקים להביא לנמל בֶּנְגָאזִי אוניית משא שנשאה 22 טנקים גרמניים, ואונייה אחרת, שנשאה 23 טנקים גרמניים, הגיעה לנמל טְרִיפּוֹלִי. נוסף על כך הגיעו לשני הנמלים כמה אוניות שהביאו מטענים גדולים של דלק ושל תחמושת.

לטנקים שנפרקו בֶּנְגָאזִי הובאו באותו יום צוותים חסרי טנקים מאוגדה משוריית 15 הגרמנית. הכוח החדש שהוקם הוטל מיד לסדרה של התקפות נגד קטנות שהדפו ניסיונות של הבריטים לעקוף את עיקר הכוח הגרמני־איטלקי הנסוג ברגל על כביש החוף על־מנת לכתר אותו ולהשמידו. בימים הבאים הגיעו לאוגדה זו גם הטנקים שנפרקו בטְרִיפּוֹלִי. ב־28 בדצמבר, באחת ההתקפות הללו,

הצליח כוח גרמני, שכלל כ־60 טנקים (מהם 56 חמושים בתותחים בקוטר 20 מ"מ בלבד, שלא היו מסוגלים להשמיד את הטנקים הבריטיים למעט מהאגף ומטווח קצר מאוד) מלווים בתותחים נגררים נגד טנקים, להשמיד 37 טנקים בריטיים של החטיבה המשוריית 22 הבריטית המשוקמת,⁵⁰ אשר

מפה 29: נסיגה ורדיפה.

⁵⁰ במקורה הייתה חטיבה זו שייכת לאוגדה משוריית 1, כך שכשהתבצעה ההחלפה בין האוגדות המשוריית הבריטיות היא חזרה ליחידת האם שלה ונשארה בלחימה.

מפה 30: מתקפת הנגד הגרמנית-איטלקית, 21 ינואר – 2 פברואר 1942.

לרשותה היו 90 טנקים, חמושים כולם בתותחים 2 ליטראות. בקרב זה הושמדו רק 7 טנקים גרמניים. הייתה זו דוגמה נוספת של שיתוף הפעולה ההדוק בין הטנקים הגרמניים ובין התותחים נגד טנקים הגרמניים והאופן שבו נכשלו הבריטים שוב ושוב בהתמודדות נגד שילוב זה. התקפה נוספת על חטיבה משורינת 22 הבריטית ב־30 בדצמבר הביאה לתוצאות דומות – 23 טנקים בריטיים הושמדו במחיר 7 טנקים גרמניים. המכות הללו זעזעו את הבריטים וגרמו להם להאט את קצב הרדיפה.

ב־6 בינואר 1942 הסתיימה נסיגת הגרמנים והאיטלקים בקו הגנה שהתבסס על המְלָחוֹת של אֶל־עַגְלִיָה. הם נערכו להגנה, והבריטים העדיפו לעצור גם כן.

אחרון הכוחות הגרמניים-איטלקיים שנותרו לכודים כמה מאות קילומטרים בעורף הבריטי, במתחמים המבוצרים של מערך הגנת הגבול, נכנעו ב־17 בינואר 1942 – לאחר כמעט 60 ימי מצור.

מתקפת נגד גרמנית-איטלקית

ואולם סיום המערכה של מבצע "צלבן" לא היה סיום המערכה הכוללת בצפון-אפריקה. הכוחות הבריטיים שנערכו מול קו ההגנה הגרמני-איטלקי החדש באֶל־עַגְלִיָה היו מותשים. בין היריבים החלה תחרות של התאוששות. מגרמניה ומאיטליה נשלחו תגבורות ותספוקת כדי להשלים את האבדות והמלאים של כוחותיהם בלוב. באותה עת, תספוקת הגיעה לכוחות הבריטיים בלוב, אבל כוחות שנועדו להשלים ולתגבר אותם הוסטו למזרח-אסיה – שם פתחה יפן במלחמה שאיימה על אוסטרליה, מאחזים בריטיים שונים בדרום-מזרח-אסיה ואפילו על הודו. הבריטים קידמו את אוגדה משורינת 1 שלהם, שרובה לא הספיקה להשתתף במבצע "צלבן" כי טרם סיימו להתאים את הציוד שלה ואת אימון מפקדיה וחייליה לחימה במדבר, להחזיק את המרחב מול קו ההגנה הגרמני-איטלקי ומשכו לאחור את העוצבות המותשות כדי לנוח ולהשתקם. ב־21 בינואר תקפו הגרמנים-איטלקים והדפו את הבריטים חזרה לעַיִזְאָה – נסיגה של כ־450 קילומטרים בקו אווירי. בקו חדש זה עצרו היריבים והתכוננו במשך ארבעה חודשים בקירוב למערכה זוטא הבאה.